

Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

Bibliotheca Mvndi Vincentii Bvrgvndi, Ex Ordine Prædicatorvm Venerabilis Episcopi Bellovacensis, Specvlvm Qvadrplex, Natvrle, Doctrinale, Morale, Historiale

In quo totius naturæ Historia, omnium scientiarum Encyclopædia, moralis
Philosophiæ Thesavrvs ...

Vinzenz <von Beauvais>

1624

Liber Vigessimvs

SPECVLI MAIORIS
VINCENTII PRÆSVLIS
BELVACENSIS,
Tomus Primus.

LIBER VIGESIMVS.

De Reptilibus in generali.

CAPVT I.

Rerius Cornelior. Reptilia cum bestijs, vt supra dictum est, homini sunt in exercitum sicut iumenta in adiutorium. Reptiliū autē tria sunt genera, videlicet serpētia vt colubri, qui costarum vt serapiunt. Repentia vi lacerat, vel botracæ, quæ pedibus repunt. Trahentia, vt

vermes, qui ore se trahunt. *Arist. in lib. de animalibus.* In animalibus ouantibus ac generantibus vermes forma maior est vt in lacertis, & ranis serpentibus, & araneis. Vermes qui generantur ex animalibus cibantur prius, deinde non recipiunt cibum, sed remanent immobiles, sicut qui dicuntur apidēni, & sunt coloris aurei. Animalia squamosa sicut lacertulæ ac serpentes comedunt indifferentes herbas, & carnes. Viuunt autem huiusmodi, & manent in lapidum parietumque rimis, & in locis angustis. Porro caudæ serpentium atque lacertorum crescunt postquam abscisæ sunt. *Andromachus in lib. de theriaca.* Natura ingeniauit vt magnificaret mandibulas, & dilataret os reptilium rapacium, & habentium venena, vt esset ei facilius, & conuenientius in rapina. Vnde magnificatio mandibularum, & dilatatio super vehementiam virtutis, & audaciam eorum. *Alcides in lib. de venenis.* Ex cōfectione atque nigrosæ ac zedim reptilia congregantur, & ex eo reficiuntur. Porro si sputum hominis quando ieiunus est cum aristologiz puluere misceatur, reptile quod ex eo gustauerit moritur.

De serpentibus in communi.

CAPVT II.

Siderus, Serpens dicitur, quia occultis accessibus serpit, nec apertis passibus, sed squamarum minutissimis nisibus reptit. Illa autem quæ quatuor pedibus videntur vt lacertæ, & stelliones, non serpentes, sed reptilia nominantur. Serpentes autem etiam reptilia sunt, quia ventre, & pectore reptant. Quorum tot venena quot genera, tot pernicies, quot species, tot dolores,

A quot colores habentur. *Aristoteles in lib. de animalibus.* Serpentes abscondunt se, & latent in terra. Sunt autē medijs inter animalia sanguinea agrestia, & aquosa, plus enim manent super terram, & pauci in aqua. Sunt quidem in mari varia serpentium genera, nec manent in profundo, sed prope ripam. Accidit serpentibus quod & pullis accidit hirundinum, quia videlicet si quis eis perforauerit oculum & excæcauerit, reuertetur visus iterum. Caudæ quoque serpentium, vt dictum est, crescunt postquam abscisæ sunt. *Plinius lib. 8.* Animalibus in hyeme quibusdam prouisum est pabulum, & alijs pro cibo somnus. Sola serpentium vipera dicitur condi terra: Cæteræ autem arborum vel saxorum cauernis vel caueis & alijs vel annua fame durant algore modo dempto. Omnia vero secessus tempore veneno orba dormiunt.

B *Idem in lib. 11.* Sibilus serpentibus est longus, affectus autem indicia sunt etiam in serpentibus immitissimo animalium genere. *Ex lib. de natu. rer.* Serpentes hyeme latent saxis vel arboribus concavis ac sine cibo durant. Verno tempore prodeunt. Natura feruidi sunt. Vnde postquam infriguerint, parum aut nihil nocent. Itaque nocte minus, quàm die ledunt, quia nocturno rore frigescent. Hyemali frigore in nodos torquentur, æstate verò resoluuntur. *Ambrosius.* Pulchritudo leonis eximia per comantes certuicis choros excutitur, cum sublato pectore serpens attollit ora.

Affectus in serpentibus

De Anatomia serpentum.

CAPVT III.

A *Rislot.* Serpentium intestina & interiora similia sunt animalium quadrupedum ouantium præcipueque lacertuli. Non tamen habent testiculos. Matrices autem habent duas in duo diuisas. Est autem partium vtraque procedēs ad superius in vtraque parte spine. Serpentes magni squamas habent duras & alij fortiores, quia natura est, sicut natura ossium. Hoc genus non habet palpebram superiorem, nec claudit oculos, quia cutis eius durior est cute auium. Nec indiget visu acuto, quoniam in lapidibus & foraminibus ac fissuris est mansio eius. Huius animalis caput in duo diuisum est, sc. in partem capitis superiorem, & mandibulam inferiorem. Collum vero non habet serpens, sed aliud collo conueniens, quia non est id membrum extremitatibus notis distinctum. Dentes serpentium

acuti,

acuti, diuersi, coniuncti secundum ferram. Linguae eorum subtiles sunt, longae, nigrae, bifurcae, id est, duos habentes aculeos. Collum non habent distractum. Animalia quidem pedibus carētia, sicut serpentes, assimilantur lacertis longi corporis. Sed quaedam illarum habent pulmonem, quia anhelant, quaedam verò non, sed branchias loco pulmonis. Nullumque istorum generum etiam habet vesicam, praeter tortucam, quoniam humiditas illorum parua est sicut animum, & transit in squammas. Omniaque huiusmodi habent vnū ventrē, sicut animalia dentes habentia in vtraque mandibula. Habēt etiam interiora membra parua sicut carentia vesica. Membra quidem interiora serpentium stricta sunt & longa secundum creationem sui corporis, nec assimilantur aliorum animalium interioribus membris. Nullum autem genus serpentium habet pedēs sicut nec vilum genus piscium. Nullum genus serpentium habet testiculos, sed habet vias sicut sunt vias piscium. Canna pulmonis eorum est longissima, & similiter stomachi eorum. Extremum cannae est post os. Vēter strictus est similis amplo intestino. Post ventrem habent intestinum subtile perueniens ad exitum superfuitatis, prope collum habēt cor paruum, longum, reni simile in aspectu. Post cor est pulmo in quo sunt partes nervosae, subtiles inuolutae, longae pendentes à corde. Post pulmonem est hepar longum, extensum. Splen vero paruus est ac rotundus, sicut splen lacertuli, habent fel autem simile felli piscium, & est super hepar in magnis super intestinum in paruis. Costas habent multas aequales numero dierum mensis scilicet triginta. Membrū habent conueniens pectori, sed non habent mammillas, nisi vias habent prope os propter anhelitum, & illae vias non sunt manifeste diuisae. Linguae habent valde longas, & extendunt eas valde, ita quod extrahūt ab ore. In quibus habent duos ramos subtiles in extremis suis ad modum pilorum, propter insaturitatem naturae ipsorum. Et est in eis sapor humiditatum duplex, quia sensus gustus in eis est duplex. Vias etiam habent à quibus exit superfuitas sicut animalia caetera, sed non habent exitus vrinę viam, quia non habent vesicam. *Plinius lib. 11.* Serpentibus sicut & canibus & piscibus sunt dentes serrati pectinantem coeuntes, ne contrario atterantur occursum, lingua vero tenuissima & trifurca serpenti, coloris atrii, id est nigri.

De generatione ipsorum.

CAPVT III.

A *Risfo.* Serpentum omnium genera reliqua faciunt oua. Tyrus autem generat animalia. Et in matricibus serpentium diuersitas est ad matrices caeterorum animalium, & ad seinuicē. Matrix nempe serpentium incipit ab inferiori parte & procedit ad superius ex vtraque parte spine, vtraque vero partium similis est vię procedenti ad partem patientis. Et in ea sunt oua secundum acies posita. Cumque serpens ouat, non omnia continuē simul ouat. Et matrices quidem serpentium super ventrem sunt intus & extra. Matrices vero generantium animalia sunt prope spondylia. Porro animalia leuitatis magnae, quasi applicantur adinuicem reuoluto coitus tempore. Serpentes itaque implicantur reuoluti, quod putabit aspiciens vnum corpus capita duo habens esse. Carent vero testiculis propter longitudinem corporis. Et animalia, quae non habent testiculos propter melius, sed propter necessitatem solū velocis sunt coitus sicut natura serpentium. Inuoluuntur autem in coitu serpentes adinuicem, nec habent virgam quia non habent crura, sed habent vias sicut sunt vias piscium, propter longitudinem vero corporis non nisi difficile aptantur ad coitum, & separatio ipsorum est tardior separatione piscium.

Plura quidem serpentium genera faciunt oua cōpleta. Ouant siquidem serpentes prius interius oua perfecta, & postmodum ex ouis extra generant animalia.

A Et illud animal ouat exterius non propter calorem, sed propter frigus. Porro genus serpentium multorum est ouorum, nec inuenitur in eis monstruositas nisi raro, propter matricis figuram, quoniam ipsorum oua sunt disposita secundum aciem in matrice propter longitudinem suam; iam tamen apparuit serpens capita duo habens. *Plinius lib. 10.* In terrestribus oua serpentes pariunt, oua quoque coniecta in terra incubant, & anno sequenti factum excludunt. Coeunt autem complexu adeo inuicem conuolutae sibi, vt vna biceps possit existimari. Anguem gigni ex medulla spinę hominis accipimus à multis. Porro fabulosas reor quas nominādo aues tradit Democritus, quarum sanguine confuso serpens gignatur, quem quis ederit alitum colloquia intellecturus sit. *Isid.* De mortui hominis medulla quae in spina est, secundum Pythagoram & Ouidium serpens creatur, vt sicut per serpentem mors hominis, ita & hominis morte serpens gignatur.

De cibo eorum.

CAPVT V.

A *Risfo.* Serpens de terra viuūt, & animalia squamosa, sicut lacertulae ac serpentes, indifferenter comedunt herbas & carnes, serpentesque desiderant indifferenter comedere & sunt pauci potus aque. Diligunt autem valde serpentes vinum, propterea venantur per ipsum, quando imbibuntur. Sugunt etiam animalia ad quod applicantur humiditatem, & exit residuum per eiectionem. Et frequenter humiditatem sugunt, residuumque dimittunt. Diu vero viuere possunt sine cibo. Et hoc à serpentibus illis cognoscitur, qui Apothecariis venduntur. *Plinius ubi supra.* Serpentes draconum comedunt oua quadam arte spectanda, aut enim solida hauriunt, si iam fauces capiunt, quae deinde in semet conuoluti intus frangunt, sicque putamina excutiunt: aut si tenerior est catuli adhuc aetas orbe apprehensa spira ita sensim vehementerque prestingunt, vt amputata parte quasi ferro, reliquam, quae amplexu tenetur sorbeant. Simili modo etiam auibus deuoratis solidis contēctione plumas & ossa reuolunt. Cumque occasio est vinum praecipue appetunt & potant, cum alioquin exiguo potu indigeant. Eadem autem minimo nulloque cibo penē cum seruantur incluse. Denique nullum interit venenatum siti vel fame, quia neque calor habent vim, neque sanguinis, nec sudoris, quae auiditatem naturalem sale augent. In quo genere magis exitialia extant, si genus suum ederint antequam noceant. *Ambro.* Serpens fzniculi pastu caecitatem repellit, moritur autem si spiritum hominis ieiuni gustauerit. *Ex lib. de nat. rer.* Omnis serpens indifferenter canes & herbas comedit, parum vero bibit, nec habent exitum vrinę, sed potus superfuitas consumitur naturali calore, qui maximus est in eis.

De motu & vnicitate ipsorum.

CAPVT VI.

Serpens linguam mouet tanta celeritate, quod triplicem cum vna sit videtur habere. Serpentium corpora valde sunt humida. Et quocumque vadunt, viam humore designant. Cumque pedibus careant, costis tamen & squamarum nisibus repunt, quas à summo gutture vique ad ima alui parili modo dispositas habent. Squamosis enim innituntur quasi vnguibus, & costis quasi cruribus, vnde quacumque parte corporis ab aluo vsque ad caput ictu aliquo collisa fuerit, debilis reddita cursum habere non poterit. Nam vbicunque ictus ille inciderit, spinam per quam costarum pedes ac motus corporis agebantur, soluit. Serpentes autem diu viuunt, quia deposita veteri tunica senectutem deponunt, & in iuuentutem redeunt. Eorumque tunice dicuntur exuunt, quoniam his exuunt se. *Arist.* Serpens cum ambulat, flexione quam facit, eleuat

Interiora membra.

Costa aquales numero dierum mensis

Matrix serpentis.

Oueri def. posita in matris serpenti.

Medulla mortui hominis serpentem

Diligunt vinum.

Arti qua dicitur serpentem frangit oua

Spumam in mari non serpentem

Diu viuunt

elenat à terra partem corporis vnam & aliam ponit super illam scilicet terram. Est autem genus serpentium simplex in caueis habitans, sanguinem naturaliter habens, & est squamosi corporis, reptatione super ventrem suum ambulans: serpentes mouere possunt caput ad posterius quiescente corpore, & quia spondylium eorum armillæ creatæ sunt & cartilagine. Ideoque sunt flexionis bonæ. Et hoc in serpentibus factum fuit propter melius, vt corpus suum longum & strictum aspicerent posterius, quia non habent pedes nec instrumentum ad accipiendum cibum, & ad custodiendum quod est posterius, nec iuuantur in capitis eleuatione, nisi posterius valerent aspiceret: hoc itaque datum est eis ad custodiam sui corporis, quoniam est imbecille. *Plinius libr. 11.* Porro si quis oculos eruat serpentium cæculis renasci eos tradunt, sicut & hirundinum pullis. Serpentibus etiã & lacertis caudæ renascuntur amputatæ. *Ex libr. de natur. rerum.* Serpens longo tempore viuunt, quia in senectute carnes suas ieiunando consumit. In Hibernia nullus serpens viuere potest, sed nec aliud venenatum. Quin etiam vbicunque terra de Hibernia allata super animal venenatū proiecta fuerit, ilico moritur.

De Astucia eorum.

CAPVT VII.

Isidorus. Serpens astutus est, nam in naturalibus bonis quæ nobis & irrationabilibus animantibus videmus esse communia, quadam viuacitate sensus excellit serpens. Vnde & legitur, quod serpens erat sapientior cunctis animantibus terræ. Dicit Plinius, creditur, quod si serpentis caput etiam cum duobus euaserit digitis, nihilominus viuunt, vnde & totum corpus obicit pro capite. *Idem in libr. 17.* Serpentes etiam gustu fœniculi deponunt annuam senectutem. *Auicenna in secundo canone.* Serpentes de cauernis suis post hyemem egredientes, fricant oculos suos super fœniculum, vt illuminentur. *Physiologus.* Serpens cum senuerit, caligant oculi eius. Et si voluerit nouus fieri abstinet se à cibo. 40. diebus & noctibus, donec pellis eius relaxetur in eo. Tunc querit in petra scissuram angustam, & inde se vehementer anguitat, ac corpore contribulat, sicque deponit senectutem, & nouus efficitur. Cum autem ad fontem bibere venit non secum affert venenum suum, sed in cubili suo illud deponit, & sic aquam indeficienter bibit. Hominem si viderit nudum timet, inuestitum insilit. *Ex libro de naturis rerum.* Serpens caput abscondens totum serpens corpus obicit. Nam si caput euaserit, amisso corpore nihilominus viuunt. Viuit autem, vt dictum est, longo tempore, quia cum senuerit, carnes suas ieiunando consumit. Donec cute laxata macie per foramen petre transiens veterem pellem deponit, ac inuentum induit. Exiit autem pellem à capite prius. *Alexander.* Serpens vt dictum est, fœniculi pastu cæcitatem exceptam expellit. Itaque vbi oculos sibi obducit senserit nota remedia petit, nec fraudatur affectu.

De venenis serpentium.

CAPVT VIII.

Isidorus. Serpentium tot sunt venena, quot sunt genera. Tot perniciæ quot species, tot dolores, quot colores habentur. Omnes autem serpentes natura sua frigida sunt, nec percutiunt nisi quando calefcunt. Nam quando frigida sunt nullum tangunt, vnde & venena earum plus de die quam nocte nocent. Torpent enim noctis algore, & merito, quia frigida sunt nocturno rore. In se enim adducunt vaporem corporis gelida pestes, & natura frigida. Vnde & hyeme in nodis torpent, æstate soluuntur. Inde est, quod quicumque serpentium veneno percutitur, primum obstupescit, & postea vbi in illo calefactum ipsum virus exarlerit, statim hominem extinguit. *Auicenna.* Platearius tamen in tractatu de theriaca, dicit, quod venenum quoddam est

frigidum, & quoddam calidum, omne tamen siccum Auicenna quoque sentit contrarium.

Auicenna in quarto canone. Quidam æstimauerunt, quod venenum serpentium etiam viperarum sit frigidum, sed error est. Nam illud quod accidit ex frigore morbo ab eis, est propter mortificationem caloris innati per contrarietatem veneni. Calor enim innatus est, qui calefacit corpus sua sparsione, & inflammatione. Cum autem non est calor innatus, & si inflammetur cor igne leui, non oportet tamen vt propter ipsam calefciant extremitates. *Ex libro de naturis rerum.* Cum autem venenum sit mors homini, est tamen vita serpenti. Vnde ingressurus quidem aquas serpens venena deponit, exiens autem resumat. Quod si fortè casu quolibet amissa venena non inuenierit, caput terit & frequenter allidens moritur præ dolore. Dicit autem Plinius, quod nihil aliud est venenum, quàm fel serpentium. Inde ad venas sub spina, & postmodum ad os peruenit, vel ad caudam, vt scorpionibus.

De nocuentis & remedijs.

CAPVT IX.

Auicenna. Serpentis venenum, vt dictum est, quod est vita serpenti, mors est homini. *Isidorus.* Venenum autem dictum est, eo quod per venas vadit. Infusa enim pestis eius per venas, vegetatione corporis aucta discurret, & animam exigit. Vnde non potest venenum nocere, nisi sanguinem hominis tetigerit. *Lucanus.* Noxia serpentum est admixto sanguine pestis. Omne autem venenum frigidum est, & ideo anima, quæ ignea est, venenum fugit. Fertur autem, quod serpens hominem nudum contingere ausus non sit. *Aristot.* Morsus serpentium diuersatur secundum loca. Est enim draco in Æthiopiæ terra ex quo generatur Tyrus, vnde accipitur entycon, & contra illud non est medicina, & in loco qui dicitur cilciar serpens est paruus, à cuius morsu lapide in sepulchris regum antiquorum sanatur. Submergunt enim lapidem in vinum, & dant illud vinum ad potandum: denique omnium animalium venenum habentium morsus est valde malus, & maximè si comedant se inuicem, sicut comedit draco scorpionem. *Plinius libr. 8.* Animalia quædam vt serpentes indigenis innoxia sunt, aduenas interitunt. *Idem in libro 13.* Syria peculiare habet arbores in nuncum genere pistacia nota, coctanaque traduntur aduersus serpentum morsus, & cibo, & potu prodesse. In Asia & Græcia frutices epitactis quemalij embolienem vocant folijs paruis, quæ pota contra venena profunt sicut herices contra serpentes. *Idem in libro 16.* Fraxini quoque folia succo expresso ad potum, & imposita contra serpentes sunt opifera. Rhododendron iumentis, & capris, & ouibus est venenum, sed idem homini remedio est contra venena serpentum.

De eodem.

CAPVT X.

Constan. in pantegni libr. 8. Serpentium venenum calidum est, & qui mordentur nimium dolorem in illo loco patiuntur. Postea verò dolor secedit ad totum corpus. In loco morsus duo foramina separata videntur, quæ sunt dentium illorum locus, post ab ipsis humiditas quasi olerum currit, deinde humiditas fumosa. Et in circuitu loci est apostema calidum pati, quod habet ruborem, & liuorem ac vesicas, & quasi ab igne combusti sint corporis color mutatur. Abominatorem & vomitum cholere patiuntur, & defectionem ac tremorem, & frigidum sudorem. Caro comeditur, & de membro in membrum corroditur, de gingiuis quoque sanguis effluit, & stringitur. *Ex lib. de nat. rer.* Qui veneno interficitur, primitus obrigescit, postquam autem venenum fuerit calefactum, hominem ariditate sitis interficit. Tetra serpentem homine percussio, sicut Plin. dicit, amplius non recipit, sed post

Perdens venenum moritur.

Veneni stymon.

Remedia contra serpentum morsus.

Fraxini folia.

Rhododendron.

paululum moriturus penas luit. Itaque serpens non plures interimere potest quam solum unum, nisi salamandra tantum.

Priscianus ad Cosidros. Non omnibus animalibus reptilia nociva sunt. Nam & *snec* & *cerui serpentes comedunt*, & alij ab alijs innocui deuorantur. Multaque alia inuenire est, quibusdam quidem salutaria, quibusdam autem nociva, talemque ad se inuicem habitudinem habentia connaturalitatis & fugæ. Scythicum venenum ex viperæ, & hominis sanie compositionem habet, quo tingunt sagittas ad velocitatem plagæ mortiferæ. Canum verò morsus, & luporum cum rabiant ex alio effectu nocui sunt. *Avicenna in secundo canone.* Serpentis puncturæ confert fursur superpositus emplatri more. Prodest etiam allium cum vino bibitum. Denique galbanum theriaca est venenis serpentium. Iterum planta, quæ dicitur agnus castus, semen eius bibitum confert serpentium morsibus. *Idem in quarto canone.* In morsuris venenatorum prohibetur consolidatio vulneris vsque ad horam sanationis egri à malitia veneni. *Ex his autem, quæ super puncturas venenatorum liniuntur, est petroleum cum butyro cocto, vel castoreum cum oleo.* Succus etiam porri quem aqua non tetigit, & calamentum flumiale optimè venenum attrahit, & sulfur cum vrina. Item gallus & gallina dum viu scinduntur, & cum eis punctura vel morsus emplastratur, assidue quoque permutatur, & administratur.

De multiplici varietate serpentium ac nocuentis ipsorum.

CAPVT XI.

Aristoteles. Serpentium, sicut & piscium, quidam habent leue corium, quidam verò squamosum, quidam & asperum, & quidam spinosum. Plures manent super terram, & pauci in aqua. In mari quoque serpentes sunt similes serpentibus terræ, præterquam capita, quia caput in eis est durissimum, & asperum. *Priscianus vbi supra.* Serpentium quidam in morsu venenum inferunt, quidam punctione, aut etiam quadam occulta virtute siue spiritu, aut voce vel aspectu, sicut in quibusdam alijs animalibus, & fascino hominibus accidit. Quædam etiam ex natura venenosa sunt, quædam ex translatione, & quædam quidem præcipitium inferunt, quædam passionem, quædam vero periculum.

Sciendum quoque quoniam & loca & tempora, & esæ differentem faciunt morsuum varietatem, hyeme namque cum foueas intrant, aut continuo post foueam insinuantur, morsus ferè innocui sunt. In montanis autem & asperis locis velut acidis, & calidioribus, omnes mordaciores sunt, quia ibi fortiores. In altera vero parte humidi sunt & dissoluti. Per hoc etiam circa coitum plurimum sæui. Sed à qualicumque esca potest argumentari quis eorum impetum, & fortitudinem. Quædam autem reptilia non solum mordendo sed etiam flatu per media arua, & ligna aut lapides nocent, & interimunt. Talis & quorundam mordentium virtus est, vt si radicem arboris momorderint, omnis arbor folia proijciat. Dicunt serpentem paruum, qui vocatur ieronos apparere raro circa thessaliam, & veluti sola voce vtens interimunt. Dum autem apparet fugiunt viperæ, & serpentes, & alia omnia. *Plinius vbi supra.* Serpentium innumera sunt genera, alijs insunt squamæ, alijs vero picturæ, omnibusque virus exitiale. Nec est fateri, vtrum rerum natura largius mala genuerit, an remedia.

De Eodem.

CAPVT XII.

Avicenna vbi supra. Serpentium quidam vehementis sunt acuitatis, non morantes scilicet interficere ex sua dispositione ultra tres horas. Nec morsus eo-

rum curantur, id est prouidentur vel cauentur, quia multi sunt id est in silentio clam mordentes. Nec ad eorum morsus valet nisi incisio membri statim, aut combustio membra vlcima penetrans, & comburens venenum, & constringens meatus, & quandoque in eorum curatione confert postea vomitus super repletionem ex piscibus salicis, & post hoc curationes alia succedunt. Ex horum genere sunt basiliscus, hyrudo, alpis sicca, serpens qui vocatur expuens, & cornuta.

Morsus tamen basilisci nulla curatio. Aliud autem est genus viperarum, quarum species iterum tamen diuerse sunt. Ex his enim sunt viperæ alefilati, & de eis sunt viperæ quercinæ, & vipere facientes sitire, & reliquæ quas dicturi sumus. Accidit iterum serpentibus diuersitas non in specie sed secundum conuenientiam in specie vna, verbigratia, propter sexum. Nam masculi panciores habent dentes, & plus veneni, & acutius: licet quidam dicant, quod feminae deteriores sunt propter similitudinem dentium suorum. Item propter ætatem, quia senes deteriores sunt iuuenibus. Item propter corpus, quia magni deteriores sunt paruis vel curtis, cum species eorum sit vna: vel propter locum, quia illi qui inhabitant montes, & loca inaquosa, deteriores sunt eis qui in litore vel plurium aquarum loca. Item propter dispositionem suam in repletionem, & vacuitate. Nam illi qui sunt famelici deteriores sunt veneni. Item propter passionem eorum animales, quoniam irati, & audaces sunt eorum deteriores. Item propter tempus, quia venenum eorum in ætate est deterius.

De Monstruosis serpentibus.

CAPVT XIII.

Physiologus. Serpentes in Æthiopia esse dicuntur alas habentes. Sunt & quidam serpentes piper album comedentes, lapides preciosos in capitibus habentes, qui singulis annis inter se præliantes, sese mutuo ex parte magna interficiunt. Quidam etiam serpentes habent cornua in frontibus velut arietes, quibus ventilando percutiunt homines. *Aristoteles.* In Æthiopica terra sunt serpentes, vt dictum est, alas habentes. Iamque apparuit serpens capita duo habens. Nec tamen inuenitur monstruositas in serpentibus, nisi raro, propter matricis figuram, quoniam isorum omnia sunt disposita secundum aciem in matrice propter longitudinem suam. *Ex libro de naturis rerum.* Aristoteles loquens de serpentibus orientis, quæ bina habent capita, dicit causam monstruositatis huius esse in spermate, vt si duo spermata continentur in vna matrice, nulliusque paries inter ea distinguat, ambo vero serpentis capita cibum capiunt, & in vnum corpus transmittunt. Ambo etiam in aduersarios serpunt. *Solinus.* Indicus serpentibus enormitas tanta est, vt ceruos, & animantium alia ad parem molem tota hauriant, quin etiam oceanum Indicum quantus est penetrent, insulasque magno spatio à continenti separatas, populandi gratia petant.

Plinius vbi supra. Megasthenes quoque scribit in India serpentes in tanta magnitudine adolefcere vt solidos hauriant ceruos taurosque. Metrodorus vero circa Rhindacum anem in ponto, vt superuolantes quamuis alte perniciterque haustu raptas absorbeant alites. Nota res est in Punicis ballis ad fluium Bagradam à Regulo fuit serpens, 120. pedum longitudinis, vt oppidum aliquod expugnatus balistis atque tormentis. Obuiam serpentes cantu extrahuntur, atque in panam coguntur. *Orosius libro 4.* Regulus bellum Carthaginense fortitus iter cū exercitu faciens, haud procul à flumine Bagrada castra constituit. Vnde cū plurimos militum aquandi necessitate descendentes ad flumen, serpens miræ magnitudinis deuoraret, Regulus ad expugnandam bestiam cum exercitu profectus est. Sed cum, nihil in eius tergo proficientibus iaculis, & otanium telorum irrito impetu, quæ per horrendam squamarum cratem quasi per obliquam scutorum testudine

Sues comedunt serpentes.

Qua confert morsus serpentium.

Modi venenorum inferendi.

Quadam flatu nocent.

Confert morsus serpentes in panam.

Nota de la pisa.

Cur monstruositas veni in serpente.

Confert morsus serpentes in panam.

Exortio Reguli cum serpente.

dinem labebantur, mirumque in modum ne corpus la-
derent, ipso corpore pellebantur, insuper magnam mul-
titudinem mortu communi, & impetu proteri, halitu
etiam pestifero exhalari videret, balistas deferri iussit
per quas molare saxum spinæ eius incellum compa-
geat totius corporis soluit. Nam serpens costis, & squa-
mis instructus, & in qualibet parte corporis ictus inci-
derit, & spineam soluit per quam costarum pedes, &
motus corporis agebantur. Vnde etiam hic serpens qui
tamdiu iaculis tot inuulnerabilis obstitit, ad vnus ictum
fisi debilis cessit, ac mox circumuenta telis facile op-
pressus est. Corium autem eius Romam deductum,
quod fuisse 120. pedum spacio ferunt, & aliquamdiu
cunctis miraculo fuit.

De his que contraria vel noxia sunt serpentibus.

CAPVT XIII.

Aristoteles. Serpentibus animalia quædam infesta
sunt, vt porci, qui serpentes comedunt. Est etiam
galy animal, quod cum serpente pugnat, & rutam com-
edit, quia serpenti contraria est, & etiam odor eius. Pre-
terea galy auis quædam in maiori parte pugnat cum
serpentibus comedentibus mures. Est etiam animal
quoddam in Ægypto, quod cum videt serpente quen-
dam, non pugnat cum eo quousque clamet adiutores,
Et quia timet à morsu serpentis, aquam intrat, & post-
modum aream. Deinde cum serpente pugnat. Cete-
rum hominis salua contrariatur animalibus venenum ha-
bentibus. Plinius libro octauo. Quorundam hominum odore
qui phyllis vocantur serpentes fugantur. Idem in libro deci-
mo. Cornu quoque cerui odore fugantur serpentes. Cete-
rum si librat araneus filo super caput serpentis, sub um-
bra potestæ arboris tantaque vi cerebrum morsu ap-
prehendit, vt serpens subinde stridens vertigine rotata
ne filo quidem pendente rumpere aut fugere possit,
nec finis ante mortem est. Idem in libro undecimo. I. o-
culis quoque serpentes necant, cum liberit singula
faucibus eorum mordicus apprehensis. Item elephanti-
no anima, id est flatus vel halitus serpentes extrahit,
ceruorum autem vit. Siuis serpentes in pabulo sunt,
quæ alijs venena sunt. Vespæ quoque vescuntur auide
serpentibus, quo alimento mortiferos faciunt ictus.

Idem in libro 12. Apud gentes Cedrosas est herba præ-
cipui odoris referta inimica serpentibus, quarum ictu
moriendum est protinus. Galbanum de Syria sinee-
rum si vratur, eius nidore serpentes fugantur. Item in li-
bro 18. Fraxini tanta vis contra serpentes extat, vt ne ma-
turius quidem vel occidentales umbras quauis lon-
gissimæ sint, serpens huius arboris attingat, sed procul
ipsum fugiat. Experti prodimus si fronde illius gyro
circumciadat quis serpentem & ignem, in ignes po-
tius, quam in fraxinum fugere serpentem. Mira natu-
re benignitas prius, quam ex prædeant fraxinum flore-
re, nec ante conditas folia dimittere. Denique contra
serpentes opifera sunt fraxini folia succo expresso ad-
potum, & vtero imposta. Isidorus libro duodecimo. Fer-
tur etiam de serpente, quod hominem nudum non au-
det contingere. Idem in libro 16. Lapis gagates incensus
fugat serpentes. Idem in libro 17. Raphani semine ma-
cepato quisquis manus suas infecerit serpentes impu-
ne tractabit.

De eadem.

CAPVT XV.

Aristoteles. Serpentem interimunt rubi folia eidem
superiecta. Spiritum etiam hominis ieiunio si serpens
gustauerit moritur, itaque si sputo suo ieiunus homo
terrenum interficit serpentem, merito & ieiunio inter-
ficit spiritualem. R. et ubi supra. Serpentes expellan-
tur, si domus cum cornibus cerui vel vngulis capræ, vel
galbano, vel pice, vel bdellio, vel ignis malorum gra-
natorum, vel capilli humani suffumigetur, vel si ce-

Aqua in qua sal ammoniacum dissolutum fuerit rore-
tur. De hac etiam aqua si in eorum foraminibus im-
mittatur fugiunt. Autenna secundo canone. Ex planta
quoque quæ dicitur agnucastus facta suffumigatio, &
eius folia fugant venenosa. Item in 4. canone. Ex illis e-
tiam quæ fugant serpentes, ex suffumigationibus sunt
cornu cerui, & radix lily, preterni, sulphur, Smapis quo-
que serpentes interficit, & quando ponitur super semi-
tas eius ab ipso refugit. Iterum serpentem occidit ieiun-
ni sputum in os eius proiectum, proprieque quando
sumit in ore suo sal ammoniacum. Palladius de agricul-
tura lib. 1. Serpentes prope omni austeritate fugantur, &
nocentes spiritus innocentia fumi graue olentis exagi-
tat, vranus galbanum, vel cerui cornua, radices lily, ca-
præ vngulas, hoc genere monstra noxia prohibentur.
B Ex lib. de natur. rerum. Serpens hominem nudum fugit,
etiam odorem bonum, quo plerumque necatur. In Hi-
bernia nullus serpens viuere potest, sed nec aliquid ve-
nenatum. Quin etiam vnicuique terra de Ilibernia
allata super animal venenatum proiecta fitit, ilico mori-
tur. In Syria angues non ledunt. In lacedemonio mon-
te hospites à scorpionibus non leduntur, indigenas au-
tem interimunt.

De medicinis ex serpentibus.

CAPVT XVI.

Avicenna in 2. cau. Serpentis in carne est exiccatio
fortis, & in cute etiam vehemens, sed calefactio
non est vehemens in carne eius. Caro feminæ melior
est, & melior cutis eius est cute masculi propter car-
nis eius est, quod ipsa facit penetrare superfluitates ad
cutem. Ideoque comestio eius facit pediculos, & exur-
pit. Vnde cuidam accidit ex comestione eius, & exitura
magna in collo. Quam cum apparuisset exiit caro eius
tota in pediculos conuersa. Item eius caro cum in vfu
habetur, prolongat vitam, confortat virtutes, & con-
seruat sensus ac iuuentutem. Consert autem lepra ma-
gnificè, & alopecia. Caro & jus eius post extremitatum
suarum proiectionem prohibent augmentationem serofula-
rum, & similiter eius cutis, hæc etiam confortant visum.
Culis eius in vino cocta, & in aurem distillata, sedat do-
lorem eius. Ex aceto quoque in quo cutis ipsa decoqui-
tur, ad dolorem dentium os colligitur. Dioscorides. Tunica
colubri in vino cocta & in ore distillata, sedat dolo-
rem eius, & dolori dentium medetur. Est etiam adiutor-
ium oculorum, maximè tunica de vipera. Hæc. Corium
serpentis si siccat, & teratur, collyrium ex eo factum
acuit visum. Item si cum aceto bulliatur, doloribus suc-
currit dentium.

De anguib.

CAPVT XVII.

Isidorus lib. 12. Anguis autem est vocabulum omni-
serpentium generi, quod plicari, & torqueri potest.
Inde etenim anguis dicitur est, quod angulo suo sit, & nun-
quam rectus. Anguib. vniuersis hebes vilis est, ra-
ro in aduersum conuenit, nec frustra cum oculos
non in frontibus, sed in temporibus habeant, adeo ve-
cipius audiunt quam aspiciant. Plinius libro octauo. An-
gues exuunt senectutem. In Syria circa Euphratis ri-
pas maximè dormientes angues syros non attingunt,
aut etiam si calciatos tamodorit, illi maleficia non
sentiant. Alijs tamen cuiuscunque gentis hominibus
infestis, auidè, & cum cruciatu eos exanimant. Quam-
obrem & syri nequaquam illos necant. Anguis hi-
berno situ membrana corporis obducta fomiculifuc-
co impedimentum illud exiit, nitidiusque venat, exiit
autem à capite primum, nec celerius quam vno die &
nocte repicans, vt extra fiat membrana, quod fue-
rit intus. Item hiberna latebra visu obsecrato maca-
tro herba sese affricans: oculos inungit ac refouet: si
vero squamæ obtorpuerint, spinis iuniperi se scabit.

Ex medulla
spina homi-
nis anguis
oritur.
Salamandra
& anguilla
vna generat.

dem liv. 10. Anguem ex medulla hominis spinæ à mul-
tis nasci accepimus. Pleraque enim occulta & cæca ori-
gine proueniunt etiam quadrupedum genera: sicut sa-
lamandra nunquam nisi magnis imbribus proueniens
& serenitate deficiens. Hæc autem ex non gemto genta ni-
hil quoque gignit, nec est in ea masculinum genus, vel se mini-
mum, sicut nec in anguilla omnibus, que nec animal, nec ouum
ex se generant. Neutrū est & ostris genus, & ceteris
adherentibus vado vel saxo. *Auctor.* Ecce postquam de
serpentibus in generali dictum est: nunc de singulis ser-
pentibus & serpentium generibus more nostro secun-
dum ordinem alphabeti dicendum est.

De Afferato, & affudio.

CAPVT XVIIII.

* Alij legunt
Cafecati.

* Alij legunt
Auffudio.

A Vicenna ubi supra. * Afferati & altariati, id est Sa-
liens & volans serpentes sunt parui, breues, mi-
nuti, qui quandoque occultantur in arboribus insidiantes,
vt proijciant se ad transeuntes: horum genus vidi.
Callidi valde sunt, & ad rubedinem declinantes, ex eo-
rum morfu accidit, vt dicitur, dolor vehemens, & to-
tum corpus pertransit: quo etiam mors accidit. Cura
eorum cura communis est: vt cura viperarum. * Affu-
dius & fabrin, vt dixerunt sapientes, sunt duo serpentes
arenosa corpora habentes, & super capita eorum pun-
cta alba & nigra, & quandoque sunt nigri & rubei &
albi. Super eorum capita sunt squamæ albae incisæ, eo-
rumque incessui strepitus inest propter siccitatem cor-
ticum ventrium ipsorum. Et sunt grauis motus, æqua-
lium dentium; Horum morfus dirumpit poros & me-
tus naturales, faciens ex eis fluere sanguinem, ita quod
ex angulis etiam oculorum. Et comprimitur in sangui-
ne & sputo sanguinis & fluxu sanguinis narium & vo-
mitu & dolore in stomacho. Et dixerunt, quod locus
apostematur, ac denigratur, & currit ex eo res parua a-
quosa: & soluitur venter & constringitur anhelitus, &
difficultas vrine fit & absconditur vox & membra mol-
lificantur, & vincit super corpus dispositio obliuionis.
Et accidit spasmus, & cadunt dentes, & moritur patiens.
Cura autem eorum ex parte proxima est curæ viperarum.

De Anfibena, & Armena.

CAPVT XIX.

* Reçtius le-
gitur Am-
phibena vel
Amphibia-
na. M. S. Va-
dastinum &
alia Origina-
lia legunt
corruptè An-
fibena.

Armena.

Si aliquid
confert mor-
tui Armena

Isidorus. * Anfibena dicta est, eo quod habeat duo
capita, vnum in loco suo, alterum in cauda currens
ex utroque capite tractu corporis circulato. Hæc sola
serpentium frigori se committit: prima omnium procedens.
De qua *Lucanus*, Et grauis in geminum vergens ca-
put anfibena: huius oculi lucent veluti lucernæ. *Plin. lib.*
8. Anfibena caput est geminum, hoc est & ad caput, &
ad caudam: tanquam parum esset ore vno fundi venen-
um. *Lorath ubi supra.* Anfibena serpens frigori commit-
tit se: vigil & sollicitus de ouis suis valde cum ea cubat.
Nam dum quedam pars eius dormit, altera tunc vigi-
lat. Et cum per semitam incedit, duo capita regit, nun-
que caput anterius, nunc vero posterius conlequitur.
Est alius super calcaneum ambulans in coitu suo, & su-
per caudam sitam. *Auctor.* De huiusmodi monstris ser-
pentium, videlicet capita duo habentibus, dictum est iam
superius secundum Aristotelē in capitulo de monstruo-
sis serpentibus. *Auicenna.* Armena est serpens: proprie-
tates habens reguli proprietatibus proximas, non enim
interficat morfu tantum, sed visu & sibili sui auditu.
Quodcumque animal mordet dissoluitur: & quodcum-
que ei appropinquat ex animalibus moritur. At vero
quantitate dixerunt eum à regulo differre. *Æstimaue-
runt enim quod est ab vno cubito vsque ad cubitum &
semis: & dixerunt quod morso ab eo non confert, ali-
quid: Si vero aliquid confert ei, tunc id est semen papau-
ri, & castoreum; hoc enim iam quidam testificati sunt.*

De aspide.

CAPVT XX.

Isidorus. Aspis dicta est, eo quod morfu venenato in-
terimat: as enim Græci venenum dicunt: huius di-
uersa sunt genera, & dispares effectus ad nocendum.
Fertur, quod aspis cum incantatorem pati cæperit, qui
eam quibusdam carminibus euocat, vt eam de cauerna
educat, illa cum exire noluerit vnam autem in terra
premit, alteram cauda obturat & operit, ac voces illas
magicas non audiens ad incantatorem non exit. Ex ge-
neribus aspidum sunt diplas, hipnalis, hæmorrhoids, præ-
ster, seps. *Physiologus.* Aspis si momorderit hominem,
statim eum consumit, ita vt liquefiat totus more serpen-
tis. *Glos. super Job. 22.* Aspis est parvus serpens: vipera
prolixioris est corporis, & venenum aspidis concitè, vi-
pera tardius occidit: vnde scriptum est. *Caput aspidum su-
get, & occidet eum lingua vipera.* *Andromachus ubi supra.*
Aspidis habitatio est in sicco: & in locis in quibus non
est aqua. Et hæc est quandoque cineritia: quandoque
citrina: Aspis est serpens carulei coloris, cuius dentes
super modum longi sunt: ita quod extra os sicut apro
apparent. Morfu venenum immittit & spargit: vnde &
nomen accepit. Virtute quorundam verborum incan-
tatur, ne veneno interimat, vel vt quidam dicunt, vt
quietè capi possit: & gemma de fronte eius auferri, que na-
turaliter in eo nascitur. Aspis non nocet afris, vel syris.
Vnde pueros ex eo natos eis obijciunt. Quos si læse-
runt tãquam adulterinos proijciunt. Sin autem, eos tan-
quam suos nutriunt. *Auicenna.* Aspis est ex serpentibus
sardis: hæc sicca dicitur propter vehementiam siccita-
tis suæ cutis, & est in quantitate sua inter tres cubi-
tos & quinque. Color illius cineritius, & ad citrinita-
tem declinans: oculi eius sunt vehementis luminis, & in-
terficat à duabus horis vsque ad tres. Quem autem mo-
morderit, alteratur color eius & stupefit: ac multiplicat-
ur eius singultus: & in frigidantur membra eius. Palpe-
bræ quoque eius clauduntur, & profundè dormit. Ad
eius morionem est iuuatiuum emplastrum cum calce, ac
melle & oleo.

Adhuc de eodem.

CAPVT XXI.

Auctor. Aspis habet cum ichneumone internitium
bellum, iuxta Plinium, sicut iam superius dictum
est. *Plinius lib. 8.* Aspidum colla intumescere nullo ictus
remedio asseritur, præterquam si partes contactæ con-
festim amputentur. Vnus est huic animali tam pestife-
ro sensus, vel potius affectus. *Conius a sermone vagantur, nec
aspidi, nisi cum compari vita est.* Itaque alterutra in-
terempta in interfectorem sequitur altera incredibili
vitionis cura, vnumque illum in quantolibet agmine
populi, notitia quadam infestat. Omnes difficultates
perumpit, spatia permeat, nec nisi amnis arceatur, aut
præceleri fuga illius: Non est autem fateri vtrum re-
rum natura largius mala an remedia genuerit, ideo pri-
mum hebetatos oculos huic malo dedit, eosque non
in fronte, nec ex aduerso cernere, sed in temporibus fe-
cit. Excitatur itaque sæpius auditu quàm visu. *Idem in
libro 10.* Recitatur & de aspide traditum à Philarcho
miraculum. Is enim auctor est aspidem, cum ad men-
sam cuiusdam veniens in Ægypto aleretur, assidue ca-
tulos enixam, quorum ab vno filium hospitis interem-
ptum. Illam vero reuersam ad consuetudinem cibi cul-
pam intellexisse & catulo necem intulisse, nec postea in
tectum id reuersam.
Idem in libro 11. Aspidum dentes in os vergentes sunt:
ne cibi excidant, nullum habentes adminiculum reti-
nendi: sed duo sunt in superiori parte dextra leuaque
longissimi tenui fistula perforati, venenum infunden-
te, vt scorpionum aculei. *Idem in libro 9.* Aspides à se per-
cullos torpore, & somno necant, omnium serpentium
minima

minime ſanabiles. Venenum eorum ſi ſanguinem, aut A
vulnus recens attingit, ſtatim interimat, ſi autem inue-
teratum vlcus tardius, de cætero quantalibet copia po-
tum, non nocet, ei vero rabifica vis eſt. Itaque occiſa
morſu eius altera animalia, cibis ſunt innoxia. Cuncta-
ret ex his in proferendo remedia, niſi Varro prodidiſ-
ſet, aſpidu iectus efficaciffimè ſanari *hauſta à percuffis ip-
ſorum vrina*: muſtelæ quoque ſylueſtris fel contra aſpi-
des efficacis eſt. *Solinus*. Plures varietate ſunt aſpidum
ſpecies, vt dyplās lupnalis hemorrhoids, præter ſunt au-
tem ammoda, eſt & cenchris, elephantia, chercitra, cha-
mædracontes. Poſtremo quantus nominum, tantus eſt
numerus mortium. Monſtra hæc ſibilant & vt ferunt
affectus habent, nec temere niſi coniuges euagantur, al-
tero capto vel occiſo vter ſuperfuerit efferatur, ſubti-
liora ſunt capita foeminis, aliusque tumidior, pelvis no-
centior, malculus æqualiter teres ſublimior, atque mi-
nor. *Phyſiologus*. Aſpidem Lucanus ſomniferam vocat,
quia vulneratus ab ea ſomnum morti continuat. Fertur
autem ſic incantari. Dæmones diſcurrunt cum verbis
ad ſerpentes, & infectione interiori hoc faciunt vt ſer-
pentes ad nutum eorum moueantur, ac ſine læſione tra-
ctabiles exhibeantur.

De Basilisco.

CAPVT XXII.

I Sidorus. Basiliscus Græcè, Latinè regulus interpre-
tatur, eo quod rex ſerpentium ſit, adeo vt videntes
eum fugiant, quia olfactu ſuo eos necat. Nam & homi-
nem, vel ſi aſpiciat, interimat, ſiquidem & eius aſpectum
nulla auis volans illæſa pertranſit, ſed quamvis procul
ſit, eius ore combuſta deuoratur. *Solinus*. Prope Ægy-
ptum eſt ſolitudo inaccessa, qua basiliscum creat, ma-
lum in terra ſingulare. Neque enim hominis tantum
vel aliorum animantium exitijs datum eſt, ſed terræ adi-
tum quoque ipſius quam polluit, exurit, vbiunque fe-
rale ſortitur receptaculum. Denique extinguit herbas,
necat arbores, ipſas etiam corrumpit auras ſpiritu peſti-
lenti, mouetur media corporis parte, media vero arduus
eſt, & excelfus, ſibulum eius etiam ſerpentes perhorre-
ſcunt, & cum acceperint, qua poſſunt fugiunt. Quicquid
morſu eius occiditur, non depalcit fera, non atrectat
ales. Muſtelis tamen vincitur, vis autem nec defuncto
quidem deſt. Denique basilisci reliquias Pergamæni
comparauerunt, vt eodem Apollinis manu inſignem, nec
araneæ intexerent, nec alites inuolarent.

Phyſiologus. Aedes nimirum in quibus aliqua corporis
basilisci particula reſeruat, nec ſerpentes ingrediuntur,
nec aues fradant, nec intexunt araneæ, media parte
ſui corporis ſerpit, media vero arduus eſt, & excelfus.
Plinius lib. 8. Basiliscus vnus eſt, vt omnes qui oculos eius vi-
derint, conſeſſim expirent. Hunc Cyrenaica generat pro-
uincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine.
Candida in capite macula, vt quodam diademate inſi-
gni, ſerpentes omnes ſibilo fugat, nec flexu multiplici,
nec vt reliquæ corpus impellit, ſed ceſſus, & erectus in
medio incedit. Necat frutices non modo contactas, ve-
rum & aſſatas. Exurit herbas, rumpit ſaxa, huic tali mō-
ſtro muſtelarum virus exitio eſt, adeo naturæ nihil pla-
cet eſſe ſine pari, interficiunt eos cauernis facile cogni-
tis ſola tabe. Necant & illi ſimul odore moriunturque,
& naturæ pugnam conſiciunt. *Idem in lib. 29.* basilisci
ſanguinem qui etiam olfactu ſerpentes alios necat, &
vitiā hominem, magi miris laudibus, celebrant coem-
tem picis modo, & colore dilutum cinnabri clariorem
fieri. Attribuunt ei ſuccellus petitionum à poteſtatibus,
& à dijs etiam precum, & in morbis remedia. Quidam
ad Saturni ſanguine appellat. *Iorath vbi ſupra.* Basiliscus
omne animal ſuper quod anhelat, ſtatim interficit. Et
omne animal præter muſtelam naturaliter ipſum fugit.
Nam illa eum conſequitur, & vincit, morſuque ſuo in-
ficiat, & ſic interficit.

SPEC. NATVR.

De basilisco.

CAPVT XXIII.

A *Vicen in 4. can.* Basiliscus eſt ſerpens qui ſolo viſu
interficit, & auditu vocis ſuæ. Hunc ait quidam
vocari regulum, quia caput habet coronatum. Cuius lō-
gitudō duorum palmorum eſt, & caput acutum valde,
oculi rubei. Color eius ad nigredinem, & citrinitatem
declinans: hic adurit totum ſuper quod incedit, nec in
circuitu cauernæ eius oritur aliquid, & cum habitationi
eius opponitur auis, cadit, non ſentit ipſum aliquod ani-
mal quin terreatur, & ſi propinquus fuerit ſtupescat, ita
quod non mouetur: ſibilo ſuo quando exhalat eum in-
terficit, & ille quoque moritur ſuper quem viſus eius
ex longinquo cadit. Corpus autem illius quem mordet
liqueſcit, & inflatur, & currit virus, & ſtatim moritur.
Omnis autem moritur, qui illo mortuo appropinquat,
raroque euadit, qui eius viciniam præſens ſit. At vero
poſſibile eſt in quibusdam horis, vt quis tangat eum vir-
ga ſecundum Plin. moriturque qui ſic eum cāgit, & hoc
mediante virga. Vnde tetigit eū miles quidā cum lancea
ſua, & mortuus eſt ipſe, & equus illius, hic ſerpens mul-
tiplicatur in terra Arorch, & Nubia. *Signū ergo eius mor-
tus eſt ſi videris mortuum ſubito abſque cauſa primitus appa-
rente*, proprie quando eſt in loco vbi ſcitur illud animal
eſſe, nec eſt proſus vlla curatio. *Ex lib. de nat. rer.* Basilif-
cus hominem ſi primo viderit, ſolo viſu eum interficit,
quia radij oculorum eius ſpiritum hominis viſibile cor-
rumpit. Quo corrupto ceteri quoque ſpiritus corrup-
puntur, qui à cerebro, & vita cordis deſcendunt, & ſic
homo moritur: ſerpentem vero ſi prius viderit, ſerpens
extinguitur, vt dicit Iacobus Aconēſis vbiunque cinis
eius fuerit delinitus, nec araneæ poſſunt intexere, nec
venenifera quælibet atrectare, dicitur argentum cinere
eius delinitum mutari in colorem aureum. De hoc ite-
rum aliquid dicitur inferius ſub reguli nomine.

De generibus basiliscorum, & remedijs contra illos.

CAPVT XXIV.

B *Aſiſcus interdum ex gallo naſcitur*, quia gallus in æ-
tato decrepita, facit ouum ex ſe, vnde basiliscus
procreatur. Sed in generatione hac oportet vt multa
concurrant. In ſimo namque calido, & multo ponit
ouum, ibique fouetur vice patris, & poſt multum tem-
poris exit pullus, & inualeſcit, ſicut ſolent anatum pulli.
Habet autem caudam vt coluber, reſiduum vero cor-
poris vt gallus. Dicunt autem hi qui creationem eius ſe
vidiſſe teſtantur, quod nulla eſt oui teſta, ſed validiſſima
pellis, intantum vt reſiſtere poſſit ictibus validiſſimis.
Opinio quoque quorundam eſt, quod ouum illud galli
coluber aut bufo foueat, ſed hoc incertum eſt, hoc tamē
in antiquorum ſcriptis habemus, quod basilisci quod-
dam genus ex ouo galli decrepiti generetur.

Philoſophus, Tria ſunt genera basiliscorum *primus alo-
chryſus* qui chryſeus dicitur, hic quod viderit inſufflat,
& incendit. *Secundus ſtellatus*, qui & cryſocephalus, id eſt
capitis aurei, hoc quod vident pauſcit, & occiditur.
Tertius emathus, id eſt ſanguineus vt minimum, & ipſe ca-
pite aureo, hoc quod viderit vel percuffit deſueſcit,
& oſſa pec ſe remanent, hos omnes facile obtinet qui
herbam basilicam ſecum habuerit. *Iſidorus*. A muſtelis
quoque basiliscus vincitur, quas illic homines inferunt
cauernis in quibus deliteſcit, itaque eo viſo fugit, quem
illa perſequitur, & occidit. Nihil enim parens ille re-
rum ſine remedio conſtituit.

De behemoth, & vero, & boa.

CAPVT XXV.

I *Oraſh*. Behemoth ſerpens quodcunque animal cin-
xerit cauda, ligat ipſum quouſque morſibus inter-
ficit. *Ex libro de natur. rerum.* Berus inter omnes ſerpen-
tes nequior eſt, & aſtutior, muranam ſibilo marinam

Q 9 9 3

ad lit.

ad litus euocat, eique blanditur, & eam ad copulam concitat. Quae mollis animo coitum patitur, sed ad exitum sui, quandoque, nam aduersarijs intercepta, priusquam ad aquas reuertatur, occiditur. Boa est anguis in Calabria quae fugendo lac vaccarum in immensam molem conualefcit, in tantum vt ceruos bouesque solidos transgluciat. Huius generis fuisse creditur ille quem Regulus Romanorum dux apud Aphricam centum & viginti pedum longitudinis interfecit, pellisque detracta Romam ad spectaculum est delata. De hoc scripsit Plinius, quod quando capiebatur oportuit adhiberi balistas, & tormenta varia sicut in expugnatione castrorum.

Boa.

Innotuit se vberibus bubalorum.

Isidorus. Boa est anguis Italiae immensa mole, haec persequitur greges armentorum, & bubalos, & plurimo lacte irriguis vberibus se innectit ac sugens interimit. Inde ergo à bouum depopulatione boas nomen accepit. *Iovans.* Boas vt lac de vberibus fugat pecora consequitur, & quod suserit, postea moritur. *Solinus.* Calabria boas gignit, hic anguis in immensum, vt ferunt crescit. Captat primo gregem, vel greges bubalos, & vberibus lacte irriguis se innectit, suctuque continuo saginata, longo in seculo ita fellebri satietate ultimo exuberatur, vt obitare magnitudini eius nulla vis queat. Postremo depopulatis animalibus regiones quas obsederit, ad vastitatem cogit. Diuo denique Claudio principe vbi vaticanus ager est, in aluo occisa boae spectatus est solidus infans.

De caecula, & chelydra ac cenchris.

CAPVT XXVI.

Caecula. Chelydra. Chersydra.

Isidorus. Caecula dicta est eo quod parua sit, & non habeat oculos. Chelydra serpens est, qui & chersydra, qui in terris, & in aquis moratur. Nam chersydra Graeci dicunt terram, ydra aquam, hic terram per quam graditur fumare facit, quam Macer sic describit. *Sensu terga expirant spumantia virtus, seu terra sumat, qua teter labitur anguis.* Et *Lucanus.* Trachisq; viasumante chelydri, semper autem directus ambulat, nam si torserit se dum currit, statim crepat. *Solinus.* Calabria chelydri frequentissima, boam quoque gignit. *Isidorus.* Cenchrus serpens inflexuosus est, qui semper rectum efficit iter, de quo *Lucanus.* Et serper recto lapsurus limite cenchrus.

Cenchris.

De ceraste.

CAPVT XXVII.

Cerastes.

Octo cornua in capite.

Idem. Cerastes dictus est, eo quod habeat cornua arietu simili, cerata enim Graeci cornua vocant. Sunt autem huic quadrigemina cornicula, quorum ostentatione velut elica illiciens sollicitata animalia perimit. Totum enim corpus arenis tegit, nec ullum indicium sibi praebet nisi ex illa parte qua inuitatas aues, vel animalia capit. Est autem flexuosus plusquam alij serpentes, ita vt spinam non habere videatur. *Ex libro de natur. rerum.* Cerastes est serpens octo cornua in capite habens, ex quibus fieri solent manubria cultellorum ad mensas Imperatorum, quia sudore produnt venenum appositum. *Anticenna.* Cornuta est genus serpentium furdorum, cuius longitudo est ab vno cubito vsque ad duos, & super caput eius sunt duae eminentiae, quasi duo cornua. Color corporis eius est cinereus, & venter eius sicut squamae siccae durae, quae strident super terram cum strepitu. Dentes eius sunt aequales, non recurui, plurimum autem eius est in locis arenosis. In locis quidem morsus eius sentiuntur quasi acus aut clauis, infixi in eis. Et dixerunt quod continuatur eius corpori grauitas maxima. Et eius labia inflantur, & accidunt ei vertigo, & tenebrositas oculorum, & destruitur ratio. Cura autem eiusa ppropriatur, vt semen raphani cum vino in potu detur.

Cornuta.

De colubro.

CAPVT XXVIII.

Isidorus. Coluber ab eo dictus est quod colat vmbas, vel quod in lubricos tractus flexibus sinuosis labatur. Nam lubricum dicitur quicquid labitur, dum tenetur, vt piscis serpens. *Ambrosius.* Coluber autem, & ceruum fugit, leonem interficit. *Physiologus.* Colubri pellis quae exiit, in oleo decocta mirè aurium dolorem mitigat. *Auctor.* Pater de colubro verum esse in speciali quod supra dictum est de serpente in generali, videlicet quod exuuijs suis depositis per foramen petrae transiens senectutem suam deponit, sed prius ieiunando carnes suas subtiliat, vt eidem transitui habilior fiat. Est autem longus vt anguilla, tortuose incedens, & sibilans. Transcuntibus insidiatur, & mordens lingua venenum infundit. Vnde scriptum est, *sicut Dan Coluber in riu.* Et alibi. *Qui dissipat sepe mordet eum coluber.* *Plin. lib. 33.* Contra rubetate venena auxiliatur coluber viuens in aqua. Huius adipem aut fel secum habent, qui crocodilos venantur, colique mirè his adiuuari testantur, ydris à Graecis vocatur coluber viuens in aqua, de quo scilicet dicitur infra. *Dioscorides.* Tunica colubri in vino cocta dolori medetur dentium. Est etiam oculorum adiutorium.

Coluber men.

Nata.

Coluber innotuit in uenit.

Gen. 49. Eccl. 10.

De dracone.

CAPVT XXIX.

Physiologus. Draco super omnes serpentes maximus, & super omnia terrae animantia. Qui quandoque super aërem fertur ipsum concitando, ac vehementer impellendo. *Isidorus.* Draco maior est cunctorum animantium super terram, hunc Graeci dracontem vocant, vnde & deriuatum est in Latinum, vt draco diceretur. Qui saepe à speluncis abtractus in aërem fertur, & propter eum aer concitatur. Est autem cristatus, ore paruo, & arctis fistulis, per quas spiritum trahit, & linguam exerit. Gignitur autem in Ethiopia, & in India in ipso incendio iugis aestus. *Auctor.* Draco iuxta Isidorum *αὐτὸ τὸ δῆμιον*, quod & videre dicitur, quia ceteris animantibus acutius videt, veris autem draconibus, vt ait Solinus, ora parua sunt, & morfu non dehiscentia, sunt autem sine pedibus, & in speluncis requiescunt. *Leuiathan* iuxta Gregorium fertur esse draco in terra serpens, in aquis natans, in aere volans.

Draco.

Aucenna. Minor specierum draconum est, vt dixerunt, quinque cubitorum, *magni vero 30.* Sunt autem draconi duo oculi magni, & sub inferiore mandibula est eminentia, sicut mentum, quare sunt ei dentes plurimi, multiplicatur in partibus Nubiae, & sunt in regione Asiae. Indi vero sunt magni valde, facies habent citrinas, & nigras, ora vehementis amplitudinis. Supercilia cooperiunt oculos eorum, & super eorum colla sunt squamae, & in qualibet mandibula tres dentes. Vidi ego quendam huius generis, super cuius collum in latitudine descendente erant pili crassi.

Dracon 30. cubitos.

Plinius lib. 8. Dracones Ethiopiae generat Indici pares vicenium cubitorum. Id modo mirum vnde Iuba cristatos crediderit. *Asadhei* Ethiopes narrant in matritimis suis quaternos, & quinos inter se cratium modo implexos velificantes erectis capitibus ad meliora pabula Arabiae vehi stuchibus. Draco verno tempore nascitur, sed hoc malum syluestris lactucae succo restringit. *Ex lib. de nat. rerum.* Draconis mansio frequenter est in speluncis propter aestum naturalem sui corporis, & propter accidentalem Solis, qui maximus est in partibus orientis. Raro enim inuenitur hoc animal nisi in calidioribus oris. Itaque libenter etiam in rupe lapidea speluncam fortitur. Circa turrim Babel, & in desertis illius antiquae Babylonis ac ruinis eius maximi dracones habitare dicuntur, quorum vox ac rugitus homines terret, ad 25. cubitos, & amplius crescens sepius eualefcit.

Una Draconis fa. Cl. de. fragmentum.

ad ſenium autem, & debitam magnitudinem veniens ſine cibo tempore multo vivit. At ubi comederit non de facili fatiatur. In abyſſis terræ, ſicut dicit Auguſtinus, aliquando draco moratur, & cum in aere ſentit humiditatem, egreditur, & ſuper aera fertur, magnis alarum remigijs aerem concitans, & impellens. Alis quidem pellicea volubilitate extantibus, & ſecundum corporis ſui magnitudinem latè diffuſis, vbicunq; moratur, aerem inſicit. Quoddam genus eorum pectore ſuper terram repit, aliud vero pedes habet, ſed hoc rarius invenitur. *Ariſtoteles*. Draco cum infirmatur comedit fructum theracſon cum lacte.

De Pugna draconis cum elephante ac cæteris.

CAPVT XXX.

A *Mbroſius*. Draco elephantem ligat, cuius ruina mors victoris eſt, & ideo ſummè in utrumque certatur, ille vt pedem alliget, in quo caſus victi ſibi nocere non poſſit, ille ne poſteriori pede extremus vel calce capiatur anguſto, vbi vel ipſe ſe non queat explicare. Et draconem veſtigio graui proterere, vel ſequentis elephantis auxilium non habere. *Plinius vbi ſupra*. India dracones habet, & elephantes perpetua diſcordia bellantes, tantæ magnitudinis, vt facili circumplexu elephantes ambiant, noxiæque nodo perſtringant. Commoritata dimicatio victuſque corruens complexum elidit pondere. Primo quidem draconis caudæ grefſus elephantorum alligant, ſed illi nodos manu reſoluunt. At vero dracones in nares ipſos caput condunt, pariterque ſpirium præcludunt, & molliſſimas partes laniant. Idem obuij deprehenſi in aduerſos ſe erigunt, oculos maximè petunt. Ita fit, vt cæci, & fame ac mætoris tabe conſecti reperiantur.

Eſt & alia dimicationis huius fama, videlicet elephantis ſanguinem frigidiffimum eſſe, & ob id à draconibus expeti, præcipuè æſtu torrente. Quamobrem in annibus merſos inſidiari bibentibus, arctatiſque alligata manu, morſum in aurem deſigere, quoniam his tantum locus deſendi non poſſit manu, ipſoſque dracones eſſe tantos, vt totum ſanguinem capiant. Itaque elephantes ab his ebibi, ſiccatoſque concidere, & dracones inebriatos opprimi commoriturque. *Idem in lib. 10.* Aquilæ quoque ſatis eſt pugna cum dracone, multoque magis accipit etiam ſi in aere. *Ariſtoteles*. Vultur etiam, & draco præliantur. Quia comedunt animalia. *Ierath*. Eſt arbor zilanum quam draco timere conſuevit, & fugere, in cuius fructu delectantur columbæ. Et ſiquidem arboris umbra venit ad orientem, draco fugit ad occidentem. Si vero ad occidentem draco fugit ad orientem. Sic itaque columbis inſidiatur, & ipſas interſicit, & deuorat, cum ab arbore ſeparantur.

De Documentis draconum.

CAPVT XXXI.

I *Iſidorus*. Draco vim in cauda non in dentibus habet, & verberare potius quam icere nocet. Innoxius autem eſt à venenis, ſed ideo huic ad mortem faciendam venena non ſunt neceſſaria, quia ſi quem ligauerit occidit, à quo nec elephas tutus eſt ſui corporis magnitudine. Nam circa ſemitas deliteſcens per quas elephanti ſolito graduntur, Crura eorum ſolidis nodis illigat, ac ſuffocatos pecimit. *Ariſtoteles in li. de animalibus*. Eſt in terra Æthiopiæ draco ex quo tyrus generatur, & ex illo entychon accipitur, contra quod non eſt remedium. Omniumque animalium venenum habentium morſus eſt valde malus, maximeque ſi ſe comedant inuicem, ſic comedit draco ſcorpionem. *Item de proprietatibus elementorum*. In diobus Philippi Regis via in monte Armeniæ fuit de qua rex interrogauit, cur ſuper illam nullus tranſiret, quin mortuus eaderet. Socrates ergo ſpeculam de chalybe contra illum poſuit, in quo duos dracones magnos vidit. Qui aperuerunt os ſuum, & egrediebatur corrumpeus aerem fumus ex oriſicijs eorum. Rex vero præcepit ad montem illum exiri, & ipſos in-

terfici, ſicque ſaluatus eſt locus ille. *Auctor*. Dracones, vt dictum eſt cum in aera ſuſtolluntur, aer propter eos concitatur, & lucet ſicut ignis. *De his Lucanus*.

*Vos quoque qui cunctis innoxia mœnera terris,
Serpiſ aurato nitidi fulgore dracones,
Peſſiferos ardens facit Aphyrica, ducitis altum
Aera cum pennis armentaque tota ſequuti,
Rumpuntque in gentes amplexu verberare iauos
Nec tutus ſpatio eſt elephas datis omnia leto,
Nec nobis opus eſt ad noxia ſata veneno.*

Narrat Petrus Damianus de quodam agricola, qui quadam die valde mane ſurrexit, & videns draconem enormis magnitudinis, lignum putauit, feſſuſque ſuper eum vt requieſceret ſedit, quem mox indignata beſtia deglutiuit. Draco iuxta Hyeronymum Hebraicè dicitur leuiathan, ſicut inferius dicitur, vbi ſcilicet de leuiathan agetur. *Ex lib. de nat. rer.* Draco (vt dictum eſt) venenum non habet, ore quidem dehifcit, ſed dentibus non nocet. Morſus tamen eius peſſimus, & ſi paruus, quia venenifera comedit. Viſus etiam draconis intolerabilis eſt hominibus, ita vt quandoque ſola eius viſione terreantur ad mortem. Cauda quoque ſi quid ligauerit occidit, auram etiam ſpirando inſiciens flatu mortifero peſtem ingerit.

De utilitatibus iſorum.

CAPVT XXXII.

S *Olinus*. Draconum ex cerebris exciditur dracontias lapis, ſed lapis non eſt niſi detrahatur viuentibus. Nam ſi obeat prius cum anima ſimul euaneſcit duricies ſola. *Phyſiologus*. Graminibus quidem medicatis dracones dormire coguntur, ſicque lapis acquiritur, cuius uſu reges orientales præcipuè gloriantur. Draconum adipem fugiunt venenata, nec ipſe draco habet venena, Draconis capite proſperam, & fortunatam domum promittunt facere. Oculis eius iuuetatis, & cum melle tritis inunctos, non expauere ad nocturnas imagines etiam pavidos. *Ex li. de nat. rer.* Ex cerebro draconis inopinate percuſſi, & adhuc in pleno vigore palpitantis, extrahitur dracontias lapis; lingua eius, & ſel in vino decocta remedio ſunt his, qui verſantur ab incubis, eorum corporibus ex hoc inunctis, draconis caro vitrei coloris eſt, ac veſcentes illa refrigerat. Hinc eſt quod Æthiopes in feruida plaga manentes, draconis carne libenter veſcuntur, adeo quoque auaridæ ſitis in immenſum creuit, vt inſtitores quibuſdam carminibus draconem ad tempus manſuetum reddant, cuiusque tergo inſidentes freno ipſum regant, vſque dum in Æthiopiæm perueniant. *Iſidorus libro 9.* Cinnabarum aiunt eſſe draconum ſanguinem dum implicant elephantos. Ruunt enim belluæ, & dracones obruuntur. Quorum cruor ſuſus terram inſicit, ſitque pigmentum quicquid ſolum tinxerit. Eſt autem puluis coloris rubei, quo ſcilicet vtuntur pictores vt cæteris coloribus. Inde cinnabarum ex dracone, & barro, id eſt elephanto cognominatum dicunt. *Auctor*. Potro ſanguinem draconis quo phyſici vtuntur in medicinis, aiunt gummi cuiuſdam arboris, ſic dictum propter ſanguinis ſimilitudinem, vt ſuperius dictum eſt.

De draconopedes.

CAPVT XXXIII.

E *X lib. de nat. rer.* Draconopedes ſerpentes magni ſunt, & potentes, facies virgineas habentes humanis ſimiles, in draconum corpus deſinentes. Credibile eſt huius generis illum fuiſſe, per quem diabolus Enam decepit, quia (ſicut dicit Beda) virgineum vultum habuit. Huic etiam diabolus ſe coniungens vel applicans vt conſimili forma mulierem alliceret, faciem ei tantum oſtendit, & reliquam partem corporis arborum frondibus occultauit. *Auguſtinus ſuper Genef.* Dicitur autem ſerpens ille callidiſſimus fuiſſe, vel ſecundum alios

Carmine Lucani.

Hiſtoria de agricola.

Dracontias.

Contra incubos.

Cinnabarum.

Draconopedes.

Serpens Enam decipiens quatuor.

Incantatorum
permittuntur
trahuntur
serpentes de
latebris, &
cur?

sapientissimus non proprie sicut in bono solet accipi
sapientia Dei, vel angeli, vel anime rationalis, sed trans-
latiue sicut apes, vel formicas dicitur sapientes, propter
opera sapientiam imitantia, quamuis serpens non ani-
ma rationali, sed spiritu diabolica, quo plenus erat pos-
sit sapientissimus dici. Mali enim angeli quamuis su-
perbia deiecti, natura tamen excellentiores sunt omni-
bus bestiis, propter eminentiam rationis. Serpens enim
non intelligebat verba, nec rationalis est facta. Quod
enim verbis magorum, vel incantatorum serpentes
trahuntur de latebris, diabolica est vis. Quod permittit-
tur ad memoriam illius primi facti, vt sciat quia cum
hoc genere familiariter sit ei locutus. Est autem ille ser-
pens sicut asina Balaam, sed hoc fuit diabolicum, illud
angelicam: boni enim, & mali angeli similiter operan-
tur, sicut Moyles, & Magi Pharaonis.

De dipfade.

CAPVT XXXIV.

Dipfas.
Situla.

Isidorus. Dipfas est genus aspidis, qui Latine situla
dicitur, quia quem momorderit siti perit. Tanta
autem exiguitatis esse fertur, vt dum calcatur non vi-
deatur. Cuius venenum extinguit antequam sentiat, vt
facies prauenta morte, nec tristitiam indicat mori-
turi. De quo poeta.

Carmina
Lucani.

Signiferum tuuicem tyreni sanguinis ansu,
Torta caput retro dipfas calcata momordit,
Vix color aut sensus dentisqne fuit.

Lucanus.

Andromachus. Dipfas cum aliquem pungit, inflama-
tur in eo caliditas valde superflua. Indeque accidit ei
vehemens sitis, & adustio inflammata, nec bibere ces-
sat aquam, donec corpus eius scinditur, & sic moritur.
Helianthus libro 11. Dicitur dipfas situla per contrarium.
Vas enim quod situla dicitur, sitim aufert. Hoc infert,
sicut pharetra dicitur quae mortem infert, & feretrum
quod fert, vel aufert mortuum. De his ait *Lucanus di-
cens.* Stabant in mare sicca aspidet, & medys sitiebant dip-
fades ruidis. Et post pauca de illo quem torta caput re-
tro dipfas calcata momordit. *Lucanus refert.* Ferroque
aperire tumentes sustinuit venas, ac ut implere cruore. Legi
in quibusdam Glos. antiquis super Deuteron. sic: dipfas
est genus serpentis pede, & semis longus, & duorum
palmorum. *Physiologus.* Dipfas etiam torrida dicitur,
quia vulneratus ab ea tanto feruoris aestu succenditur,
vt nulla aquarum abundantia sitis eius compescatur.
Dicitur etiam eadem ex causa situla, de qua dicitur in-
fra. *Anicenna.* Serpentis facientis sitim secundum quos-
dam longitudo est palmi vnus, & super corpus eius
sunt vestigia nigra plurima. Caput eius est paruum, &
collum crassum, a quo incipit creatura eius vsque ad
caudam subtilem, inceditque quatiendo caudam suam.
Est autem in littoribus, & accidit morsu ab eo, vt adu-
ratur venter eius, & inflammatur adeo vt non satiatur
aqua, nec bibere cesset absque exitu alicuius rei per vri-
nam aut sudorem, ita quod inflatur venter eius totus, &
aqua currit in venis eius. Huius autem regimen post
communia regiminum est indefinenter eum facere
bibere oleum plurimum, & euomere, deinde clysteri-
zare cum his quae educunt feces, & humiditates.

Curatio.

De Hamorrhoidis, & enhydra, & exhydra.

CAPVT XXXV.

Hamor-
rhoidis.

Isidorus. Hamorrhoidis est aspis ex eo nuncupatus,
quod sanguinem sudet, qui ab eo morsus fuerit, ita
vt dissolutis venis quicquid vitae est, per sanguinem
euocet. Graece enim hema sanguis dicitur. *Alexander.*
Hamorrhoidis ergo recte dicitur a sanguine, eo quod
ab eo punctus nimium emittit sanguinem, vnde mulier
menstruata dicitur hamorrhoidissa. *Isidorus.* Enhydros est
coluber in aqua viuens. Graeci enim aqua hydros vo-
cant. Exhydra dicitur hydra Graece, scilicet draco mul-
torum capitum, qualis fuit in Lerna palade, prouinciae

Enhydros.
Exhydra.

Archadia. Latine vero dicitur ex hydra, eo quod vno
caeso tria exercebant (vt dicebatur) capita. *Auctor.* De
hac ergo plenius dicitur in loco congruo secundum
ordinem capitalium litterarum, vbi de hydra tractabi-
tur. De hac enim Hiero. in proemio Esdrae contra de-
tractores suos loquens verbum poeticum tractat dicens.
Licet ex hydra sibilet, victorque. Si non incendia iactet,
nunquam meum iuuante Christo silebit eloquium, &
praescisa lingua balbutiet.

De Glandosa, & natrice.

CAPVT XXXVI.

Constantinus *vbi supra.* Glandosa serpens est, cuius
morsus est putridus, & de qua pessimus odor
eminus egreditur. Dicunt autem quidam, quod pedes
super illam incedentis excoerantur. Et apostema in cru-
re patitur, illius quoque qui ei medetur manus exco-
erantur. Qui vero hunc serpentem occiderit, odor eius
putridus sit, & omnem nisi solius huius fetoris perdit.
*Huius morsus significatio est, quod in illo loco subsequitur apo-
stema cum rubore, vesica illa membra circundat, aliquan-
do summam currit sanguis quasi aqua dolorem quo-
que patitur in ore stomachi.* *Isidorus.* natrice est serpens
aquum veneno inficiens. In quocumque enim fonte
fuerit, eum veneno immiscet. De quo *Lucanus.* Est natrice
violator aquae.

Glandosa.

Significatio
morsus.
Natrice.

De Iaculo, & Hypnali.

CAPVT XXXVII.

Idem. *Iaculus* est serpens volans, de quo *Lucanus.* *Iacu-
lique volucres.* Exiliunt enim in arboribus, & dum
aliquod animal obuium fuerit, iactant se super illud, &
perimunt, vnde & iaculi dicti sunt. *Iorab.* Iaculus serpens
volatilis, animal quodcumque occurrit ei dum volat in-
terficit. Et est alius quo sine sensu doloris animal mori-
tur. Alius qui si quem tetigerit dolore diurno fatigabi-
tur, & postea moritur. *Ex libro de natura rerum.* Iaculus
est serpens, qui volans alis arbores subit, & in eis deli-
tescit. E quibus vi maxima turbinatus penetrat ani-
mal quodcumque obuium inuenit. *Hypnalis* est
serpens ab aspidis genustrahens, qui somno quos mor-
det interimit, veneno enim immittit somnum, quo nul-
lo impulsu deserit infectum. Hunc *Cleopatra* sinistro
brachio suo apposuit, iuxta suum *Antonium* se col-
locans, vt eius attacku dormiret, & vitam quietam mor-
te finiret.

Iaculus.

Hypnalis.

Mon Clo-
pata.

De Leniathan.

CAPVT XXXVIII.

Autor. *Leuiathan* iuxta Hieron. Hebraice dicitur
draco. Fertur autem quod draco, & in terra ser-
pit, & in aquis natat, & in aere volat, vnde etiam in
tribus nominibus appellatur, scilicet serpens, & cetus, &
leuiathan. Loquens enim in spiritu de diabolo sub leui-
athan typo, ita dicit idem Propheta. *In die illa visitabit
Dominus in gladio suo duro, & grande, & forti super leui-
athan serpentem vechem, & super leuiathan serpentem turba-
sum, & occidet cetum qui in mari est.* *Iorab.* *Leuiathan* vel
leuiatan cetus frequenter insidiatur, & pugnat cum eo,
omnesque pisces maris qui pugnam vident inter illos
subito ad caudam ceti confluunt, etsi quidem cetus ab
illo deuictus fuerit, morientur & ipsi statim. Quos enim
cauda cinxerit, mox deglutit. Quod si cetus superatus
potuerit, tunc leuiathan a faucibus suis fetidissimum odo-
rem cum aqua emittit. Cetus autem e contrario, & res-
puit, & odorem fetidissimum repellit, & sic se suolique
saluat, & defendit.

Leuiathan.

Iorab.

De

De Nepa, & obite.

CAPVT XXXIX.

Hyſtologus. Nepa quibuſdam placet ſerpentem eſſe femineam, quæ in hora libidinis aſtuantis mari ſuo compari caput præſcendens ipſum necat. Vnde & ipſa in partu necatur viceuerſa. Sic ergo eadem eſt nepa, quæ & vipera, ſic dicta, quali vi pariens. Cum enim prope partum eſt, catuli matris viſceribus corroſis, erumpunt cum interitu ipſius matris. Auctor. De hac ergo ſpecie plenius dicitur infra, ubi agetur de vipera. Iſidorus. Obites dictus eſt, eo quod arenæ colorem habeat. De quo poeta, Quam ſparſis pictus maculis theophrastus obites color exulſis atque indiſcretus arenis Admotus, &c.

De Padera, & paria, & præſtere.

CAPVT XL.

Ex lib. de nat. rer. Padera eſt ſerpens in Germania ad craſſitudinem humani brachij, colore in ventre aureo, & dorſo virenti. Huius ſtatus, adeo noxius eſſe dicitur, ut ſi virgam recenter caſam ori eius adhibeas corticem eius ſtatu ſuo faciat in veſicas felleas ebullire. Sed & fulgentem gladium ſi ori eius adhibeas lingua veneno eum inſicit, & uſque ad ſummum gladij percurrans tetro ceruleoque colore afficit, ac ſi flamma violenta corripeteretur. Hic cum hominem in pede percufferit, venenum & ad cætera membra per momenta decurrit, & hoc præ nimio exceſſu caloris eiſdem naturæ, cuius & ignis, qui ſemper aſcendit. Cum autem aſcendens cor tetigerit, tunc homo cadit, & moritur. Contraque remedium eſt, ut homo percuffus in pede, ſuſpendatur in altum per pedes demifſo capite, ſicque venenum nequit aſcendere, ſed inſectus locus exciditur, & per medicamenta ſanatur. Iſidorus. Paria eſt ſerpens quæ ſemper in cauda ambulat, & ſulcum facere videtur. De qua Lucanus: Quo contentus iter cauda ſulcare parias. Præſter eſt aſpis qui ſemper ore patenti, & vaporanti currit. Vnde Poeta. Oraque diſtendens anidus ſumantia præſter, hic quem percufferit, diſtenditur enormique corpulentia necatur, extuberatum enim putredo ſequitur. Alexander. Præſter eſt ſerpens ſumum exhalans, & in morſu ſuo tumorem tantum homini læſo adducens, ut humana proſus forma pereat.

De Regulo.

CAPVT XLI.

Iſidorus. Regulus ipſe eſt baſiliſcus, ſcilicet ſerpens longitudine ſemipedalis, albis maculis lineatus. Idem & ſibilus dicitur, quia ſibilo occidit, antequam mordeat vel exurat. Reguli, ſicut & ſcorpiones arenia quæque ſectatur, & poſtquam ad aquas venerint Hydrophobos & limpiaticos faciunt. Gloſ. ſuper Iſaam 14. Regulus ipſe rex ſerpentium, qui ſolo viſu vel ſtatu abſorbet volucres, occiditque homines. Vnde, & de Achab, & filio eius Ezechia ſic loquitur Propheta. De radice colubri egrediente regulus, & ſemen eius abſorbens volucrem. Eſt autem regulus ſerpens pennatus, unde ubi iuxta translationem noſtram legitur volucrem abſorbens, in Hebreo iuxta Hieronymum legitur, ſerpens volans. Auctor. Hinc etiam alibi per eundem Prophetam dicitur. In terra tribulationis, & anguſtiæ leona, & leo, ex eis vipera, & regulus volans. Andromachus in libro de conſtitione tyriacæ. Regulus qui & baſiliſcus, ſerpens eſt ſubalbidus, ſuper cuius caput ſunt tres pilei. Quem cum videt, aliquis paulo poſt moritur, & quando ſibilat moritur, qui audit ſibillum eius. Omnis quoque beſtia de illo mortuo comedens, ſtatim moritur. Et eſt malignior ſerpentium, nec aptus tyriacæ. Iorath. Regulum ſi quod animal viderit, vel audierit, hydropticum efficitur, & moritur. Auctor. De hoc autem ſerpentes, id eſt regulo plenius dictum eſt ſuperius, ubi agitur de baſiliſco.

De Salpinga, & ſcytali ac ſepe.

CAPVT XLII.

Iſidorus. Salpiga, vel Salpinga, ſerpens eſt quæ nõ videtur. Scytalis dicta eſt, eo quod tanta tergi varietate præfulget, ut notarũ gratia retardet aſpicientes, & quæ reptãdo pigrior eſt, quos aſſequi nõ valet, miraculo ſui ſtupentes capit. Tanti autẽ feruoris eſt, ut etiã hyemis tempore exuuias corporis feruentes exponat. De quo Lucanus, Et ſcytalis Perſis etiam nõc ſola pruinis Exuuias poſitura ſuas. Solinus. Scytalis hyemalis exuuias pruina ponit. Iſido. Seps eſt exigua ſerpens, quæ non ſolum corpus, ſed & oſſa veneno conſumit. Cuius poeta ſic meminit. Oſſaque diſſoluens cum corpore tabificus ſeps. Idem ſeps eſt tabifica aſpis, qui dum momorderit hominem itatim eum conſumit, ita ut liqueſcat totus more ſerpentis. Lucanus: Parua modo ſerpens, ſed quæ nonnulla eruenta Moris habet tantum, &c. & poſt, Eripit omne animam, in ſola cadauer.

De Situla, & ſpuente ac ſyrena.

CAPVT XLIII.

Ex lib. de nat. rer. Situla ſerpens eſt paruus, & malicioſus, qui hominem ſibi interficit, hic tanta varietate refulget, ut intuentes pulchritudine retardet, & quæ natura dedit reptãdo pigriorem, miraculo ſtupentes detinet, quos aſſequi non valet. Eſt autem tanti feruoris, ut & in hyeme pellem deponat, huius morſu qui tangitur, igneo correptus ardore, ſuccenditur. Auctor. Situla genus eſt aſpidis, quod Græcè dicitur dipſas, de quo plenius dictum eſt ſupra. Avicenna. Spuens dicitur quidam ſerpens, quia ſputo ſuo interficit illud ſuper quod cadit, quod ſcilicet ſputum proijciunt dentes eius conſtricti ſuper alios. Odor etiam ſputi ipſius interficit: longitudo eius eſt uſque ad duos cubitos, & color eius cinericus ad citrinitatẽ declinans, & illum quem mordet interficit antequam redeat. Quem enim mordet line ſenſu remanet, & ſine motu quietus, & profundo dormiens poſt ſaltus continuos, & clautionem oculorum, & torſionem colli, & ſpasmus, & pulſum inordinatum, & non ſentit dolorem inteltinorum, & intro mittit digitos in guttur ſuum, ut euomat. Iſidorus. Syrena ſunt in Arabia ſerpentes cum alis, quæ plus currunt quam equi, ſed etiam volare dicuntur, Quarum tamen virtus eſt ut morſum ante mors inſequatur quam dolor.

De Taranta, & tortuca.

CAPVT XLIV.

Hyſtologus. Tarantæ ſerpentes ſunt modicæ quantitatis, à quibus puncti vehementer anguſtiantur. Et niſi theriaca eis ſubueniatur quandoque anxietate moriuntur. Ex libro de natura rerum. Tortucam de genere ſerpentium quidam eſſe volunt, veneno quidem in vita caret, ſed nequaquam poſt mortem. Nam renes eius (ut dicit Ambr.) ſi quis poſt mortem nudo pede calcaverit, veneno ſtatim inſicitur. Eſt autem duorum pedũ, caput habens ut bubo, caudam ut ſcorpio, duobus ſcutis duriffimis quaſi teſtis tegitur, quibus adeo ſe induit, ut difficulter etiam validiffimis icibus periri poſſit. Ouat ut gallina, ſed oua eius ad comedendum ſunt nocua. Tortuca femina (ut dicit Ariſt.) non habet niſi vnã viã exitus ſuperfluitatis, quamuis habeat veſicam contra omnium animalium naturam habitium plumas, aut ſquamas, aut corticem. Nam iſta omnia non habent veſicam. Auctor. Tortuca dicitur, & teſtudo, quia teſte tegminibus adopena eſt in cauernę modum. Harum plurimæ ſunt aquaticæ, de quibus iam dictum eſt ſuperius in tractatu de piſcibus. Quædam vero terreſtres, quæ & ſylueſtres dicuntur, nec ſunt venenofæ, ſed ab hominibus comeduntur.

Corruptè legitur ſalpinga, &c. dicitur ſolpuga. Vel ut alij ſoliſuga, ſalpyga, ſolpyga, ſcytalis.

Lucanus.

Seps.

Situla.

Spuens.

Syrena.

Taranta.

Tortuca.

Teſtudo.

Ariſtot.

Aristoteles. Tortuca est animal quadrupes, habens linguam, & pulmonem, ac debilem vocem, habet pulmonem paruum, & siccum, nec sitit, sed abstinet se à potu longo tempore, hepatis habet malum valde, quia corpus eius est complexionis male, habet vesicam, & facit ova completa. Animal autem quadrupes ovans habet instrumentum sensus, ut os, & nasum, & auriculas, que non sunt ei quasi viæ carniæ propter cutis duritiem. Quod manifestum est in tortuca, & in serpentibus magnis, & in crocodilis. Item animalia in cavernis latentia non eijciunt senectutem, nisi ea que corium habent subtile, non testum, ut tortuca. Nam & ipsa manet in cavernis; *Animal plumas aut squamas, aut corium habens non habet vesicam, propter paucitatem potus, & quia superfluitas aqua consistit in plumas, & alia propter tortucam, quia pulmo tortuce maxime carnosus est, & sanguineus, quia similis pulmone vacca.* Tortuca cum comederit viperam, comedit origanum agreste, cuius locum antea signat, eiusque radicem eradicat. Cum autem venit, & radicem non invenit moritur. *Auctor.* Nota quod tortuca ipsa est testudo terrestris, de qua dicitur inferius inter species vermium, propter limacem, qui vermis est, & est genus testudinis. *Ambr.* Testudo visceribus pasta serpenteis, cum venenum aduerterit, origanum sibi semper medicinam excercet salutis. *Auicenna in 2. canon.* Sanguis testudinis sylvestris sanat epilepsiam cum vino. Fel eius distillatus in naris epilepticorum, & odor eius cum naribus attractio confert epileptico. Ad præfocacionem quoque palatum eo linitur cum melle. Ovum eius valet ad tussim infantium, eius fel quoque ad scrophulas valet illinitum.

De Tyro.

CAPVT XLV.

Physicus. Tyrus est serpens, qui ultra mare in Hiericho inuenitur, cuius carnes sunt calidæ, & siccæ. Venenosus quidem est, sicut ceteræ serpentes, habet tamen virtutem expellendi venenum, horum venenum calidum est, & siccum. Inueniuntur quidem tyri in marie, propter aeris frigiditatem penè mortificati, unde à quibusdam iudicantur frigidi. Sed in antidotario Arabico inuenitur, quod sunt calidi, & hanc mortificationem habent propter pororum apertionem aëre intrante. *Arist.* Serpens qui dicitur tyrus, ubicumque nidum inuenit, pullos comedit, ova transglutit. Cumque aliquid in cibo acceperit erigitur, & transglutit. Deinde constringitur, donec perueniat illud quod transglutitur ad inferius, quia stomachus eius est subtilis, & paruus. Multa quidem animalia sanguinem habentia se abscondunt, ut tyrus, & lacertula. Illorumque animalium que in cavernis latent, quedam eijciunt senectutem, que scilicet habent corium sobile non testum. Tyrus autem prius corium quod est inter oculos expoliat, ita quod ille qui non cognoscit hoc accidens Tyrum cæcum esse putat. Deinde corium capitis aufert, totumque vsque ad caudam in vno die, & vna nocte, suaque expoliatio est sicut exitus embryonis, quando finditur ab eo tela. Est in terra Æthiopiæ draco, ex quo generatur tyrus, ut dictum est supra, & ex illo accipitur entychon, contra cuius venenum non est medicina. Inuenitur & tyrus quidam dictus à quibusdam caciem, quem fugiunt serpentes magni. Quantitas eius est quasi cubitus, & habet pilos super totum corpus. Cumque mordeat aliquid, omnia subito que sunt in circuitu mortus putrefacit. Inuenitur etiam paruus tyrus in India, cuius morsus est ita fortis, ut non inueniatur contra ipsam medicina. *Tyrus, & vulpes amittuntur inter se, antequam manent in cavernis terra.* Animalia quedam pedibus carent, & animal generant, ut tyrus, & cheleti. Tyrus siquidem animal generat, sed prius in suo interiori ouat. Deinde ex illo efficitur animal interius antequam exeat.

Comedit origanum ut sanet se.

Tyrus.

Inferat pullos avia.

Sympathia Tyri.

Adhuc de eodem.

CAPVT XLVI.

Ex lib. de nat. ver. Tyrus est serpens in partibus Hiericho circa solitudines Iordanis in fossis auibus, & animalibus, maxime ouis ouium, que cum ipsis auibus comedit. Huius carnes confectæ cum quibusdam admixtis, omnè toxicum venenum expellunt, quam confeccionem tyriacam dicunt. Ferunt autem nonnulli hunc ante passionem Christi nullum habuisse remedium, maxime que fuisse hominibus infestum. Ipsa vero die passionis vnum ex eis infestissimum circa partes Hierusalem casu fuisse comprehensum, & ad Christi latus fuisse cruce suspensum atque ex illo die totum illud serpentis genus accepisse virtutem contra omne venenum. Tamen contra venenum ipsius tyri quod Tyricum dicitur, theriaca nihil valet. Et hoc veneni genus, id est Tyricum quod est irremediabile malum, accipit draco de ipso tyro.

*Tyrus senectute confectus hoc modo pellem suam depouit, excoriat prius corium quod inter oculos est, ita uti nescias bestiam cæcam putas. Deinde corium capitis aufert, quo facto reliqua pars corporis facilius spoliatur, & cum spoliatus fuerit, habet modum, & formam embryonis. Tyrus ouat intus, & antequam egrediatur fit animal, & generat sibi simile. *Achilles in libro de venenis.* Venenum tyri serpentis aliorum venena expellit. *Constantinus.* Tyriæ venenum calidum est, qui ab ea mordetur, dolore nimium in loco morturæ patitur, & cætera que de serpentium venenis in generali dicta sunt supra. Est autem tyria que vocatur elinus, cuius collum sursum erigitur, & extenditur, & de ore sanguis spuat, plaga quam morsu facit, parua nimis est, quali acus perforatio, parumque sanguinis ab ipsa effluit, nec apostema vel tumorem facit. Qui autem ab ea mordentur obscuritatem visus patiuntur, & dolor totius corporis, & sensus perditur, nec euadunt ab ea morsu. Est, & tyria que vocatur pichronis parua quidem, sed colli latioris, que si quem momorderit molliciem in carne sicut hydropis facit, & caro eius ex humiditate cadit.*

De Tyri carnibus, & tyriaca.

CAPVT XLVII.

Alii. Tyriarum carnes que captæ sunt in locis laudabilibus, ac veris temporibus, postquam absceiderit à parte capitis, & caudæ longitudinem quatuor digitorum, venena desiccant, ab omnibus superfluitatibus interiora membra purgant, & ad exteriora corporis educunt, ac per sudorem acutè dissolunt. Prostant etiam humoribus crassis, ex quibus fiunt lepra, & morphea, & elephantia, morsuque venenorum, ac letalibus medentur potionibus. *Physiol.* Tyri venenum propter leuitatem sui facile petit extrema, scilicet caput, & caudam. Unde capite, & cauda absceisis quatuor digitis, considerata tamen longitudine, illud quod medium est optime lauatur, & bene decoquitur quousque spine possint separari, quibus abiectis restant, & inde trochisci formantur. *Auctor.* Tyrus idem esse fertur, quod vipera. Nam, & auctores in medicina loquentes de carne serpentina, vel tyriaca conficienda, raro vel nunquam de tyro sub hoc nomine faciunt mentionem, sed de vipera. A tyro vero denominatione dicitur tyriaca. *Isidorus libro 4.* Tyriaca est antidotum serpentium, quo venena pelluntur, ut pestis peste soluantur. *Auicenna in 4. canon.* Tyriaca asparath id est à morte liberans sublimior est & melior medicinarum compositarum propter multitudinem sui iuuamenti, proprieque ipsius venenis que sunt ex puncturis vel moribus, ut serpentium, & scorpionis, & canis rabiosi, Venenis etiam bibitis interficientibus. Ad egitudines quoque phlegmaticas, & melancholicas, & febrecarum, atque ventositates malignas, & ad paralyfim, &

Falala

Moran

Tyrus

Tyrus

Tyrus

Tyrus

Tyrus

Tyrus

Tyrus

ad appoplexiam, & epileſiam, & torturam ac tremorem, & maniam, & proprie ad lepram. *Confortat etiam cur & ſtomachum, & acuit ſenſus, & appetitus, alleviat anhelitum, & delet pulſus cordis, & retinet ſputum ſanguinis. Conſert doloribus renum ac veſicæ & ulceribus inteſtinorum, frangit lapidem in veſica, proprie valet etiam duricias intrinſecas in epate ſplene & in alijs. Ex li. de na. re. Tyriaca cum ex tyri carnibus admixtis quibuſdam ſit conſecta, omne aliud venenum extinguit, ſed contra venenum ipſius tyri nihil prodeſt.*

De vipera.

CAPVT XLVIII.

A *Mbro.* Vipera nequiſſimum beſtiæ genus eſt, & ſuper omne, quod ſerpentini generis eſt aſtutior. *Ph. li. 8.* Serpentium vipera ſola terra dicitur condi, cæteri vero arborum vel ſaxorū cavis. *Idem in li. 11.* Viperae cauernas tantū habent loco auriū, quæ tamen audiūt, hiſ dentes conduntur gingiuis. *Scythæ ſagittas tingunt viperino ſanguine & humano ſanè, irremediabile id ſeculus eſt, quia mortē illico leui tactu affert. Ambroſius.* Si quis etiam os viperae recens calcauerit, grauius quam venenū prohibetur nocere, & immedicabile vulnus ſerpere. *Phyſiologus.* Vipera cum ſenuerit, impeditis oculis eius vt non videat, *rennat 40. diebus ac noctibus, donec laxetur pellis eius.* Tunc vadens exciſum petrae quaerit, & per ipſum tranſitum facit, ſicque expoliatur, vt iuuenſcat. *R. 21.* Fertur de vipera, quod ſi boum zamored oculi eius intueantur, illico eliquantur, & à capite fluunt. *Antenna vbi ſupr.* Viperae ſunt ſerpentes habentes capita plana & lata collum minutū ac ſubtile valde, quorum caudæ curtae ſunt ſtrepitum facientes ac ſonitum in inceſſu. Capiuntur autem à medicis in fine veris, & principio æſtus, vt inde trochiſci fiant, quibus non omnes conueniunt viperae, ſed flauæ, & de flauis feminæ. *Item in ſecundo can.* Viperae poſt hyemem de cauernis egredientes oculos ſuos ſuper ſaniculum fricant, vt illuminentur. *Vrina hominis vtiliter effunditur ſuper morſum viperae, proprieque viperae petroſæ.*

Idem in quarto can. Viperarum deteriores ſunt masculi, feminæ ſunt incolumiores. Et morſus quidem feminæ cognoſcitur per inuentionem fixationis plurium dentium quam duorum in parte qua momordit. Egreditur autem à principio rei ex loco dentium ſanguis, deinde vitus feruens, & fortalliſ incipit aquoſus, deinde ſpumoſus, deinde vt arugo æris. Et tunc quidem conuertitur ad ſubſtantiam veneni, & colorem eius, & dolet locus. Deinde perambulat dolor eius, & apparet apoſtoma calidum, rubeum habens bothor, & veſicas, ſicut ex aduſtione ignis. Et accidit in viſceribus inflammatio, in corpore rubedo cum rigore, deinde ſudor frigidus, & corruptio coloris ad viriditatem declinans, & commotio vertiginis, & frequētia anhelitus, & nauſea, & ſingultus &c. Et plurimū quidem moritur in tribus diebus, quādoque autem vſque ad 7. Poſt radices autem communes in curatione. Fortior huius curatio eſt ad tyriacam de viperis properare. *Ariſtor.* Tortuca comedit viperae, & tunc radicem origani ſylueſtris comedit, cuius locum antea ſignat. Alioquin moritur in tribus diebus, ſi radicem illam non inueniat. *Gloſſ. ſupr. Job. 20.* Vipera prolixioris eſt corporis quam aſpis, tardiusque veneno ſuo occidit. *Ex li. de nat. rer.* De vipera dicit *Phyſiologus*, quod habet faciem humanam vſque ad umbilicum ab umbilico vero vſque ad caudam crocodili figuram. Meatus digeſtibilis quaſi foramen acus eſt, & ideo morte cæterarum concipere non poteſt, ſed tantum per os. Cauernas habet loco aurium, & tres dentes tantum. Morſus eius tumorem, & inflationem inducit, & irremediabilis eſſe perhibetur. Hic ſerpens in hyeme in terra conditur, *Ambroſius, & Baſilius Sacri Doctores referunt*, quod ſi quis viperae mortuae renes incaute calcauerit, grauius quam venenum perhibetur nocere, & irremediabile vulnus ſerpere.

De Generibus viperarum.

CAPVT XLIX.

A *Ndromachus in lib. de conſeſione tyriacæ.* Viperarum ac ſerpentium tria ſunt genera. Ex hiſ enim eſt, quæ dicitur aſpis, cuius habitatio eſt in ſicco, & in locis aquoſis. Hæc quādoque cinicea eſt, quādoque citrina. Aliud genus dicitur hiruſineū, quia ſimile eſt colori hiruſinum. Ex hiſ etiam eſt, quæ dicitur ſpuens, & ſic nominatur, quia venenū ſuum expuit ſuper hominem. Eſt iterum alia ſpecies aſpidi ſimilis, cuius habitatio quādoque eſt in aqua, & illa nominatur hydra, quādoque vero eſt in ſicco, & hic nominatur terreſtris, ſcilicet non aquoſa, & hæc ſpecies minor eſt aſpide, ſed capitis latioris. Item ex ſpeciebus viperarum eſt illa quæ aſtros dicitur, quæ cum videt aliquem, collum ſuum extollit, & meſurat an conſequatur hominem, deinde ſalit ſuper ipſum, & expuit venenū in ipſum & faciem eius, ſtatimque interficit eum. Huius autem viperae ſpecies ſunt tres. Vna dicitur ſerſin, alia ſelidoſa, tertia vero baſilida. Et cum huiusmodi vipera fertur ſemetipſam interfeciſſe *Cleopatra Aegypti regina.* Cum enim *Auguſtus* viſiſſet *Antonium* eius amantem, voluit *Cleopatram* capere viuam, vt eam Romanis oſtenderet, ipſamque propalaret. Quæ poſtquam id comperit, volens inimici manus euadere, ſerpentem prænommatum accepit, ipſumque mammillæ ſuæ ſiniſtræ adhibuit, quia cor in latere ſiniſtro eſſe cognouit, punxit ergo eam ſerpens, ſtatimque mortua eſt. Quidam vero dixerunt, quod illa ſe interficere volens brachium ſuum momordit, donec ſanguis exiuit, poſtea de veneno huius viperae quod apud ſe habebat accepit, ipſumque ſuper vulnus proiecit, & ſtatim mortua eſt. Nos quoque viperam hanc in *Alexandria* vidimus, & velocitatem interfectionis eius. Cum enim iudex aliquem nobilem iudicat ad mortem, volentes eum ſubito interficere adducunt huiusmodi viperam, & faciunt, vt ipſa circa pectus pungat eum, ſtatimque moritur.

De Generatione ipſarum.

CAPVT L.

I *Sidorus.* Vipera dicta eſt, eo quod vi pariat. Nam cū venter eius ad partum intumuerit, catuli non expectantes maturam naturæ ſolutionē, cotroſis eius lateribus inde erumpunt cum matris interitū. *Lucanus.* *Viperæ corunt abrupto corpore nati:* Fertur autem quod masculus ore inſerto viperae ſemen expuat. Illa autem ex voluptate libidinis in rabiem verſa, caput maris ore receptum præſcindit. Ita ſit vt parens vterque pereat. Masculus dum coit, femina dum parturit. Ex vipera autem fiunt paſtilli qui trochiſci dicuntur à græcis. *Ex li. de nat. rer.* Viperae mas cum inter omnia ſerē ſerpentium genera crudelior ſit, ad feminam tamen ſuam blandus eſt, vt dicunt *Ambroſius, & Baſilius.* Abſentem namque feminam mas requirit, & blando ſibilo proclamatur. Et vbi comparem aduentare ſenſerit, venenū euomit ob reuerentiam eius, honorans gratiam nuptialem. *Ambroſius.* Vipera vbi coeundi cupiditatem aſſumpſerit, muræque mantimæ notam ſibi copulam requirit, vel nouam preparat. Progreſſaque ad littus ſibilo teſtificante ſui præſentiam ad coniugalem complexum illam euocat. Illa autem euocata non deſcit, & venenato ſerpenti vſus ſux conjunctionis expetitos impartitur. Cum autem ſibilo murænam euocat, venenū ſuum vomit, & poſt coitum illud reſumit. *Plinius libro 10.* Viperae mas (vt prædictum eſt) coeundo feminæ caput in os inſerit, quod illa dulcedine voluptatis abrodit. Terreſtrium vipera ſola intra ſe parit oua vnius coloris, & mollia, vt piſces, tertia die intra vterum catulos excludit, deinde ſingulos ſingulis diebus parit 20. ſerē numero. Itaque cæteri tarditatis impatientes perſumpunt latera, matre occiſa. Cætera ſerpentes contacta oua in

terra incubant, & fetum sequenti excludunt anno. *Idem in lib. 21.* Porto vipera pragnans veneno impresso dentium repulsi virus fundit in mortus. Est autem vulva viperæ, & intra se parientibus duplex.

De quibus viperis conficienda sit tyriaca.

CAPVT LI.

A *Vicenna in 5. can.* Viperæ non omnes (vt dictum est) trochiscis medicinalibus conficiendis conueniunt, sed flauæ ac de flauis femine. Quarum signum est, quod masculini in omni latere dentem unum habent, femine vero plures. Oportet autem deuitari cornutas varias, & aspides ad albedinem decliuas. Nec capiatur ex piscinis, & littoribus fluuioſis, & mariis, neque petrosæ, quoniam in eis sunt quercinæ sitim facientes, sed capiuntur in loco longinquo ab humositate, nec ille quæ sunt debilis motus, sed quæ velocis habentes caput eleuatum, & aspectum audacis. *Andromachus ubi supra.* Ex omnibus serpentium generibus viperæ tantum eliguntur in tyriaca, quia genera serpentium in radice sunt tria. Quidam enim habent venenum forte velociter interficiens, vt basiliscus, & aspis ac quercinus serpens. Alij vero debiles ac pigri sunt, nec multum ledunt, nec omnino interficiunt, sed dolorem ac læsionem, & apostema in loco puncturæ faciunt. Inter hæc est medium genus viperæ, quia nec sunt multi veneni, nec iterum debiles valde. Eliguntur & femine, quia minoris veneni sunt in sua quantitate. In omnibus enim generibus animalium femine frigidiores sunt masculis, eisque natura ingeniuit, & multitudinem frigoris, vt multiplicetur humiditas in eis, & vt minoretur resolutio ac diminutio ex earum corporibus, quia humiditate superflua indigent, quæ cibus est ipsarum fetibus. Ideoque sunt masculi plures caliditatis ac siccitatis, quam femine, & maioris iræ, vindictæque velocioris, & plures veneni ac fortioris. In feminis autem est venenum debile & minimum, quia non est in eis caliditas vincens generans venenum, & iterum, quia humiditas vincens extinguit acuitatem veneni earum, atque alleuiat ipsum. Ideo autem feminis plures sunt dentes, quam masculis, quia masculi propter multitudinem ac virtutem veneni eorum non indigent, vt sint eis dentes plusquam duo: femine autem e contrario vt radicatione dentium equiparentur ei quod est in masculis ex veneno.

Eliguntur autem flauæ propter bonitatem complexionis huius coloris, quia non est male qualitatis sicut niger, nec virtutis debilis sicut albus, sed equalis, niger enim signat vehementiam inflationis & combustionis. Albus vero debilitatem & paucitatem caliditatis & multitudinem humiditatis. Flauus autem inter hos medius est equalis. Oportet etiam vt sint velocis motus, facilis incessus, ac festini saltus. Sintque capita earum alta, & ad superiora subleuata. Hæc enim est significatio virtutis caliditatis earum & magnæ virtutis in earum corporibus, & quod ipse mundæ sint ex superfluitatibus. Oportet etiam vt earum oculi trahant ad rubedinem, & sit aspectus earum vehemens & acutus, & irati similis, hoc enim totum signat vehementiam naturalis caliditatis & sanitatem corporis. Alioquin oculi earum essent citrini vel albi, propter paucitatem sanguinis in corporibus suis. Item oportet vt habeant capita cum rotunditate plana, latorum sincipitum, quod est signum vehementis fortitudinis. Item vt sint rugati ventres earum, quod est signum vehementiæ virtutis, & paucitatis superfluitatum. Mollicies enim est propter debilitatem, & superfluitatem multimodam.

De Ipsarum preparatione.

CAPVT LII.

A *Vicenna ubi supra.* Viperæ cum ad hoc capiuntur, non morentur si possibile est, & absin-

A datur à partis capitis 4. digiti, & similiter à caudæ & ani. Quod si cucurrerit ex ea sanguis plurimus, fueritque plurimus in illa dispositione motus, & mors ipsius tarda, tunc est & electa. Si e contrario mala; Cumque mortua est extrahuntur viscera eius, proprieque fel ipsius, & abluatur cum aqua & sale, abluitione exquisitissime facta, deinde decoquatur in aqua & sale. & si cum ea fuerit anetum, non erit malum in ea decoctione discoquente, cum qua leuis fiat collectio carnis eius ab osse ipsius. Deinde mundificetur ab osse caro, & teratur in mortario, & præcipiatur illi qui facit illud, & odoret oleum balsami, & iungat ipsum super digitos. Cum ergo contrita est misceatur cum tortellis secundum descriptiones diuisas, & non eligatur supra descriptionem Andromachi, deinde fiant ex ea trochisci minuti, & exiccantur in umbra, & reponantur in repositorio, nec radius solis omnino super eos cadat, vel ante exiccationem, vel post, quia sol expoliatur à virtute appropriata carnibus viperarum interficiente venena, quæ sunt ex mortione & ebibita. *Andromachus.* In vere capiendæ sunt viperæ, quia tunc fortes sunt, per caliditatem aeris temperati, & nutriuntur cibis conuenientibus sibi. Et hoc ex locis mari propinquis, quia vehementioris sunt siccitatis, nec in eis superfluitas & humiditas multa est, quæ virtutem carniarum earum debilitet. In quibus scilicet locis sint plantæ & arbores, vt sint eis ex illis cibi conuenientes. Nec quando captæ sunt dimittantur, sed statim abscondantur & mundentur, quia quanto plus morantur venenum earum acuitur, & in deterius alterantur. Nam & hominis ieiunium sputum venenum est quo interficiantur etiam scorpiones, & si mordet aliquid ieiunus, non sanatur morsus eius. Abscinduntur autem capita earum, quia plurimum in eis generatur & aggregatur venenum, proprieque in orificijs, earumque venenum non est aliud nisi sputum ipsarum. In reliquo autem corpore non est penitus venenum, aut ex illo parum absconduntur & caudæ, quia in eis est mala qualitas, & aggregantur in eis superfluitates multæ.

Attrahunt enim caudæ sordes ex toto corpore, per multitudinem motus sui, multitudo namque motus causa est attractionis. Ideo piscium partes, quæ caudas eorum sequuntur, plures sunt nutrimenti. Resistantur ergo caudæ propter superfluitatum aggregationem, & propter carnis paucitatem. Excorticantur etiam ex causa simili, quia de proprietate cutis est, vt recipiat omnes superfluitates corporis, & ad hoc eam natura præparauit, vnde quia natura vult, vt interiora membra mundet ex nocuentis, fit ipsa cutis sparsa super totum corpus debilis, vt cum aggregantur superfluitates corporis, quas natura expellit, ex interioribus membris, non repellat eas per fortitudinem suam ad membra, quæ sunt in profundo corporis. Immo cum recipit totum quod ad ipsam expellitur, quod ex eo tenue ac subtile est, possit exire paulatim per resolutionem corporis sui, & quod crassum est ex ipso remaneat in ea necessario. Sic quod tantummodo corumpantur ipsa, vt non corumpat interiora membra. Nam vt ipse ait Hippocreas, corruptio cutis exterioris, conueniens interioribus est membris. Cutis ergo tyriacæ non conuenit, tum propter eius debilitatem, tum quia superfluitates crassæ, quæ non possunt resolui, adherent ei & corumpunt eam.

E *Zybus etiam & viscera extrahuntur ab eis, propter aggregationem omnium superfluitatum in intestinis, & quia zybus est vehementioris caliditatis & adustionis.* Nam in intestinis retentæ sunt superfluitates stercoris, & in fellibus est cholera rubea, & in splenibus nigra, & in hepatis sanguis immundus permixtus cum cholera. Sal vero cum ea permixtum decoquitur, vt intra carnem profundetur, & sic ab ea cum aquæ humiditate venenum resoluatur. Super prunas decoquitur, vt eius decoctio spaciola sit cum æqualitate. Spaciola quidem, vt non aduratur. Cum æqualitate, vt non ex parte, sed ex toto coquatur. Prunarum enim calefactio est equalis cum temperamento. Signum autem in decoctione separatio est ossis à carne. Panis autem

Tria genera serpentium.

Cur feminis viperis plures dentes sunt.

Colores quid denotent in viperis.

Preparatio trochiscorum viperæ.

Quid sit sputum venenum.

De cauda viperæ.

De improprietate.

cum

cum ea miscetur, ut eius humiditas ne putrefiat tyria ca exiccetur, ac per ipsum panem venenum remanens resoluatur.

De Diversis medicinis ex vipera & contra eius morsurā.

CAP. LIII.

A *Vicia 2. can.* Vipera adeps prohibet (ut quidam dixerunt) descensum aquae in oculum. Caro viperae confert lepra. Item funditur & panitur super morsum ipsius viperae, sedatque dolorem. Viperae pellis adusta & linita super alopiciam confert. Item adeps viperae recens confert panno, & aquae, & ut non nascantur pili euulli ex palpebris. Porro super morsuram viperae profunt dentes hominis triti vel adusti & puluerizati, iterumque oleum balsami, & similiter coloquintidæ radix, vel emplastrum ex hieruo, costus quoque bibulus cum vino vel absinthio Item pix linita, & vrina hominis bibita. Fertur etiam quod pellis capreae recens calida cum ponitur super viperae morsum attrahit venenum. Praeterea butyrum venenis resistit, praecipue cum ex eo liatur super viperae morsum. Fimus etiam capratum montanarum cum aceto decoctus ac bibulus valet contra viperae morsum. *Idem in lib. 4.* Vinum in quo cadit vipera, confert venenosis mordicationi. *Plinius lib. 29.* Viperae caput impositum ei quod percussit vel etiam alteri sine fine prodest. Si quis etiam ba:ulo sustineat ipsum in vapore, aiunt eum futura praecineret. Si quis exusta viperae cinere illinat se, Nigidius auctor est, ad percussum serpentem reuerti necessitate naturae. Scythae caput viperae dissecant inter aures ad eximendum lapillum, quem ab ea territa deorari aiunt, alij toto capite vtuntur.

Fiunt autem ex vipera pastilli qui à Graecis vocantur tyriaci. Eximuntur intranea & lior spinæ, reliquo corpore in patena cum aqua & aneto discocto, ac spinis exemptis additaque similigine. Sicque pastillis siccat in umbra ad multa vtuntur medicamenta. Quidam etiam non tantum corpus, sed etiam adipem cum oleo decoquunt ad medietatem redigentes, cum opus sit trinis stillis eius additis in oleum perunguntur, ut omnes bestiae fugiant eos. Praeterea constat contra omnium serpentium ictus quamuis insanabiles ipsarum serpentium extra imposita auxiliari. Eosque qui aliquando viperae iecur coctum hauserint, nunquam postea ferunt à serpente. Cinis pellis viperinae alopicias explet elleberrimè, viperae quoque viam in nouo sicili combure addito feniculi succo, & oculos inunge vitillimum est ad effusiones & caligines, sit & collyrium è vipera in olla putrefacta vermicolisque enatis cum croco tritis. In olla etiam cum sale exurit quem lingendo claritatem oculorum consequuntur, & stomachi totiusque corporis tempestiuitates, hoc sal & pecori datur causa salutis in antidotum contra serpentes. Quidam viperis vtuntur in cibus. Primum omnium oculis statim salem in os addi iubent, donec liquecat humor quatuor digitorum mensura vitinque praescisa, exemptisque exterraneis discoquunt in aqua aut oleo sale & aneto, & omnibus aut statim vescuntur, aut à pane collinunt ut saepius vtantur. Ius praeter supradicta pediculos ex corpore toto expellit atque pruritum summæ cutis. Efectum etiam ostendit & per se capitis viperini cinis, valet quoque oculis inunctis. Idem que adeps similiter viperinus. Porro de felle non aucter suadeo, quæ praecipunt, quia non est aliud venenum serpentium. *Diosco.* Adeps viperinus suffusiones oculorum & obtusiones & caligines, mixta cedria tantum ponderis, & melle artico & oleo veteri curat. Alatumque pilos inunctis nasci non sinit. *Ex lib. de nat. rer.* Extra viperae valet contra omnium serpentium ictus, ut dicit Plin. Tunica eius quam proicit cum innouatur, in vino cocta, dentibus & oculis medetur, adeps eius caliginem oculorum tollit.

De Hydra.

CAP. LIV.

I *Sid.* Hydra dicitur draco multorum capitum, qualis fuit in Lerna palude prouinciae Archadiae, hæc Latine excedra dicitur, eo quod vno caeso tria capita excredebant, sed hoc fabulosum est. Nam constat hydram fuisse locum euomentem aquas vastantes vicinam ciuitatem in quo vno meatu clauso multi erumpebant. Quod Hercules videns loca ipsa exussit, & sic aquae meatus clausit. Nam hydra ab aqua dicta est, hydros autem est aquatilis serpens, à quo icti obturgescunt. Cuius quidem morbum boam dicunt, eo quod fimo bouis remediatur. *Plin. lib. 32.* En hydros (ut dictum est supra) vocatur à Graecis coluber viuens in aqua. Huius quatuor de tribus superioribus, in dolore superiorum, gingiuas scarificant, inferiorum in inferioribus. Aliqui vero canino eorum tantummodo contenti sunt. *Physiologus.* Hydrus in Nilo habitat, & est statu minutior crocodilo. Cumque videt eum in litore dormientem aperto ore vadit & inuoluit se in luto, quo facilius possit illabi faucibus eius. Crocodilus ergo subito eum vitium transglutit, qui dilanians omnia viscera eius, viuus & illæsus ab eo exit. *Ex lib. de nat. rer.* Est autem hydros (ut scribit Plin.) pulcherrimus anguim in orbe terrarum. Huius serpentis iecur ad percussorum remedium seruat. Fabulosè vero dicta est hydra serpens, cuius cum veller caput Hercules amputare, statim duo subcreuerunt, & sic semper amputatis quibusdam alia statim subcreuerunt. Hæc de serpentibus dicta sunt, sequitur de secundo genere reptilium, id est lacertis.

De genere lacertorum.

CAP. LV.

I *Sidorus.* Lacertus est reptilis genus, sic vocatus eo quod habet brachia & quatuor pedibus innititur. Genera vero lacertorum plura sunt, ut batracha, salamandra, sauta, stellio. *Aulor.* In eodem genere non immerito reputantur rana & bufo. Nam & Batracha videlicet similis est ranæ, & rana dicitur Batracha Graecè. Aliquando vero sumitur Lacertus sine lacerta pro Batracha, videlicet genus pro specie. *Arist.* Lacertarum genus omnino non claudit oculos. Lacertulae apes & omne animal annulosum hyeme latent in caruernis, Lacertulae vero manent in rimis lapidum & parietum in locis angustis. In his femina maior est, sicut in Ranis ac serpentibus & araneis. Habent testiculos spondili applicatos. In coitu ita reuolutæ, sicut & serpentes implicantur, ut vnum corpus capita duo habens esse videantur, vnicum habent ventrem, & eorum caudæ crescunt postquam abscise sunt. Animalia squamosa sicut & lacertulae ac serpentes indifferenter comedunt herbas & carnes. In Arabia inuenitur lacertula maior cubito. Aranea multotiens lacertam venatur, & prius incipit texere super ipsum, donec orificium eius fortiter ligetur. Deinde vadit ad ipsum & mordet eum quousque moriatur. Hoc animal oua completa facit, eiusque pulmo partus & siccus cum inflatur tumescit. *Plinius lib. 8.* Lacertæ quotiens cum serpentibus conferuerint pugnam, vulneratæ herba dictamno ad serpentium ictus praecipue se refouent. *Idem in lib. 10.* Quadrupedum oua gignentium lacertas ore parere, ut vulgo creditur, Aristoteles negat. Nec incubant eodem obliæ quo in loco sint enixæ, quoniam huic animali nulla est memoria, itaque per se catuli erumpunt. *Idem in lib. 11.* Lacertis est bifida lingua & pilosa. Palpebrae tamen in superiori gena. His plerumque sunt geminae caudæ. *Idem in libro 17.* Contra erucas & mala ne putrescant viridis lacertæ felle tangi cacumina iubent. *Idem in lib. 29.* Lacerta in vino pota, ipsa

Hydra.

Boa morbus.

Hydrus.

Lacertus.

Nulla memoria lacertis.

morfus suos sanat. *Ex lib. de nat. re.* Lacertam potius vermem dicunt, quam serpentem, quia clementius ferit, sibilat tamen ut serpens, & caudam habet consimilem, linguamq; bifidam & pilosam. Pedibus vero graditur. Vno ex duobus capto reliquus efferatur. Huic animali nulla est memoria, & ideo non cubat, oblita quidem in quo loco sit enixa, per se erumpunt catuli numero vndeni. Quidam dicunt fetus à matribus deuorari, vno relicto, qui se matris clunibus imponit, & hic vltor fratrum parentes suos occidit. Lacertæ sunt in India numero pedum, 24. colore fulgenti. **Est** & de genere lacertarum bestiola quedam nō forma sed colore dissimilis, quæ caudam habet nigram, & araneis syluestribus vescitur. *Iorath vbi sup.* Lacerta cum sennerit obscurantur oculi eius & excecantur. Tunc contra Solem ad eius radios intendit, & oculos suos aliquandiu tempore matutino per foramen dirigit, quousque redeat visus eius, ac perfecte videat ut prius. *Glo. super Leuitic.* Lacerta immundum animal secundum legem, in sepulchris habitat, & inconstantiam vitæ signat. *Auic. in 2. can.* Lacertæ natura stellioni vicina est, sed melior. Sanguis eius confortat visum. Stercus eius albugini confert oculi & pruritui, & visum acuit, coloremq; bonum efficit. *Idem in 2. cano.* Lacertæ caro mortificans est, & ei qui bibit eam, accidit apostema linguæ, & pruritus, & dolor capitis, & adustio & tenebrositas oculorum.

De Borace & batracha.

C A P. LVI.

EX lib. de nat. rer. Borax est genus bufonis quod in capite potat gemmam sui nominis, hic vulgo craponidina vocatur, sed quando bufoni viuo & palpitanti extrahitur, tunc ipse lapis in medio sui oculum habere dicitur. Cum autē aliquandiu mortuo extrahitur, tunc malitia veneni oculus extinguitur, & lapis vitiatur. *Physiologus.* Borax de genere bufonis est, hic propter veneni quantitatem quando tangitur inflatur. Cum aranea pugnat, & ab ea vincitur. Nam cum illa frequenter pupugerit, ille se vindicare non valens, in tantum inflando se extuberatur, quod medius crepat, & moritur. Huius morsus pessimus est, & insanabilis efficitur. Gemmam in fronte nutrit, pro qua occiditur, & quæ ab ipso animali borax appellatur. Quando extinctum habet oculum, herba speciali vtitur, in qua visum recuperat, ruta vero interficitur, humida loca & marcida libenter inhabitat, odit claritatem solis, nec eum de facili videre patitur, nocte ambulat, & hoc magis per vias hominum tritas vestigijs, per diem vero later in abditis. Odorem florentis vineæ fugit, & prope cubitalem magnitudinem aliquando crescit. In Hispaniæ partibus illud præcipue boracis genus habitat, quod lapidem in fronte postat. *Isidorus.* Batracha dicta est, eo quod habeat ranæ speciem. Nam Græci ranam batracham vocant.

De Bufone.

C A P. LVII.

AUtor. Bufo est animal venenosum omnibus notū, quod videtur ab auctoribus dici rubeta, vel crassancium, de quo dicitur inferius. Est autem bufo frigidissima bestiola, & aspectu fætidissima, quæ fertur habere cor in gutture, vnde nec de facili interficitur, nisi per medium guttur transigatur. Ex putredine autem vel corruptione terræ nasci putatur. *Ex lib. de nat. re.* Bufo etiam reptile venenosum habet visum pestilentem, attractum sordidum. Terra vescitur, & hoc pondere & mensura. Quantum enim in anteriori pede concludere potest, hoc illi pro cibo quotidiano est. Timet enim ne sibi terra pro cibo deficiat. In Gallia partibus est bufonis genus, quod cornutū dicitur,

quia cornifare videtur. Vnde à sono vocis sic appellatur. Colores habet duos, tetrum & croceum. Hi vero prodeunt, & tunc voces tubarum edunt, duoq; & duo voces tubarum reddunt inuicem. In sola Gallia vociferi viuunt, elati vocem perdunt & muti sunt. *Physiologus.* Bufo est animal horrois, quod nunc cum aranea, nunc cum lacerta, quandoque vero cum colubro, vel etiam cum serpente prælium subit. Læsus autem veneno alterius animalis venenosi, à plantagine medelata accipit. Salvia libenter vescitur, cuius radicem venenositate nonnunquam inficit. Hinc est, quod areola saluæ, ruta cingi debet, cuius ros bufoni mortalis est. Lapis in capite bufonis inuentus, & ab homine gestatus, veneni malitiam arceat. Ex bufone quoq; per combustionem in puluerem redacto cum sibi relinquatur bufo viuus regeneratur, nec tantum vnus, sed etiam plures.

De Gamaleone.

C A P. LVIII.

GAmaleon siue chamæleō est animal quadrupes, habens faciem quasi lacertæ, caudam prolixam & tortuosam, corpus asperum, cutem qualis est in crocodillis, profert autem ex cute quasi lanam quandam de qua zonæ contextæ comburi non possunt. Est autem animal pigrum incessu, sed virorem suum interfectus perimit. Nam cum ales ex eo comederit, illico moritur. Hoc idem animal dicitur & salamādra Græcè, & etiam (ut quidam volunt) stellio Latinè. Sed fortasse diuersæ sunt species, quamuis eiusdem generis, sicut capræ & capræ & rupicapræ. Vnde Isido. chamæleontem ponit in genere bestiarum, salamandram ac stellionem tanquam diuersas species in genere lacertorum. *Plinius* autem dicit stelliones habere quodammodo naturam chamæleonum. De his ergo plenius dicitur infra, vbi agetur de salamandra, quæ scilicet salamandra, quandoque vocatur & salamandra sicut etiam chamæleon dici videtur, & gamaleon siue chamæleon.

De Rana.

C A P. LIX.

Isid. Rana à garrulitate vocata est, eo quod circa genitales paludes strepit, & sonos vocis importunitis clamoribus reddit. *Ex lib. de nat. re.* Ranarum coitus magis est de nocte, quam de die, & in eorum coitu magna est mora, multumq; seminis effundunt. Ranae habet mare, quæ alas habent, & omnis piscis fetus nutrit, præter ranam *Auic. in 4. cano.* Venenum ranæ cognoscitur per abominabilem saporem, sicut leporis marini per odorem. Sunt ranæ fluuiales vitides, & marinæ rubæ, vtræque venenosæ. Earum potu accidit obfuscatio coloris & apostematatio corporis secundum semitam molliciei & adustio in gutture & ore, difficultas anhelitus & tenebrositas oculorum, & vertigo ac fætor oris. Quandoque etiam accidit spasmus, aut tetanus, & quandoque ventris solutio, dysenteria & nausea, & vomitus ac permixtio ranis, & syncope. Et quandoque sperma & vrina & menstrua sine voluntate expellit: eius quoque qui euadit ex eis non soluantur dentes, immo cadunt. Horum curationi confertur vomitus, & exercitium plurimum, & balneum, & inuactio cum oleis calidis, & vinum plurimum, & radices arundinis, & similiter cyperum, & calamus aromaticus cum vino, & omne quod confert hydrophis. Sunt autem & ranæ citrinæ, ex quibus abscinditur appetitus cibi, & acetat eructatio, & corrumpitur color. Fitque syncope & nausea & vomitus ac dolor stomachi, & apostematatur, venter & crura. Harum cura proxima est curæ prædictarum. *Plin. li. 32.* Est rana parua & viridis & muta, quæ fortè si hauriatur bouem distendit. Hæc in arundinetis & herbis maxime viuunt. Carnes eius supponuntur oculorum doloribus.

Demorant se inuicem.

Borax.

Bufo.

Gemma vocata Borax.

Batracha.

Bufo.

Cor ei in gutture.

Cibus quotidianus.

Prælium subit.

Medelata

Chamæleon

Salamandra

Rana

Rana dicitur

Peru rana

Cardio

haurit

huius corporis humorem spiculis densum claritatem oculis inunctis narrare afferre. Ranarum carnibus in hamum additis, purpuræ alliciuntur, canes vero qui bus in ossa rana viua data sit, latrare negantur.

De Diuersis ranarum speciebus.

C A P. LX.

I Sid. Ranarum quædam aquaticæ dicuntur, quædam palustres, quædam rubetæ. Ob id quæ in veprisibus sunt, grãdiore cunctarum. Aliæ calamitæ vocantur, eo quod inter arundines & frutices viuunt, minimæ omnium & viridissimæ mutæque & sine voce sunt. Agredulæ autem sunt ranæ parvæ, in sicco vel agris morantes, vnde & nuncupatæ. *Syrabus super Exod.* Tria sunt genera ranarum. Vnum fluuiale & vocale. Alterum minutum quod calamitum dicitur, quod si in os latrantis canis proiciatur, statim obmutescit. Tertium maximum quod rubetum dicitur, pessimum & venenosum, quod vulgo crassantium dicitur.

Ex libro de nat. rer. Rana vermis est, quandoque colore viridis: sed illa, quæ rubet, deterior est, loquax est, & vocibus importuna, vocem habet propriam coax, nec aliud quicquam dicere potest nisi cum premitur aut læditur, tunc enim mutat vocem, & instar muris emittit exilem. Huius vocis ratio secundum Aristotelem ex hoc perpendi potest, quod ore clauso & inflatis lateribus consonat gutture, ad syllabam vero ax os aperit & instar folium latera reprimat, vt fortiori spiritu vox elata promatur, multiplicat vocem, quando posuerit æqualiter in aqua mandibulam anteriorem & extenderit superiorem. Cum autem ambas extenderit, eius oculi sicut candelæ lucent. Timet omne quod spirat. Et ab omnibus odiosè haberi suspicatur. In Augusto mense nunquam potest os suum pro quolibet ministerio cibi, vel potus, vel vocis aperire. Quod si etiam manu, vel baculo tentaueris, difficulter aperire poteris. Est & rana vitidis ac parvula coriens cognominata, quæ arbores ascendit, ibique inter folia requiescit, hæc naturali prælagio pluuias in nubibus sentiens, fortiter clamat, futuræ scilicet inundationis nuncia, reliquo vero tempore vix vsquam cantat. In ora canum proiecta eis vocem demere putatur.

De medicinis ex ranis.

C A P. LXI.

Plinius lib. 22. Ranæ iecur geminum esse dicunt, abique fornicis eam partem quam appetant oportere & illam contra omnia venena quæ ex ipsis fiunt, & si viuæ concrementur in olla, cinis earum cum melle allopicias replet, ac melius cum pice liquida, singulæ quoque ranæ in aceto decoquantur, ita dentes dolentes colluantur, & in ore succus continetur. Ius ranæ in patinis decoctæ, tussim fertur sanare. Cor earum cum melle tritum medetur dysentericis, morbo quoque regio salsamentum earum valet cum pipere, ita vt abstineatur reliqua carne. Podagris & articulariis vtile est oleum in quo decocta sunt intestina ranarum. Item ranæ myrrhino decoctæ oleo, carnibus abiectis, perunctos liberant quartanis. Cor earum adalligatum frigora minuit febrim. Si tumeant aures, ranarum adeps instillatus statim dolores tollit. Vermes innati in homine ranarum tolluntur felle, prodest & febrim ranarum fellium cinis. Ignes sacros ranarum viuentium ventres impositi restinguunt, pedibus posterioribus pronas adalligati rubent, vt crebriore anhelitu profunt, ad sanguinem quoque narium sistendum ranarum cinerem illiniunt, vel sanguinem arefactum. Syriacum siue capitis infantium vicera, rana inuersa efficacissimè sanat adalligata. Iecur ranæ calamitæ in pellicula gruis adalligata

A tum venerem excitat. Equorum scabiem ranæ in aqua decoctæ donec illini possint extenuant. Ranis ex oleo & sale decoctis vt succus sorbeatur, tetano medetur. Ex fluuiatibus ranis si carnes edantur, vel ius decoctatum si sorbeatur, profunt contra leporem marinum, & contra serpentes, & contra scorpiones ex vino. *Auicena in secundo canon.* Cinis ranæ positus super sanguinis locum, retinet eum. Idem confert apostematibus cordarum iuncturarum supereffusus. Rana cum sale & oleo decocta dicitur esse bezabar lepræ ac vermium venenosorum comesta. Ex decoctione ranæ fluuialis os ad dolorem dentium colluitur & sedatur. Corpus ranæ petrosæ & propriè pinguedo eius facilem facit dentium radicationem, ipsaq; dentes eiicit animalium quando sumunt eam.

De Rubeta.

C A P. LXII.

A *Vilior.* Rubeta sine rubetum (vt dictum est) pessimum est ac venenosum ranæ genus, quod vulgo crassantium dicitur. *Plin. lib. 8.* Ranæ rubetæ, quarum & in terra & in humore vita est plurimis referta medicaminibus deponere ea assidue ac resumere pastu dicuntur, venena sibi tantum referuantes. *Idem in lib. 11.* Rana insidiarium est vitæ. *Idem in lib. 25.* Sunt venena ranis maximè rubetinis. Porro Arthemisia prodesse traditur contra ranam potam. *Idem in lib. 28.* Marston Smyrnæus tradit sputo rumpi rubetas, aliasque ranas, & si ranam quidem salina sua asperferit oculum, præcipuum remedium est lac mulierum. Idem quo contra morsum eiusdem bibitur & instillatur. Iecur chamæleonis cum rubetæ pulmone illitum pilos detrahit. *Idem in libro 31.* Succus ranarum marinarum ex vino & aceto decoctarum bibitur contra rubetæ venenum. Dictæ sunt autem rubetæ, quia in veprisibus viuunt tantum, grandissimè cunctarum geminis velut cornibus plenæ veneficiorum. Mira de his certatim tradunt auctores: officulo quod est in dextro latere in aquam feruentem iniecto refrigerari vas, nec postea feruere. Canum impetus eo cohiberi, amorem & iurgia in portione addito concitari. Venem adalligato stimulari. Rursus à dextro latere feruentia refrigerari, & hoc in agnina pellicula recenti adalligato quartanas & alias febres sanari, eoq; amorem inhiberi, podagris articulariisq; morbis cum adipe veteti prodest rubetæ cinis. Porro nerui rubetæ lacerto dextro adalligati, venerem concitant, amorem vero finit rubeta in recenti corio pecoris adalligata, eadem aqua excocta potui data, suum medetur morbis, vel cuiusq; ranæ cinis. *Ex lib. de nat. rer.* Rubeta diuersis referta medicaminibus, quando vult deponit ac resumit, & hoc assidue in pastu facere dicitur, venena vero nunquam deponit, sed tanquam arma sua penes se referuat, habent gemina cornua veneficiorum plena. Mira de his certatim narrat auctores. Carnibus earum in hamum positis, præcipue purpuræ allici certum est. Contra venena marini leporis & rubetæ cinis earum remedio est in aqua potatus.

De Salamandra.

C A P. LXIII.

I Sidorus. Salamandra dicta est, eo quod contra incendia valeat. Cuius inter omnia venenata maxima vis est. Cætera enim singulos feriunt hæc plurimos pariter interimit. Nam si arbori irreperit, omnia poma veneno inficit, & eos qui ederint occidit. Quæ etiam si vel in puteum cadat, vis veneni potantes interficit. Ista contra incendia repugnans, ignes sola animalium extinguit. Viuit enim in medijs flammis sine dolore & consumptione. Nec solum non vritur, sed extinguit incendium. *Plinius libro decimo.* Salamandra est animal lacertæ figura, stellatum occultæ & cæcæ origine, nunquam nisi magnis

imbribus proueniens, & serenitate desinens, huic tantus est rigor, ut ignem tactum extinguat, non alio modo, quam glacies; Eiusdem sanie, quæ lactea ore vomitur, quacunque parte corporis humani contacta, toti defluunt pili. Idque quod contactum est colorem in vitiliginem mutat. In his non est masculinum genus aut femininum. *Item in lib. undecimo.* Venenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros in Pamphylia, & in montuosis Cyllicæ salamandra ab his deuorata, qui ederint moriuntur, nec vllus est in odore vel sapore intellectus.

Lana Salamandra.

Idem in lib. 29. Panis coctus lignis à salamandra tactis interficit. *Ex libro de natu. rerum.* Salamandra quam nonnulli chamæleontem idest, leonem terræ vocant, Est animal quadrupes, faciem habens lacertæ, vel (ut dicit Aristot.) faciem habet inter faciem porci & simiæ. In igne viuit, & incendium extinguit: profert etiam quandam lanam pallidam, de qua contextæ zonæ comburi non possunt. Est autem splene cærens, & contra omnia animalia iecur habet in sinistra parte, In extis quoque viscerum magna est in eo varietas à cæteris animalibus, macra est valde, quia parum habet de sanguine. Ideoque timorosa est valde, quia diminuitur in ea calor, qui est incentiuus audacitæ. Timor etiam eius causa est, quod color eius fit varius ac per momenta mutabilis. Oua gallinarum more gignit, & ex eis fetus producit. In hoc autem genere non est masculus neque femina, sed omnes gignunt. Alexander Papa (ut fertur) ex huius animalis lana vestimentum habuit, quod cum ad munditiam aliquando lauari deberet, non aliis aquis abluebatur, nisi quod in ignem proijciebatur, & per ignem candescebat.

De Salamandræ pocumento ac remedio.

C A P. LXIV.

Curatio lanæ Salamandra.

A Vicenna ubi supra. Salamandra species est mordicantium, accidunt ex eius potu dolores vehementes in ano, & apostema sicut hydropifis, & in ventre spasmus, & vrinæ retentio. *Idem in eodem.* Salamandra estimatur esse bestia lacertæ similis habens quatuor pedes, & caudam curtam, & quod ipsa non adurit, sed si proijciatur in larem extinguit ignem. Accidit autem ex eius morsu dolor vehemens & inflatio in corpore, & grauitas linguæ, & punctio eius, & tremor ac stupor. Multoties etiam accidit nigredo membri secundum figuram rotundam & casus eius. Cura eius (ut quidam dixerunt) est cura cantaridum. Et proprium quo curantur est, ut in potu detur resina pini cum melle. Detur etiam decoctio lilij cum folijs vrticæ. Quidam vero dant ranas coctas, & de iure earum in potu. *Plinius libro trigesimo secundo.* Testudinis marinæ carnes admixtæ ranarum carnibus, præclare contra salamandras auxiliantur. *Diosco.* Salamandræ virtus stiptica est & calida, recteque miscetur medicaminibus stipticis, & improbos capillos qui sunt in palpebris amputat. Seruatur aurem sic, exenteratur, caput & pedes ei tolluntur, sicque, quod remanet in melle mittitur, & cum opus fuerit in vsum assumitur.

De Saura & Stellione.

C A P. LXV.

Saura.

Stellio.

Ouidius.

Saura lacertus est, qui quando senescit excæatur oculi eius, & intrat in foramen parietis aspicientis contra orientem, & ortum solis intendens illuminatur. Stellio nomen inditum habet de colore, est enim tergo depictus lucentibus guttis in modum stellarum, de quo Ouidius: aptumque colori, nomen habet variis stellatus corpore guttis. Hic scorpionibus adeo contrarius esse traditur, ut eo viso, pauorem his afferat & torporem. *Plin. li. 7.* Theophrastus auctor est

A stelliones quoque sicut & angues senectutem exuere, protinusque deuorare, præripientes comiciali morbo remedia. Eos pestiferos ferunt in Græcia, innocuos esse in Sicilia. *Idem in lib. undecimo.* Chamæleonum stelliones quodammodo naturam habent, rote enim viuentes. Stelliones putant innocuos esse duntaxat his qui, & ipsi carent sanguine. Pariuntur autem vndeni. Quidam ab ipsis decem arbitrantur deuorari, vnum modo solertissimum relinqui, qui se ipsius matris clunibus imponendo rurus, & à cauda, & à morsu loco fiat, atque hunc esse reliquorum vltorem, qui postremo genitores supernè conficiat. *Idem in lib. 30.* Stellione nullum animal fraudulentius, hunc inuidere homini tradunt, & inde stellionum nomen in malum esse translatum dicunt: sic eum capiunt, æstibus obseruant cubile ipsius quod est in locis ostiorum, vel cardinibus fenestrarum, aut in cameris, vel sepulchris. Ibi vere incipiente fissis arundinibus textas opponunt casus, quarum angustiis etiam gaudet, eo facilius exuens torporem circumdatum, sed eo relicto remeare non potest. *Gloss. super parab. 30.* Stellio non habet alas, & ideo manibus nititur, & c. *Rodolphus super Lemitic.* Stellio, & lacerta sunt animalia infirma, maliciosa tamen, & reptilia venenata. *Ex lib. de nat. rer.* Stellionis venenum mortiferum est, contra illud remedium fit ex tritis carnibus scorpionis. Fel eius in aqua tritum mustelas occulto quodam instinctu congregare dicitur: scorpionis maxime contrariatur, sequitur inuicem odio naturali insequuntur. Sed quia stellio maior est atque validior, hunc miro modo scorpio timet, ita ut eo viso sudore frigidus perfundatur.

De medicinis ex stellione.

C A P. LXVI.

Plin. lib. 29. Stellio visus pauorem infert scorpionis, & torporem sudoris frigidi, vnde & ipsum oleo putrefaciunt, vulneraque à scorpionibus facta perungunt, sed & tritus scorpio stellionum aduersatur veneno. Fit & malum è stellionibus medicamentum, nam eo mortuo in vino, qui biberit, lentigine faciem eius obducit, ob hoc in vnguento necant illa pelices, formæ insidiantes. Sed contra hoc est remedium oui luteum, & mel, & nitrum. Fel quoque stellionum in aqua tritum mustelas congregare dicitur. *Idem in lib. 30.* Stellioni nihil in comicialibus morbis præfertur remedio. Cinis etiam ex ipso factus in aceto potus, & tunica quam exuit pota confert. *Anicenna in 2. canon.* Guaril idest stellio longam habet caudam, & paruum caput, & non est lacertus. Nam lacertus aut raro, aut nunquam est nisi in ruribus. Caput etiam, & corpus eius ab illo sunt diuersa, sed fortasse proximus ei est in natura. Caro eius multum calida est. In ipso est virtus extrahens furculos, & spinas. Sanguis eius valet albugini oculorum. Adeps eius fortiter impinguat, caro quoque eius, & proprie quasdam mulieres. Stercus eius sicut, & lacerti valet ad albuginem oculi. Confert etiam panno, & lentiginibus, colorem efficit bonum. Idem quoque sterus tritum eradicat verrucas. Hepar stellionis super molares corrosos positum sedat dolorem eorum. *Idem in 4. canon.* Caro stellionis mortificans est quandoque cadit in vino, & moritur in eo ac dissoluitur, fitque vinum illud sicut venenum, & ei qui bibit ipsum accidit vomitus, & dolor oris stomachi vehemens. Stellio quando mordet, dimittit in loco morsus sui dentes paruos, subtiles nigros. Nec cessat dolere locus, & prurire, donec auferantur cum seca, vel cuculo transeunte super eos, & eos assumente, & colligente. Quandoque autem eos extrahit oleum, & cinis. Deinde sugatur locus & ponatur in aqua calida, quod si magnificetur dolor in morsu, theriaca rotelæ detur in potu. *Hali.* Papiion idest stellio gladius si cum aceto, & cicere coquatur, arthriticæ prodest manifeste. Fimus stellionis à fa-

cie

cie lentiginis extirpat, & ab oculis albuginem elimat. *Auſtor.* Hęc de lacertorum generibus ſufficiant. Sequitur de tertio genere reptilium, id eſt de vermibus.

De Vermibus in generali.

C A P. LXVII.

Iſid. Vermis eſt animal quod plerunq; de carne vel de ligno, vel de quacumq; re terrena, ſive vlllo tereno concubitu gignitur. licet nonnunquã, & de ouis naſcantur, ſicut ſcorpio. Vermis autem non vt ſerpens apertis paſſibus, vel ſquamarum niſibus repit, quia non eſt ei ſpinę rigor vt colubri, ſed in directum corporuſculi ſui partes gradatim porrigendo contractas, & contrahendo portet ſtas, motum explicat, ſicque agitur perlabitur. *Ariſtot.* Vermium reptatio ſuper ventrem eſt. Animalia quędam generant vermes, & horum quidam in hora ipſa generationis mouentur, Quidam non niſi poſt dies; Muſcę quidem generant vermes. Et ex coitu apicularum fiunt vermes ouis ſimiles. Potro quę generantur ex vermibus, ab animalibus generatis non completa ſunt, deinde extra creſcunt. Et quod habet figuram ſicut vermibus, magnum ſit quando creſcit, ſicque figura eius ſicut ouum, quia cortex, ſcilicet cutis continens indureſcit. Illo quoq; in tempore mobilia ſunt, & manifeſtatur hoc in vermibus qui generantur ex veſpis, & apibus, & in eis qui generantur ex oleribus. Vermes qui generantur ex animalibus cibantur prius, deinde cibum non accipiunt, ſed remanent immobiles, ſicut apiculę quę coloris aurei ſunt.

Quidam autem vermes habent in ſe quo cibantur, & exiunt ſuperfluitatem cibi, ſicut pulli veſparum, vel apium. Quidam ab extrinſeco, ſicut vermes oleum, & aliorum modorum. Principium crementi vermium eſt ex parte ſuperiori, & cibum ex inferiori. *Ambr.* Vermis Indicus niger fertur conuerti primum in ſpeciem caulis, poſt fieri bombycius, & poſt laxis, & latioribus folijs videtur pennas aſſumere. Ex his folijs illa mollia fiunt, quibus veſtiuntur qui in domibus regum ſunt. *Plinius lib. 11.* In Gange Statius ſebofus affirmat eſſe vermes btachijs binis ſexaginta cubitorum, czruleos a facie nominatos, de quibus ſcilicet tam ſuperius dictum eſt inter monſtra marina, & adhuc dicitur infra. *Idem in lib. 29.* Terreni vermes triticeę, ſcorpionum proſunt impoſiti, multa que alia ex his remedia inueniuntur, propter quę in melle ſeruantur.

Item de eodem.

C A P. LXVIII.

Auſtor. Vermes dicuntur proprie, qui naſcuntur ex putredine, itaq; de carne, vel de terra naſcuntur, ſine coitu, & concupiſcentia. Natura eorum eſt, ſingulis moueri momentis, ſilentio repunt, mordent, & penetrant: viles, & abiecti ſunt, frequenter pedibus conculcantur. Eorum origini ſal reſiſtit. Ideoq; carnes, & alii cibi ſaliuntur. *Achilles in lib. de venenis.* Si hortus ex elixatora vermium aſpergatur, tunc fruſtus eius, vermes, qui comederint, cito moriuntur. *Ex libro de nat. re.* Inſecta dicitur omnis vermium propagatio, nullus autē inſectorum, id eſt vermium, vt dicit *Plinius*, habet ſanguinem niſi in modica quantitate. Quidam vermes ſine pedibus ſunt, vt ſerpentes, & hi per terram repunt. Alii nec oſſa, nec pedes habent, & hi potius quaſi iugis quibuſdam ſubtiliſſimis in cute extenſis ſe trahunt. Alii duos habent pedes, alii quatuor, & hi currunt, & aliquantulum ſanguinis habent. Alii vero pluſquam quatuor pedes habent, & hi etiam currunt, ſed omnino ſanguine catent, quia ſanguis tranſit in nutrimentum multorum pedum, vel quia motus ipſorum pedum annihilat ſanguinem. Omne genus vermium habet humorem velut ſaniem pro ſanguine. Eſt autem aliud vermium genus, quod

A pedes habet, & graditur, & nihilominus pinnas habens, vel potius membrana volando ad æthera ſuſtolitur, & hi folijs arborum maximē viuunt, eaq; dentibus rodunt, nonnulli quoq; vermium ex genere volantium minimē rodunt, ſed potius ex humidis viuunt, vermes autem generaliter ſecundum nutrimentum elementorum colores vel potentias ſortiuntur, vt qui multū habent de elemento, ignis aera ſuſu petunt. Qui multum de aqua vel terra, naturaliter tardiores ſunt. Secundum hoc enim creaturatum viſibilem ordo diſponitur. In Chelidonia regione, ſicut dicit *Auguſtinus*, in quibuſdam aquis naturaliter ſeculentibus ſunt vermes ſicut in aqua frigida ſunt piſces. Et extra feruentem aquam cum veniunt in frigido moriuntur. Licet autem vermibus nomen conueniat vermibus vniuerſis, ſpecialiter tamen vermibus appellatur ille, qui de pura, & munda terra nulla ſeminis commixtione generatur, quo etiam in deceptione, vel captura piſcium hamus inſecatur; Et huic ſe Dominus de virgine natus per Prophetam ſe comparat dicens. Ego autem ſum vermibus, & non homo.

De Diuerſa vermium origine.

C A P. LXIX.

Iſido. Vermes ſunt aut terre, aut aquę, aut aeris, aut carniū, aut frondium, aut lignorum, aut veſtimetorum, proprie autem vermibus in carne putrida naſcitur. Tinea in veſtimentis, eruca in oleribus. Tereudo in ligno: tarmus in lardo. Vermes carniū ſunt emigraneus, lumbricus, aſcaridę, coſti, pediculi, pulices, lentes, tarmus, ricinus, vſia, cimex ventris. Emigraneus eſt vermibus capitis: lumbricus ventris ſive inteſtorum, dictus quaſi lumbricus, quia labitur, vel quod in lumbis ſit. Vſia vermibus porci ſic dictus eo quod vrit. Nam vbi moroſerit adeo locus ardet, vt veſicę fiant. Ricinus vermibus eſt canis vocatus, quia heret in antibus canum, pediculus capitis, tarmus lardi. *Ex lib. de nat. rer.* Vermium multa genera, cum æſtate incipiunt, & cum æſtate deſinunt, quia potius in corruptione naſcuntur quam ex ſemine. Aliud autem eſt genus quod incipit cum æſtate, & cum poſuerit ſemen in arboribus, aut domiciliis cum æſtate vitam finit, manent que parentibus mortuis ſemina per hyemem, & verno tempore prodeunte aeris ſerenitate ſolisque calore animantur ad vitam. Aliud quoq; genus eſt, quod hyeme conditur laterq; velut mortuum, & cum veniet ad æſtatem renouatur ad vitam.

Petrus Comeſtor. Queritur autem de quibuſdam huiusmodi minutis animantibus, quę vel ex cadaueribus, vel ex humoribus naſci ſolent, vtrum ſexta die creata ſint. Horum quidem ſex genera ſunt. Nam quędam ex exhalationibus eſſe habent, vt bibiones ex vino, papilionibus ex aqua. Quędam ex corruptione humorum, vt vermes in cifternis. Quędam ex cadaueribus, vt apes ex iumentis, ſcarabęi, & crabrones ex equis. Quędam ex corruptione lignorum, vt tereidines. Quędam ex corruptione fruſtum, vt gurguliones ex fabis. De his ergo dicitur, quia quę ſine corruptione naſcuntur, vt illa quę ex exhalationibus tunc facta ſunt, quę vero ex corruptionibus poſt peccatum ex rebus corruptis orta ſunt.

De Annuloſis.

C A P. LXX.

Auſtor. Ex his autem quędam dicuntur annuloſa, quoniam eorum corpora quaſi per quosdam annulos videntur eſſe formata & diſtinſta, quorum etiam quędã ſunt volatilia vt apes: quędam gradientia vt formicę, & illi qui proprie dicuntur vermes. Eadem quoq; genera ſecundum *Ariſtot.* dicuntur & rugoſa, ſecundum *Plinius inſecta.* *Ariſt.* Animal annuloſum dicitur & rugoſum, quia rugationes habet in corpore, anterioribus & poſterioribus: hoc genus ſanguinē nō habet, &

Vermis ſpecialiter dicitur.

Psalm. 21.

Tinea. Tereudo. Tarmus. Emigraneus. Lumbricus.

Vſia.

Ricinus.

Quo die creata ſunt minuta animalia.

Sex genera eorum.

Annuloſa.

annulositas eius, aut est in ventre, aut in dorso, aut in utroque. Nec est in huiusmodi corporibus os separatum per se, neque caro, sed aliud cuius creatio est inter carnem & ossa, quoniam huiusmodi corpora secundum eundem modum dura sunt intra & extra. In his autem quæ longi corporis sunt multorum pedum est æqualiter annulositas. Animalium annulosorum nouem modi sunt, quorum sex congregantur, ut greges, ex quibus sunt vespæ & apes, Genera vero solitaria sunt tria. Omnia quidem annulosa manent in cauernis suis in hyeme, nisi sint domestica, Et quædam ibi manent diu, quædam parum. Apes in cauernis manent in diebus magni frigoris, manentq; post occasum pleiadum vsque ad tempus veris. Annulosa quædam senectutem exuunt, & ex his quæ alas habent coopertas. Et quæ animalia pariunt, telam eiciunt. Quæ autem vermes pariunt, id quod fallator dicitur eiciunt; similiter accidit vespis & locustis. In corpore animalis annulosi non est pars vlla terrestris per se distincta, sed collatum ad os carnosum est, ad carnem vero terrestris. Omnia hæc habent tria membra, scilicet caput & ventrem, & tertium quod est inter illa, sicut in aliis est pectus & dorsum, & illud membrum in pluribus est vnum. Item animalia corporis annulosi multi laboris sunt, ut formicæ & apes & araneæ.

Plin. lib. 11. Insecta sunt immensæ subtilitatis animalia, nec vsquam rerum natura magis quam in minimis est tota. Et iure insecta sunt appellata ab incisuris, quæ nunc ceruicium loca, nunc pectorum, & alui præcincta separant membra tenui nodo fistulæ coherentia. Aliqua vero non tota incisura rugas ambiente, sed in aluo, aut supernè tantum imbricatis flexilium vertebris, nusquam alibi spectatiore naturæ rerum artificio. *Ex libro de natu. rerum.* In annulosi minus est mas, maius fœmina. In apibus ac vespis vndique incisures apparent, quoniam in his non est respiratio, neque pulmo, sed tota per totum aerem nutriuntur. Ideoque & oleo infusa corrumpuntur poris obstructis, acetoque confestim immisso reuiuiscunt exitibus apertis.

De Pedibus eorum.

C A P. LXXI.

R *Aristoteles.* Pedes animalis annulosi corporis ad latera flectuntur, & aculei flectuntur interius. In eis autem, qui longi sunt corporis & multorum pedum, est æqualiter annulositas: & huiusmodi animalia viuere solent aliquantulum post abscisionem capitis, ut dicitur infra. Quædam ex annulosi faciunt coitum cum ambulat: & habent pedes posteriores anteriores maiores. Et quædam faciunt coitum, ac flectunt pedes posterius, ut quadrupes, & horum corporum creatio non est sicut caro intra testam, sed inter illa. Ideoque non habent os, vel spinam, nec saluabuntur nisi per corporis duritiam, & hic modus habet corium, quod est subtile membrum. Item animalium annulosæ cutis quædam habet multos pedes, propter sui tarditatem & naturale frigus, ut leuior sit eorum motus: Ideoque fuit animal frigidum naturaliter multipes: propter longitudinem sui corporis, & propter multitudinem carnis corpus eius annulosum fuit, multosque pedes habuit. Quod autem ex eis est parui corporis & paucæ carnis, pauciores habet pedes alii, & maxime id, quod solitarium est volatile. In quorundam huiusmodi animalium corporibus duo pedes qui sunt in anteriori, maiores sunt, quia duri sunt oculi eorum, nec acuto visu cernunt: & non possunt accipere volatum, nisi per virtutem pedum anteriorum, sed hoc facit muscarum genus, & modi qui assimilantur apibus. Pedes autem posteriores sunt maiores quam mediis propter ambulationem, & ut eleuentur à terra cito, cum volare voluerint, & quod ex his coit, hoc manifestius facit, ut lo-

custæ ac pulices, Nam ista pedes constringendo flectunt, deinde illos extendunt, & sic à terra eleuantur, necessaria siquidem est flexio in pedibus declinans ad interius. Pedes autem anteriores talis dispositionis esse non possunt, omnesque illi modi sex pedes habent cum duobus pedibus per quos coeunt. *Plin. ubi sup.* Insectorum pedes quibus sunt in obliquum mouentur, & quorundam extremi longiores foris curuantur, ut locustis. Insectorum pedes primi longiores sunt, duos oculos habentibus, ut subinde tergant eos pedibus, sicut in muscis notamus. Quæ autem ex his nouissimos habent longos, saluunt, ut locustæ. Omnibus autem his semipedes araneis quibusdam prælongi accedunt bini, & internodia terna singulis.

De quarundam alis.

C A P. LXXII.

A *Aristoteles.* In annulosi itaque quædam habent alas, ut apes & vespæ: quædam autem non, ut formicæ. Est etiam genus, quod volat nocte, & apparet igni simile. Item alas habentium quædam non habent nisi duas tantum, ut muscæ. Quædam vero quatuor, ut apes. Sunt & quæ habent cooperturam cortici similem. Nullaque istarum alarum habet cannam, sicut auium alæ. Et quædam illorum maculas habent supra oculos, ut apiculæ. Nullum habens alas membranatas habet aculeum. Illa vero quæ duas habent alas tantum, pungunt aculeo, qui est in interiori capitis sui, sicut muscæ, ac musciliones, muscæque bestiarum. Volatilia solitaria parui corporis & paucæ carnis pauciores habent pedes cæteris. Quæ autem in comitatu volant, habent quatuor alas, & sunt leuis corporis, ut apes & similia: habentque duos pedes in dextra, & in sinistra, nec plusquam quatuor pedes habent, ut volatum suum non prohibeant. Quod autem ex animalibus huiusmodi paruum est alas duas habet tantum, ut genus muscarum. Quodque ex istis est paruum habens regimen vitæ suæ fixum, habet multas alas, sicut apum, alæque ipsius sunt membranales, sicut vespæ, ut saluentur alæ. Et quoniam animal illud est fixum paucimorus, accidit, ei citius occasio, quam boni motus animalibus. Alæque ipsius fissa est in duo, nec habet id quod assimilatur, cannam, & sunt alæ membranales, non plumatæ. Et necessario illa separatur à corpore tela, quoniam in frigidatur in eis pars carnosæ. Ac per istam annulositatem congregatur corpus, efficiturq; curtum, postquam fuerit longum. Et quod eis non est inuolutum, efficitur valde durum, quando in se cõstringitur, & adunatur. Quod manifestum est in vespa, quia quando timet non mouetur, & valde dura efficitur. Nõ autem potest animal esse duas tantum habens alas & aculeum potest habere, quia debile est & carens sanguine. Quodque multarum alarum est habet eas propter magnitudinẽ corporis & propter vigorem cum membris, quæ sunt posterius, scilicet qui est loco armorum propter acumen eius. *Plin. ubi sup.* Insecta sunt multa & multigena terrestrium volucrumque vita. Alia quidem, ut apes sunt pennata. Alia vero gradientia, ut formicæ. Alia vero utroque modo ut locustæ, aliqua pennis pedibusque carentia. Quædam itaque pennas gerunt binas, ut muscæ: quædam quaternas ut apes: quædam & membranæ volant, ut cicadæ. Quaternas habent quæ aculeis in aluo armantur. Nullum qui telum est in ore pluribus quam binis aduolat pennis. Illis enim vltionis causa datum est, & his aviditatis, nullis eorum pennæ reuiuiscunt anullæ, nullamque cui aculeus in aluo est bipennæ. Insectis omnibus pennæ sunt sine scissura, nullique nisi scorpionis cauda.

Nouem modi annulosorum.

Insecta vnde ita dicuntur.

Diuisio annulosorum.

De quorundam aculeis.

C A P. LXXIII.

Aristot. Animalia quædam annulosi corporis habent aculeum propter fortitudinē & iuamentum. Quod autem ex huiusmodi non habet aculeum, in anteriori parte corporis habet dentes quosdam ad accipiendum, & quosdam ad sentiendum, vt formicæ & genus apum. Non autem potest animal esse duas tantum habens alas, & aculeum in posteriori corporis habere, quantum est debile, & carens sanguine. Nullamque alas habens membranales aculeum habet. Illa vero quæ duas habent alas tantum pungunt aculeo, qui est in anteriori capitis sui, vt mustiliones ac muscæ bestiarum. Itaque annulosa quædam habent lanceam interius, vt vespa, quædam exterius vt scorpio, qui longam habet caudam, & duos aculeos. Nullam animal in posteriori lanceam habens alas duas habet tantummodo, sed quatuor. Sicut autem dictū est annulorum pedes flectuntur ad latera. Aculei vero flectuntur ad interiora. Item annulosa quædam habent membrum per quod sentiunt cibum extra sicut aculeum, per ipsum enim attrahunt & gustant cibum, quod manifestum est in muscis & apibus sibi que similibus, & huius membri natura mollis est & vacua. Per hoc enim, membrum muscæ bestiarum perforant corium bouis & animalium cæterorum, habet enim virtutem labiorum & linguæ, & quibusdam intra dentes est aculeus iste.

Itaque in quibusdam est aculeus apud locum linguæ, & in quibusdam apud locum caudæ. Et quædam intra corpus, quædam exterius. Nam si aculeus apum, ac vesparum esset exterius, de facili corrumperetur propter debilitatem & sui gracilitatem. Et si aculeus esset extra, sicut aculeus scorpionis, esset causa ponderositatis. Aculeus qui assimilatur linguæ, est ad attrahendum cibum, sic est nasus in elephante conueniens ad fortitudinem & cibi usum. Quod autem in posteriori corporis habet aculeum, habet eum ibi, quia quasi arma mouet illum. Apis quando pungit eiciens aculeum moritur: quia non potest aculeus exire, nisi exiret eius intestinum. *Plin. ubi supra.* Quibusdam insectorum aculei sunt hebetes, nec ad punctum, sed factum, vt generi muscarum, in quo euident est linguæ fistula, nec sunt talibus dentes. Aliis autem cornicula ante oculos ignauia prætenduntur, vt papilionibus. Nullum vero cui telum in ore sit, pluribus quam binis aduolat pennis. Aculeum apibus dedit natura ventri confectum ad vnum ictum, a silo & culici & quibusdam muscis pro lingua sunt aculei. Omnibus his quibus aculeus in ore fistulosus ex his, nec lingua, nec dentes sunt.

De vita insectorum, sive annulorum.

C A P. LXXIV.

Aristot. Animalia corporis annulosi præcipuè multorum pedum, ac longi corporis, viuunt aliquantulum post abscisionem capitis, nisi nature frigide sint, ac cito infrigidentur propter paruitatem corporis. Nam & nos videmus sæpe, quod scinduntur in duo, & viuunt aliquanto tempore. Quod quidem erit si caput ampuetur cum pectore, aliter vero minime. Omnia vero annulosa cum inunguntur oleo moriuntur, & etiam cum eorum caput oleo inungitur, & contra solem imponuntur. *Plinius ubi supra.* Insecta nonnulli sanguine carere prodiderunt. Multi que spirare negauerunt id quoque ratione persuadentes, eo quod per interiora viscera nexus spirabilis non inellet, itaque dixerunt ea viuere sicut arbores frugesque. Sed plurimū interest viuere aliquid an spiret. Eadē ex causa, nec sanguinem dixerunt his esse, qui nullis sit corde carentibus ac iecore, itaque nec quibus desit pulmo spirare: itaque vocem etiam his negant esse in

A tanto cicadarum sono, & apum murmure: item insecta non videntur neruos habere, nec ossa, nec spinas, nec cartilaginem, nec carnes, nec pingua, nec crustam quidem fragilem, vt quædam marina: neque iure dicatur cutis: sed mediæ cuiusdam nature corpus inter hæc omnia. Nec aliud iterum intus, nisi admodum paucis intestinum implicatum. Itaque diuisus sic est præcipua viuacitas: & partium singularum palpiatio. Nam quæcunque est vitalis ratio, illa non certis inest membris, sed toto in corpore: minime tamen in capite, solumque non mouetur nisi auulsum cum pectore. In nonnullo autem genere plures pedes sunt, & quibus plurimi ex his diutius viuunt diuisa, sicut in scolopendris videmus. Oleo quidem non apes tantum, sed omnia insecta exanimantur, præcipuè si capite vncto in sole ponantur. Item ex insectis pennata quidem autumnno moriuntur ferè: tabani etiam cæcitate. Muscis autem humore exanimatis, si cinere condantur vita redit. *Auctor.* Dictum est iam superius, quod apes, ac vespæ oleo infusæ corrumpuntur poris obstructis, acetoque confestim immisso reuiuiscunt exitibus apertis.

De Sensibus ac uocibus eorum.

C A P. LXXV.

Aristoteles. Omnium huiusmodi animalium genera habent oculos, nec aliud instrumentum sensus manifestum omnino. Et quædam illorum, vt dictum est, habent membrum linguæ simile. Quodlibet autem eorum habet membrum per quod recipit cibum: & quandoque quidem molle, quandoque durum: hoc autem membrum est in modo carenti lancea, loco armorum, nec est in animali dentes habenti nisi in paucis modis, hoc membro muscæ, ac mustiliones pungunt, & sanguinem extrahunt: habent quædam annulosi corporis animalia omnes sensus, sentiunt enim remote subtili sensu, sicut apum genus. Quædam etiam olfactu sulphuris moriuntur; & si quis sulphur & origanum agreste puluerizauerit super domos tormentarum, inde fugabuntur. Annulosa quædam habent sanguini conueniens, & maioris ac subtilioris intelligentiæ sunt animalibus habentibus sanguinem, vt apes, formicæ, & huiusmodi. Item animal annulosum anhelat per telam parietis, sentitque modos odoris. Horum autem quædam oculos habent, & palpebris carent. Ideoque natura creauit oculos eorum maxime mobiles; habetque animal huiusmodi membrum inter os, per quod sentit cibum, sicut genus formicarum: animal pulmone carens & modicum aquæ potans, vesica caret, nec recipit aquam in potum, sed propter cibum vt annulosa & pisces. Annulosa quoque non habent venas, nec anhelant, nec nisi membrum quod cordi necessario conuenit habent. Membrum enim in quo est animæ sensus, & quod est causa vitæ, necessarium est, vt sit in principio membrorum corporis in omni animæ. Et omnia quidem huiusmodi habent membra cibi conuenientia, sed in locis diuersantur, quia loca, quæ cibos recipiunt variantur. Denique in animalibus annuloso inuentum est membrum, in quo est sensitiua virtus inter caput & residuum corporis, quod continet caput: huiusmodi animalis strepitus, est in corporis interiori, nec est per spiritum exiuntem: quia non anhelat, vt patet in apibus & huiusmodi.

Ex his autem sunt dulcem habentes vocem, vt paruum animal, quod assimilatur locustæ, & quod sibilat nocte. Omnium autem istorum strepitus & sibilus fit per telam sub pariete in loco abscisionis: corporis in duobus, vt patet in apibus, & similibus. Ista quippe non faciunt strepitum nisi volando, in extendendo alas & contrahendo, & hoc per aerem intra corpus & alas cadentem. Similiter faciunt & locustæ, huiusmodi autem animalia dormiunt, quia quiescunt de nocte, & non vociferant, quia non vident, quamuis omnium animalium duos oculos habentium sit debi-

Muscæ re-
deunt ad vi-
tam.Qui sensus
viget in an-
nulosis.Streptus an-
nulorum.

lis vitus. Itaque si quis applicauerit candelam de nocte videbit eas quiescere. Est autem animal quoddam genus huiusmodi, quod dat vocem de nocte, & non habet os, sed membrum longum, quod supra caput nascitur simile linguæ, & illud membrum fissum non est, nec aliqua superfuitas in ventre animalis est. *Plin. vbi sup.* Insecta, ut dictum est, immensæ subtilitatis sunt animalia, neque vsquam rerum natura magisquam in minimis est tota: habent huiusmodi sensus & oculos, tactum, atq; gustatum, aliqua & odoratum, pauca & auditum.

De Generatione ipsorum.

C A P. LXXVI.

Arist. Ex annulosis quedam generantur ex coitu, quedam per se, & quedam faciunt vermes: & illud quidem generatum quod habet figuram sicut vermis, quando crescit fit magnum, & eius figura sicut ouum, quia continens, scilicet cutis indurescit, & tunc est immobile. Cuius causa est, quia natura quasi preparat creationem ouorum ante tempus suum propter priuationem complementi. Vermes enim crescunt post illud crementum, & generant ouum molle: & hoc accidit aliis generibus, quæ non ex coitu generantur, sed ex lana. Omnes isti modi primo non mouentur. Et cum desiccatur cortex ea continens ac finditur, tunc exeunt sicut animalia completa exeunt ex animalibus, & exitus eorum est in tertia generatione. Volatilia quidem ex eis maiora sunt, quam ambulancia: Et hoc apud multos homines mirabile est, quod scilicet vermes, qui generantur ex animalibus cibantur prius: deinde non recipiunt cibum, sed manent immobiles, sicut apiculæ quæ sunt autem coloris, & ex vermibus vespæ. Natura quidem ouorum quando completur non crescit, sed in prima creatione crescunt & recipiunt cibum quousque; diuiditur quod interius est: & tunc sunt oua completa. Quidam autem vermes in se habent id quo cibantur: & eijciunt à se superfuitatem cibi, sicut puli vespæ & apum. Quidam vero cibum accipiunt ab extrinseco, sicut vermes omnium aliorum generum. Annulosa quæ faciunt coitum cum ambulant, posteriores pedes anterioribus maiores habent. Quædam vero coitum faciunt, & pedes ad posterius sicut quadrupedes flectunt. Itæ animal annulosum in hyeme coit, si conueniens ac meridionalis ventus fuerit. Maximèque illa quæ nidificant, ut formica & musca. Non autem separantur annulosa nisi grauitè, quia coitus multum durat in eis, ut patet in muscis & araneis. Hoc genus à posteriori coit, & minus super maius, id est mas super fœminam ascendit. Pinguescunt in tempore suæ generationis, maxime si tempus veris calidum & humidum fuerit. Quædam ergo annulosa ex coitu sunt & animalia sibi similia gignunt, quædam vero coeunt & generant dissimile in genere: quia vermes faciunt tantum, nec sunt ex animalibus: sed quædam ex humiditatibus, & quædam ex rebus siccis, ut apicula & musca & cataris: quædam autem non sunt ex animalibus, neque coeunt, ut culices & mustiliones & huiusmodi: quorundam fœminæ matibus imponunt membrum recipiens sperma, & hic modus inuoluitur adinuicem in coitu longa mora. Cumque separantur cito pariunt, & non nisi rem incompletam, quoniam omnes isti modi vermes gignunt. Item modi, qui non semper spermatizant ligantur adinuicem diu, donec compleatur sustentatio suscepti, sicut coeunt animalia corporis annulosi. *Plin. vbi sup.* Insectorum plurima vermiculum procreant; nam & formicæ similem ouis generant.

De Apibus.

C A P. LXXVII.

Isido. Apes dictæ sunt, vel pro eo, quod se pedibus inuicem alligent, vel quia sine pedibus nascuntur, nam postmodum & pedes, & pennas accipiunt, &c.

Arist. Apis est animal annulosi corporis, habens membrum, vel additamentum ab ore exiens, per quod gustat, & cibum contrahit, ac recipit, sanguine caret, dentes aliorum animalium dentibus similes habet. In comitatu volat, & est leuis corporis, habetque; quatuor alas: duosque; pedes habet in dextera & duos in sinistra, nec plusquam quatuor habet, ne volatum suum prohibeant. hoc animal non recipit aerem, non anhelat: animalia multos cibos comedentia sunt diuersi coloris in parte maiori corporis. Ideoque; color apum est vnus, color autem vespæ diuersus. Comedunt mel maxime in necessitatis tempore, Vnde quando incipiunt infirmari apparet mellis diminutio, quia videlicet comedunt ex eo, nec reparant ipsum: bonos odores diligunt, & aquis currentibus delectantur. *Plin. lib. 11.* Aculeum apibus natura dedit ventri confectum. Ad vnum istum hoc infixum quidam eas statim emori putant. Aliqui non nisi intantum adactum ut intestinum quippe assequatur, sed fucos postea esse, nec mella facere, sed ut castratos vitibus pariterque & nocere & prodesset. *Est in exemplis equos ab his occisos.* Gaudent vero plausu tinnitumque; æris, eoque; conuocantur. *Idem in lib. 25.* Apes in melle mortuæ, vlcera labra duriora emolliunt. *Auctor.* Apes munditiam diligunt, frigus & fœtorem ac fumum odiunt. Gregatim volant, circa opus suum sollicitæ sunt, & ociosas abijciunt, exterius asperæ, intus dulcedinem habent, cito leduntur & lædunt, amisso aculeo inutiles sunt.

De excellentia apum.

C A P. LXXVIII.

Plin. li. 11. Apibus inter omnia insecta principatus existit. Solis ex eo genere hominum causa genitrix mella contrahunt, succumque; dulcissimum, ac subtilissimum & saluberrimum, fauos & ceram consingunt. Similem ad vsus vitæ laborem tolerant, opera conficiunt. Rempublicam semperque; concilia priuatim ac duces gregatim habent. Quodque; mirum sit maxime & mores habent, nihilque; nouerunt quod non sit commune. *Arist.* Apis plusquam animalia cætera munda est. Ideoque; sterces suam eijcit volando, quia multum fetet. Odor enim fœtidus apes grauat, dulcis autem eas delectat. *Amb.* Apes quasi quandam rempublicam curare videntur: hæc solæ in omni genere animantium communem omnibus sobolem habent, vnam incolunt mansionem. Communis omnibus labor est, communis cibus, communis fructus, communis volatus, communis generatio. *Ex li. de nat. re.* Apes cæteris animalibus præminent dignitate & vtilitate, præclaris dotibus & nobilitate, vigent agilitate, strenuitate, animositate, ingenii subtilitate. Omnibus virginalis integritas corporis, quæ subito maximum examen filiorum emittit. *Virgilius 4. Georg.*

*Sola communes natos consortia tellæ
Vrbis habent, magnisque; agitant sub legibus auum,
Et patriam solæ ac certos nouere penates,
Venturæque; hyemis memores æstatis laborem
Experiantur, & in medium quæ sita reponunt,
Namque; alia viliu inuigilant, & fadere palleo,
Exercetur agris, pars intra septa domorum,
Narcysse lachrymam, & lentum de cortice gluten,
Prima fauis ponunt fundamina, deinde tenaces
Suspendunt ceras, alia spe gentis adultos,
Educunt fatus, alia purissima mella
Stipant, & liquido distendunt necesse cellas
Sunt quibus ad portam cecidit custodia foris,
Inque vicem specularunt aquas & nubila calis,
Aut onera accipiunt venientium, aut agmina fæcæ,
Ignauum fucos pecuni præsepius arcent,
Omnibus vna quies, operum labor omnibus vnus.*

Diuerstas
vermium.Apum ety-
mon.

De Solertia earum.

C A P. LXXIX.

A *Mbro.* Apis cum infirma ſit corpore, valida eſt vigore ſapientię & virtutis more: Quis enim architectus apes docuit, examina diſcreta laterū qualitate componere, ac tenues inter domorum teſta ceras ſuſpēdere, mella ſtipare, & intexta floribus horrea neſtate quodam diſtendere. *Ariſt.* Apes à remotis ſentiunt quod non niſi ex ſubtili ſenſu faciunt. Quędam ad operationem in principio diei exeunt, & quędam donec exſpergeſiant, alię quieſcunt. Deinde volant & exeunt ſimul ad operandum, Cum autem reuertuntur vociferant prius, deinde paulatim quieſcit earum ſtrepitus, donec vna illarū remaneat volans & circumiens, quaſi iam eſſe tempus dormiendi ſignificet. Deinde quieſcunt ſimul omnes. Maiorem quippe habent intelligentiã ſubtilitatem multis animalibus habentibus ſanguinem. Hyemem cognoscunt, quia tunc nō exeunt, nec volant ab aluearibus, ſed interea vagantur, ſicq; pluuiam futuram cuſtodes cognoscūt. Cumque autem intra aluearia pendent ex ſeſe ſignificatur, quod ab alueari volunt diſcedere. Omnes autem ſtercus eiiciunt in volando, vel in patua & propria ſibi domo.

Plin. lib. 11. Itaque quantulum poteſt eſſe in tantulis æſtimemus poſtea ingenium in eis. Cōduntur hyeme, nam vnde vires ad pruinās & niues aquilonumque ſtātus perferendos? Cōduntur autem tertio Idus Octobris veſperi ſcilicet occaſu vergiliarum, & latent vltra exortum; ante fabas florentes nō exeunt ad opera & labores, nullusque, cum per cælum licuerit, ocio perit dies. Primum fauos cōſtruunt, ceras ſingunt hoc eſt domos cellasq; faciunt, deinde ſobolem, poſtea vero mella, ceram, ex floribus, melligenē è lachrymis arborum, quę glutinum pariunt. Gerulę ſecundos ſtātus captant: & ſi oriatur procella, apprehenſis lapillis peduſculo ſe librant, iuxta vero terram volant in aduerſo ſtātū vepribus hebetato. Miras in eis obſervationes operis, ceſſantium inertiam notant, mox & morte punientes caſtigant, miraq; operis mundicia. Amoluntur de medio omnia, nullaq; iacent ſputicitię inter opera. Quin & operantium excrementa intus, ne longius recedant in vnum congeſta locum, turbidis diebus & operis ocio egerunt. Cumq; adueſperat in alueo minus ac minus ſtrepunt, donec vna circumuolet eodem quo excitauit bombo vel murmure, quaſi quietem imperans capere caſtrorum more. Et tunc omnes repente conticeſcunt. Quodq; mirum ſit maximē mores habent, nihilque nouerunt niſi commune.

De generatione apum.

C A P. LXXX.

A *Mbro.* Apes nullo concubitu miſcentur, nec libidine reſoluuntur, nec partus doloribus quaſiuntur, ſed integritatē corporis virginalem ſeruantes, ſubito maximum filiorum examen emittunt. *Anſor.* His Ambroſij verbis contradicere videntur ſermones. *Ariſt. Plin. vbi ſup.* Apes quomodo ſætus progenerent magna inter eruditos fuit diſceptatio, harū enim coitus nunquam eſt viſus. Plures exiſtinauerunt oportere conſici cōpoſitis floribus. Et aliqui coitu vnus qui rex in examine quolibet appellatur, ipſumque ſolum matrem eſſe, præcipua ne fatiſcat magnitudine. Ideo ſætum ſine eo non edi, apesq; reliquas tanquam matrem feminas comitari non tanquam ducem. Quam probabilem aliã ſententiam fucorum euentus coarguit; Quę enim ratio vt idem coitus alios perfectos, imperfectos generet alios, propior, vel prior exiſtimatio fieret, ni rufus alia diſcultas occurreret? Quippe naſcuntur aliquando in extremis fauis apes grandiores quę ceteras fugant. Quod certum eſt gallinarum

A modo incubant, id quod excluſum eſt, primum vermculus videtur candidus iacens tranſuerſus, adhærensque ita vt paſcere videatur. Rex ſtatim mellei coloris, vt electo flore ex omni copia factus, neq; vermculus ſed ſtatim penniger, Cætera turba cum formam capere cæperit, nymphæ vocantur, vt fuci, ſyrenes, atque cephenes. Si quis alterutris capita demat priuſquam pēnas habeant, pro gratiſſimo ſunt pabulo matribus. Tempore procedente inſtillant cibos atq; incubant tum maximē murmurantes, calor ſi vt putant faciendi gratia neceſſarij excluſendis pullis, donec ruptis membranis, quę ſingulos cingunt ouorum modo vniuerſum agmen emergat.

B Spectatum hoc Romę conſularis cuiuſdā ſuburbano alueis cornu laternæ tranſlucido factis: ſætus infra 45. diem peragitur. Fit autem in fauis quibuſdam qui vocatur clerus, amarę duritię cerę, cum ſætum inde non eduxere morbo vel ignauiã ſiue naturali inſecunditate, hic eſt abortus apum.

C *Ariſt.* Nos autem dicimus quod apes ex apibus generantur, quoniam cocant adinuicem. Et reges generantur ex regibus. Alię apes ex adulteriſmodi apibus, aut omnes ex regibus aut ex cicice & his quę dicuntur ſæminæ apum. Apes aſſimulantur regibus in aculeo & vigore. cicenes autem regibus in magnitudine, & ſi aculeum haberent reges eſſent. Neceſſario vero debent eſſe reges ex aliquo. Cumq; non ſint ex apibus, neque ex cicene, neceſſario debent eſſe apes ex regibus. Ex apicularum coitu verm ſi ſimilis erit, & non generabitur ab eis aliud animal ſi ſic remanebit. Itaque ſætus apum nec ſuo generi aſſimilantur, nec ab eo diſerantur, quia vermes ab eis egrediuntur. In prima creatione apum & ſimiliſi eſt pars inferior parua, ſuperior magna. Nec accidit monſtruofitas apum ac veſpæ, quia cuiſlibet earum pullus eſt in foramine per ſe. Quoniam ergo reges creati ſunt propter cōuenientiam generationis, ſemper remanent intra domos & nihil operantur, & habent magnum corpus propter generationem, alioquin niſi generatio apum eſſet ex eis, non dimitterentur intra domos & nihil operantes. Cicenes autē ſunt mares apum ocioſi, quia nō habent membrum conueniens pugnæ propter grauitatē corporis. Apes vero magnitudinis medię ſunt inter iſtos duos modos, & ſecundum hunc modum conuenientes ſunt creationi pullorum, ſicut autem accidit leænæ, quod parit v. filios, deinde pauciores, quouſq; perueniatur ad vnum, ſic accidit regibus apum, quod primo generant multos, poſtea paucos, quia diminuuntur ſuperfluitates, quę ſunt in corpore, quod antē generatio apum ſit ex coitu, ſc. inter reges & apes ſignū eſt quia in foraminibus domorum inueniuntur. *Iſid.* Apes, vt ſupra dictum eſt, vno modo dicuntur eo quod ſine pedibus naſcuntur, nam poſtea quā natæ ſunt & pedes & pennas accipiunt. Has vero pleriq; experti ſunt de boum cadaueribus naſci, nam pro eis creādis vitulorū occiſorum carnes verberantur, & ex putrefacto cruore vermes creantur, qui poſtmodum apes efficiuntur. *Iſid.* Apes ex corio taurino recondito in terra naſcuntur, ex corio autem aſini veſpæ, ex ſtercore mulcarum eruca, ex attriſſibus ranæ, ex aere infecto anhelitu culicēs.

De pullis earum.

C A P. LXXXI.

A *Riſt.* Apes è foliis atque herbis ore ſuo prolem legunt, ſubitoque maximum examen filiorum emittant, & cum aues ceteræ vix in anno ſætus ſingulos edant, apes geminos creant, & duplici ceteris fecunditate præponderant. *Ariſt.* In annis pluuiialibus multiplicantur valde pulli apum, quia propter humiditates multiplicatur ſuperfluitates in corporibus regum. In annis autem temperatę complexionis diminutio ſit in pullis. Fertur autem quod cum amittitur in aliquo loco pullus, rector ſubito querit ipſū quousque

Incubatio apum.

Nympha.

Formationis ſætus tempus.

Cicenas.

Apes ſunt ex coitu.

* alias, corti.

Post ceram
pullificant.

que inueniat, quia cognoscit eum ex odore ipsius cicin, Et eorum nihil faciunt, sed aliorum operationes contumunt, Ideoque bonae apes eos vincunt, & eorum rectores interficiunt, quoniam illi pullos apum extrahunt. Apes quidem postquam ceram faciunt, pullificare incipiunt, cumque pullificant non est prohibitum, quin aduentur in eadem cera pulli & mel ac cicines, i. mares apum. Rex apum non exit aluearia nisi cum apum stipatu magno, & ipse est in medio. Exit autem in tribus diebus antequam pulli exeant. Deinde paucae apes exeunt, & circa aluearia volant. Cumque adunabuntur pulli, volabunt & separabuntur inter se, ibique caterua una cum quolibet rege. *Plin. ubi supra.* In extremis autem fauis aliquando nascuntur apes grandiores, quae ceteras fugant. Ruptis autem membranis, quae singulos cingunt pullos apum ouorum modo emergit agmen vniuersum. Porro fetus intra dies 45. peragitur. Protinus autem educi quadam disciplina cum matribus operantur, regemque iuuenem aequalis turba comitatur. Reges inchoantur plures, nec desunt postea soboles ex his cum adulta esse cepit concordia iustitiam reterrimos necant ne agmina distrahant.

De sexu & aetatibus earum.

C A P. LXXXII.

Femina re-
loris.

Aristoteles. Apum in genere sicut & in ceteris animalibus minus est mas & maius est femina. Femina vero rectoris dupla est ad apem meliorem, mares aculeis carent, & quandoque quasi cum aculeo pungere volunt, sed non possunt, apes autem mares interficiuntur, cum angustatur locus in quo sunt. Multitudo namque masculorum in alueari non facit eas magis negotiosas. Corpora iuuenum in apibus sunt mollia, & veterum dura. Genus apum quod est forte, facit mel durum, & dicitur quod sunt iuuenes apum, quia non exercentur in arte, praeterea iuuenes nequaquam pungunt fortiter, sicut veteres. *Plinius ubi supra.* Quidam apes existimant progenerari coitu vnius qui rex in quolibet appellatur examine, & hunc solum esse marem, praecipua ne fatiscat, id est deficiat magnitudine. Ideoque sine illo factum non edi, apesque reliquas tanquam marem feminas, non tanquam ducem comitari. *Ex li. de nat. rer.* Dicitur quod si rector apum viuus fuerit mares erunt ex una parte. Si vero mortuus fuerit, mares erunt intus cum feminis. Denique mares cum sint solitarij occupant domos plures & mares faciunt sibi multotiens domos. Meliusque stat apibus, quando pauci secum masculi sunt, quoniam apes magis negotiosas non faciunt. Corpora iuuenum apum mollia sunt, & veterum dura. Iuuenes etiam apes nequaquam fortiter pungunt sicut & veteres. Apes autem senes dulcius mellificant quam inniores, quoniam experientiam habent.

De regibus apum.

C A P. LXXXIII.

In suetudo-
nis apum.

Apum rectores duorum sunt modorum, melior est rubeus, alius autem est niger. Femina rectoris dupla est, ad feminas apum. *Ambrosius.* Apes regem sibi ordinant non sorte sed iudicio, & quamuis sub rege positae tamen liberae sunt, quia praerogatiuam tenent indicij, & fide deuotionis affectum & regem ipsum tanquam a se constitutum diligunt, hic autem rex naturae claris formatur insignibus, ut & magnitudine corporis praestet & specie, Et quod in rege praecipuum est morum mansuetudine, Nam & si habet aculeum, eo tamen non utitur ad vindictam. Sunt enim leges naturae non litteris scriptae, sed moribus impressae, ut leuiiores sint ad puniendum, qui maxima potestate potiuntur. Sed apes quae legibus regis non obtemperant, poenitentiae condemnatione seipsas multant, ut aculei sui vulnere moriantur. De-

A nique ipsum regem suum summa protectione defendunt, & pro eo perire pulchrum putant. In columbe rege iudicium mutare, nec mentem flectere nesciunt. Eo autem amisso, fidem seruandi muneris detelinquant, ipsaeque sua mella diripiunt, eo quod is interemptus sit qui principatum muneris habuit. Non Indi, non Sarmatarum populi, tantam quantam apes deuotionis reuerentiam obseruant; ut nullae domibus exire audeant, nec aliquos adire pastus, nisi rex fuerit egressus, & volatus sibi vendicauerit principatum. *Aristoteles.* Apes sicut & grues habent sollicitos circa se reges, quibus sunt obedientes. Rectores apum duorum sunt modorum, melior rubeus est, alius vero niger, femina rectoris dupla est ad apem quae melior est. Si rex de alueatibus ceciderit, apes subito ipsum erigunt, ac sub ipso sustentamentum ponunt. Domus in quibus manent reges, non sunt nisi in fine. Eorumque numerus est multus, apes sunt ex regibus, & reges per se generantur. Quoniam autem reges, ut dictum est supra, creati sunt propter generationis convenientiam, semper remanent intra domos, & nihil operantur, habentque magnum corpus propter generationem. Hi quasi patres percutiunt, & extrahunt apum mares. Bonum est enim ut filios ociosos castigent patres. Sunt autem reges pauci, & apes quae generantur ab eis, quoniam in prima vice generant multos, & in secunda paucas, eo quod superfluitates quae sunt in corpore minuuntur. Reges apum non exeunt aluearia, nisi cum omnibus apibus. Quia si amittatur apicula, quaerit eam rector apum volatu circa ipsam. Praecipue quoque moriantur apes, si fuerint rectores multi, aliquando regem suum dimittunt, & ad regem qui pluribus praestit transfugiunt, Et si insequitur eam rex primus, ipsum interficiunt.

Adhuc de eodem.

C A P. LXXXIV.

Seneca in libr. de clementia. Apes iracundissimae ac pro corporis captu pugnacissimae sunt, & aculeos in vulnere relinquunt. Rex ipse sine aculeo est, natura ei telum detraxit, & iram eius inermem reliquit. Exemplar hoc magnis regibus ingens, pudeat ab exiguis animalibus mores non trahere, cum tanto moderatior animus hominum esse debeat, quanto vehementius nocet. *Plinius libr. II.* Rectore a peste consumpto, meret plebs signauo dolore, non cibos conuehant, non procedunt, tristi tamen murmure circa corpus eius glomerantur, & ni subueniatur, fame moriuntur. Apum fetus educi, quadam disciplina protinus cum matribus operantur, regemque iuuenem aequalis turba comitatur, reges plures inchoantur, nec postmodum ex his soboles desinit, cum adulta esse ceperit. Duo sunt genera eorum, niger, variusque melior, forma semper egregia, & duplo quam cetera maior, huic breuiiores pennae, crura recta, nigrior in fronte macula quaedam, candidans diademate, multum quoque differunt a vulgo nitore. Nec constat inter autores an rex solum nullum habeat aculeum, maiestate tantum armatus, an dederit quidem eum natura, sed tantum illi negauerit usum eius. Hoc autem constat Imperatorem aculeo non uti, mira quoque circa eum obedientia plebis. Cum procedit, una est totum examen, & circa eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore quo cum in labore est populus, ipse intus operam circuit, exhortanti similis. Solutus immunis. Circa eum quidam satellites, lictoresque assidui custodes, foras procedit auctoritate, non nisi migraturo examine. Idque aliquot diebus intelligitur ante murmure intus strepente, repestiuum diem eligentium apparatus indicij: si quis alam ei detruncet, examen non fugiet. Cum processerit se quaeque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet; fessum humeris subleuant, validius fatigatum ex toto portant: si qua lassata defecerit vel abet-

aberrauerit, odore perſequitur. Et ibi cunctarum castra sunt, vbi cunq; ille conſederit, ſemper duce preheſo totum agmen tenetur, quo amiſſo agmen ad alios magiſtros dilabitur. Eſſe vtiq; ſine rege non poſſunt. Inuita autem eos cum fuerint plures, interimunt, potiſſime naſcentium domos dirimunt.

De ſpeciebus apum.

C A P. LXXXV.

Apes autem ſunt ruſticae, ſylueſtresque, horrido aſpectu, multo iracundiores, ſed opere ac labore preſtantes, ſunt & vrbanae quarum duo genera, optima ſunt breues variaeq; & in rotunditate compactibiles. Deteriores vero longae, & quibus ſimilitudo veſparum. Deteriora autem ex his piſoſae. In Ponto quaedam apes albae ſunt, quae bis in meſe mella faciunt. Circa Thermodoontem fluuium duo ſunt genera earum. Aliarum quae mellificant in arboribus, aliarum ſub terra triplici cetrarum ordine, quae ſunt vberriſſi proventus. *Ariſt.* Apum plura ſunt genera, apis bona eſt parua & rotunda, in ſeſe denſa, conſtricta. Eſt apis cubi ſimilis longa, & eſt caco lati ventris magna cicen omnibus ſunt maiores, ponderoſae, aculeos non habentes. Apes illae ſunt bonae, quae faciunt mel ſubtile. Forte genus apu facit mel durum. Apes parui corporis meliores ſunt, & artiſicioſius aedificant, laborisq; patientiores, & plus mellificant ex floribus montanis, faciuntq; mel ſubtile, habent autem alas ſubtiles & color earum niger eſt, & ſunt quaſi combuſtae. Sunt autem apes quaedam ſolitariae, ocioſae, quae volando per aera, quaſi exerceſcentes ſe cum apibus operoſis intrant aluearia, & comedunt mel, ſed apes quidem operoſae pugnant cum ocioſis, & interficiunt eas, maximeq; reges apum hoc faciunt, & extrahunt eas de alueariis. Melius eſt enim vt patres caſtigent filios ocioſos. Apes autem ornatae de numero ſunt illarum, quae nihil faciunt ex mellibus. Apes prouenientes ex his quae paſcunt flores montanos, minores ſunt ac fortiores, plusq; laboris patientes. Apes vero naſcentes ex his quae flores hortulanos ſugunt, contrario modo ſe habent.

De vita earum & voce veſſono,

C A P. LXXXVI.

A*riſt.* in lib. de morte & vita. Apes longioris vitae ſunt ceteris animalibus maioribus. *Ex lib. de animalibus.* Apum ſtrepitus in interiori corporis non eſt per ſpiritum exeuntem, quia non anhelant, harum enim ſibilus fit per telam ſub pariete loco abſciſſionis corporis id eſt diuifionis in duo, nec faciunt ſtrepitum niſi volando ſcilicet alas per aera inter ipſas & corpus cadentem extendendo, & contrahendo. Non autem vociferant de nocte. *Ambro.* Habent etiam apes in rauco vocis ſuae murmure ſuauiſſimam, cum pulmone reſpirandi; vſum nequaquam habere prodantur, ſed aereo veſci ſpiramine. Deniq; ſi quis eas oleo caſu perfundat prope necantur, eo quod obſtrictis poris aereum illud ſpiramen haurire non poſſunt. Continuoq; ſi quis acetum his ſuperfundat, illico reuiuſcunt, eo quod cito vis aceti poros illos qui continuo te alias magis continuo olei humore obſtruntur aperire dicitur. *Plin.* vbi ſup. Inſectis non vocem ſed ſonum putat eſſe intus meante ſpiritu & incluſo ſonante. Aliqua vero murmur edere, vt apes. Receptum eſt enim muſcas & apes duabus ſub peſtore canis ſpiritum mobili occuſante membrana intus arteſu eius ſonare, itaque poſt laborem diurnum cum adueſperat, vt dictum eſt, ſtrepunt minus ac minus in alueo donec vna circumuolet quaſi capere quietem impetans, eodem quo excitauit bombo. Gaudent vero plauſu ac ſuſſu, eoque concouocantur, quo manifeſtum eſt his quoq; in eſſe ſenſum auditus. Eſſe quoque quidem opere, deducto ſetu, ſunſuq; omni munere, exercitationem tamen ſolennem habent, ſpaciataq; in

Aaperto & in altum datę gyris volatu editis, tunc demum ad cibum redeunt. Vita his eſt longiſſima, vt proſpere inimica & fortuita cedant, ſeptenis annis vniuerſa. Alueos nunquam durate proditur vltra x. annos, ſunt qui apes mortuas requiſcere putant, ſi intra teſtum hyeme ſeruentur, Deinde ſole verno torreantur. In totum vero amiſſa reparari putant ventribus bubulis recentibus cum ſimo obrutis. *Virgilius* autem corpore iumentorum exanimato, natura mutante in alia quaedam ex alijs

De cibo earum & potu ac ſomno.

C A P. LXXXVII.

A*riſt.* Apum vita & nutrimentum ſuper terram eſt earumq; guſtabile proprium eſt mel, diligunt dulcia, nec ſedent ſuper ſordida, vel mali ſaporis vel odoris. Odor foetidus eas grauat, & odor dulcis delectat. Ideoque id quod olet, pungunt, ſtercusque ſuum volando, quia multum foetet, eiciunt. Itaque ſolae ſuper rem fetidam non cadunt. Aquas etiam claras & currentes diligunt. Non autem omnino venantur, ſed operantur, ac cibum deponunt; habent & alium cibum qui cocizon dicitur, & eſt ita dulce ſicut ficus. Ipſum ſuper crura adducunt, ſicut & ceram ferunt. Cum autem extrahitur mel de alueari, dimittendum eſt quod in hyeme ad cibum ſufficiat apibus, alioquin aluear damnabitur. Apum enim cibus in hyeme ac vere eſt ex melle. Parant etiam ſibi cibum alium, quandoque inducto marmore, quod aſſimilatur cere. Praeterea cuſtodes aluearium propter paucitatem mellis remanentis, quandoq; cibant apes ex ficibus, alijsque dulcibus. Debent autem mel dimittere ſecundum multitudinem apum, quia ſi dimiſerint multum, poſtea non multum operabuntur. Et ſi fuerit modicum, ſegneſcent ad operandum. Bibunt autem ex proximo fluuioli eum habuerint & non ex alio, alioquin potabunt in alio loco, nec bibunt quouſq; pondus eiecerint, quod ſuper ſe afferunt. *Plin.* lib. 11. Apes de cithiſi flore nunquam pabula contingere prodit *Ariſtomachus.* *Idem* in lib. 14. Apianis vitibus apes cognomen dedere, praecipue illarum auide. *Idem* in lib. 21. Apum cauſa oportet ſerere thymum, roſam, violas, liliū, fabam, papauer, & huiusmodi, Horum enim florum auidiſſimae ſunt, & etiam ſinapis, quod miremur, quia flore oliuae non attingunt. Porro ſi cibus apibus deſit, vnaſſas ſiccas vel ficus tuſas ad fines earum ponere vtile eſt, vel lanas tinctas paſſo, vel aqua mulla mardentes, gallinatum etiam nudas carnes, iſdem cibi, aſtate ſicca flores tollente ſunt praestandi. *Ariſt.* Animalia quidem annuloſa dormite manifeſtum eſt, per hoc quod apes quieteſcunt, & non vociferant de nocte. Nam ſi quis applicauerit eis candelam de nocte videbit eas quieteſcere. Quaedam ergo in principio diei ad operationem exeunt, quaedam vero donec expegeſciant aliae, quieteſcunt, deinde volant, & ad operandum ſimul exeunt, ac reuertentes vociferantur. Deinde pauſarum ſtrepitus earum quieteſcit, donec vna illarum remanet volans & circumiens quaſi iam tempus eſſe dormiendi ſignificet, deinde quieteſcunt ſimul omnes. *Plin.* lib. 21. Apes abruma arcturi exortu aluntur ſomno diebus 60. ſine vilo cibo. Et ab arcturo ad aequinoctium vernum tepidiora tractu iam vigilant, ſed etiam tunc aluco ſe continent, ſeruatorque ad id tempus repetunt cibos.

De Manſionibus earum.

C A P. LXXXVIII.

A*riſt.* Apes aſſignatas ſedes incolunt, domicilia in erraticiſſima arte conponunt: apis eſt ex animalibus habitibus habitacula, ſicut formica & mus & talpa, apes manent in cauernis in diebus magni frigoris, nec de preparato cibo comedunt aliquid. Signum huius,

vt apes reſuſcitant poſt mortem.

Rem fetidam oderunt.

Cibus apum in hyeme.

Potus.

Amant ſinapis.

Deſectus cibi ſuppletur quomodo.

Hyeme aluntur ſomno.

Habitacula apum.

Supplex do-
mum apu.

hnius, quia cum a foramine suo exierit aliqua illarum, videtur quasi paruum, & nihil est in eius interiori. Manetq; post occasum pleiadu, vsque ad tempus vernu. Deseruntur autem domus marium, si mel fuerit modicum. Quodque inuenitur in domibus apum est aut pulli, aut mel, aut cicenes. Itaque prius incipiunt ex cera facere domos apum, deinde cum altemon multum fuerit, domos regum, deinde domos ciceno qua do mel fuerit multum, & incipiunt edificare sub parietibus aluearis supra, nec cessant descendere paulatim donec perueniant ad aluearis ima, & vna domus habet duas portas, quarum vna est exterius, alia interius, habentque locum introitus & exitus. Domus autem cera, que sunt cera cooperta, cera plena sunt maiori parte. Domus autem in quibus manent reges, non sunt nisi in fine. *Plinius vbi supra.* Apes domos primum plebeis edificant, deinde regibus. Sic autem prouentus largior speratur, contubernia & facis adiciuntur hae cellarum minimae, sed ipsi maiores apibus. Regias domus Imperatoribus futuris in vna parte aluei extruunt, amplas, magnificas, separatas, tuberculo eminentes. Quod si exprimatur, soboles non gignantur. Sexangula omnes celle, a singulorum pedum opere. Solstitio cum thymus florere incipit & vna precipua est cellarum materia.

De apibus inuestigandis.

C A P. LXXXIX.

P *Alladius lib. 5.* Apes mense Aprili locis aptis querendae sunt. Sed loca melliflua indicant apes, si circa fontes frequentissimae pascantur. Nam si rariore videbuntur in his locis, mellificari vtiliter non potest. Quod si frequentes aquantur, vbi sunt examina earu hoc genere possumus inuenire. Ac primo quam longe sunt exploremus ac proximè. Rubricam liquidam breui vasculo infusam geramus, & obseruemus fontes aut aquas vicinas. Tunc dorsa apum bibentium tangat illo liquore, tincta resticula atque ibidem moremur. Si cito reuertae fuerint quas tinxerimus, hospitia earum proxima esse notemus, si tardè spatio longiore submota pro mora temporis aestimamus, ad proxima facile venis, ad longinqua hoc genere perducis. Cannae vnum internodium cum suis rescides articulis, & in latere aperies, ibi mel exiguum, vel defratum mittes, & iuxta fontem pones. Cum ad eum conuenerint apes atque ingressae fuerint prius odorem, foramen pollice claudes opposito, & vnam tantum patieris exire, cuius fugam per equete ea tibi partem demonstrabit hospitij. Cum ipsam ceperis non videre, alteram continuo dimittes, & sequeris. Ita subinde singulae dimissae te faciant vsque ad locum examinis peruenire.

Modus perueniendi ad hospitia apum.

Alius modus ad eundem effectum describitur.

Vasa pro apibus quoniam modo preparanda.

Aliqui mellis breuissimum circa aquas vasculum ponunt, de quo cum apis aquanda gustauerit, ad commune pabulum pergens alias exhibebit. Quarum frequentiam subinde crescentem, notata reuolantium parte, vsque ad examina prosequaris. Quod si examè in spelunca reconditum, fumo eicietur, & cum exierit axis sonitu territum, in frutice, vel in aliqua syluae se parte suspendet, & ita admoto vasculo recipietur. Si vero in cauae arboris ramo fuerit, acutissima serra idem ramus supra infraque descisus, & nuda veste coopertus, poterit affertari & inter aluearia collocari. Vestigantur autem mane, vt tota die sufficiat ad sequendum. Nam vespere peracto opere ad aquas plerumque non redeunt. Vasa autem quibus recipiuntur perfricanda sunt citreagine, vel herbis suauibus, & conspergenda imbre mellis exigui. Quod si verno fiat & circa fontes, aluearia sic tincta ponantur locis quibus apum frequentia est, multitudinem sibi sponte conducent, & si tamen seruari a furibus possunt.

De apibus collocandis.

C A P. XC.

E *Xlib. de natur. rer.* Apes vt dictum est, meliores sunt paruae rotunda in sese densae atque constrictae, facientes mel subtile. *Pallad lib. 1.* Apes si emendae sunt, prouideamus vt plena comparentur aluearia. Quam rem, vel inspectio, vel murmuris magnitudo, vel frequentia monstrat commentis examinis. Ex vicina potius quam longinqua regione, ne aeris nouitate tententur. Si vero longius aduehendae sunt, collo nocte portentur, nec collocare, nec aperire aluearia, nisi vespere inflate debemus: speculemur deinde post triduum ne omne ianuas suas egrediat examen, hoc enim signo fugam meditatur allumere. Caeterae enim suo vnaquaque reddemus. Tamen creduntur non fugere si sterco primogeniti vituli alliniamus oribus vasculoru. Apibus stationem non longe a domini edibus vel in horii parte secreta & aprica & a ventis remota & calidior locare debemus, quae in quadratam constituta mensuram fures & accessus hominum pedumque; submoueat, sit abundans floribus, quos vel in herbis vel in fruticibus vel in arboribus procurat industria. Herbas nutriat, origanum, thymum, violas agrestes, affodilum, amaracum, hyacinthum qui iris vel gladiolus dicitur similitudine folioru, narcissum, crocum, caeterasque herbas suauissimi odoris & floris. In fructibus vero sint rosae, lilia, violae flavae, rosamarinus, hederæ. In arboribus zizifa, amygdalus, persicus, pirus, pomiferaeque; arbores, quibus nulla amaritudo responderet floridæ succo. Syluestria vero, glandifera, robora, terebinthus, lentiscus, cedrus, tilia, alex minor, & thymus, sed taxi temoueantur inimici, sint autem arbores a septentrionali parte dispositae: frutices atque virgulta ordine suo sub materijs exquantur, herbas deinde plano, post frutices conferemus. Fons vel riuus huc conueniat ociosus, qui humiles transeundo formet lacunas, qua operiant rara & transuersa virgulta sedes tatas apibus praebitura cum sitient. *Aristot.* Apibus in hyeme conuenit locus calidus, in aestate frigidus. Aluearium quoque foramina clauduntur propter fortem ventum ne ingrediat. Oportet etiam prope aluear plantare myrtum & pirus montanum, & pisa & fabas & papauer & amygdalas. *Plin. lib. 11.* Olinæ florem non attingunt apes, & ideo ab eis procul esse debet. Aliqua veto feri conuenit proximè, quae examina euolantium inuitent, nec longius patiantur abire. Arborem quoque coronum oportet cauere, quia moriuntur, degustato eius flore. Remedium his est socba contusa è melle, & hominis aut bouis vrina vel malipunci grana vino amineo conspersa. At vero generitas alueariis conferi grauissimum est.

De Examinationis excipiendis & custodiendis.

C A P. XCI.

P *Alla. lib. 2.* Apum Iunio mense vltimo noua egrediuntur examina. Ideo custos esse debet attentus, quia nouellae apes vagantibus animis facile nisi seruentur effugient. Exentia quidem in aditu suo moratur vno aut duobus diebus, quae statim nouis alueariis excipienda sunt. Observabit autem custos assiduus vsque ad octauam vel nonam horam, quia post haec tempora non facile fugere aut emigrare consueverunt, quamuis alix statim & procedere & abire non dubitent. Signa fugae haec sunt, ante biduum vel triduum actus tumultuantur & murmurant. Quod vbi autem apposita frequenter explorator agnouerit, sollicitior aduersus haec esse debet: solent hoc signum & cum pugnatu sunt facere, quarum pugnas compescit puluis, aut musae aquae imber asperitus. Inest illis ad originis sui reparandam concordiam dulcis auctoritas, sed cum se agmina sic pacata in ramo vel quocumque loco

Aluearia plena sunt.

Vt apes non fugiant.

Herbae fructus pro apibus sunt.

Riuus vel fons.

Comum de socba.

Signa fugae.

loco

loco ſuſpenderit, ſi vnus vberis eduſione pendebunt, A
 noris, aut vnus regem eſſe vniuerſis, aut reconciliatis
 omnibus manere concordiam; ſi vero duo, vel plura vbera
 ſuſpenderit ſe populus imitari, & diſcordes ſunt, & tot re-
 ges eſſe, quot vbera videris, conſistentur, vbi globos
 apum frequentiores videris, vncta manu ſucco mel ſo-
 phylli vel apij, reges requiras: ſunt autem paulo maio-
 res, oblongæ magis quam cæteræ apes, reſtoribus cruri-
 bus neque grandibus pennis, pulchri coloris & nitidi,
 leues ſine pilo, niſi forte pleniores quaſi capillum ge-
 rant in ventre, quo tamen non vtuntur ad vulnus. Sunt
 alij fulci atque hyſſuti, quos oportet extingui & pulcriorem
 relinqui. Qui ſi frequenter vagatur cum examinibus,
 erepis alijs reſeruetur, hoc enim manente nulla diſce-
 dit, ſed ſi nulla naſcantur examina duorum vel trium
 multitudinem vaſculorum in vnum coſerre poſſumus.
 Dulci tamen liquore coſperſas apes atque incluſas per
 triduum tenebimus, appoſito cibo mellis, & exigua
 tantum ſpiracula relinquamus in cella. *Ariſt.* Apes ſtre-
 pitu delectantur, & ab eo congregantur. Nec hoc fa-
 ciunt niſi propter delectationem, aut propter timorem.
 Cum autem intra aluearia pendunt ex ſe ſe, ſignat quod
 ab alueari volunt diſcedere, quod vbi ſentiunt cuſtodes
 irrorent intra aluear dulce. *Plinius li. II.* Apes non effu-
 giunt ſi aluei meliſophyllo perungantur, nulloque in
 flore magis gaudent, & ſcopis eius examina facillime
 continentur. Idem quoque præſtantiffimum contra
 iccus earum.

De eiſdem ſupplendis vel reparandis.

CAPVT XCII.

Plinius ubi ſupra. Apum denique ſi velis aluea-
 rium cui per aliquam peſtem multitudo ſubducta
 eſt, populi adiectionem reparare, conſiderabis in alijs,
 abundantibus ceras fauorum, & extremitates, ſiquæ pul-
 los habent, & vbi ſignum naſcitur regis inueneris cum
 ſobole ſua reſcides, & in id aluearium pones. *Eſt autem*
hoc futuri regis ſignum. Inter cætera foramina, quæ pul-
 los continent vnum magis ac longius velut vber appa-
 ret. Sed tunc transferendi ſunt, quando eroſis cooper-
 culis ad naſcendum maturi capita nituntur exeri. Nam
 ſi immaturos tranſtuleris, interibunt, ſi autem ſe ſubi-
 tum leuabit examen, ſtrepitu æris terreatur, aut teſtulæ,
 tunc ad aluearium rediet, aut in proxima fronde pende-
 bit, & inde in nouum vas herbis conſuetis & melle
 conſperſa manu contrahatur aut trulla, & cum eo lo-
 co requieuerit veſpete inter alia collocetur.

De Proceſſu apum ad operandum.

CAPVT XCIII.

Ariſtoteles. Apes congregantur, vt greges, Et
 quedam in principio diei ad operationem exeunt,
 quedam donec expergeſcant, alix quieſcunt, Deinde
 volantes ſimul ad operandum exeunt, ocioſas vero extra-
 hant, pluſque laborant, quando fames accidit eis & in
 principio veris, reges earum creati ſunt propter generatio-
 nis conuenientiam, ſemper intra domos remanent, & nihil
 operantur, ſed & Cicones qui ſunt mares apum, ocioſi
 ſunt ex cauſa ſuperius dicta. *Ambroſius.* Nullæ autem
 apes à domibus audent exire, nec in aliquos procedere
 paſtus, niſi rex primus egreſſus ſibi vendicauerit prin-
 cipatum volatis, proceſſus autem earum eſt per rura re-
 dolentia, vbi horti ſunt inhalantes floribus, fluensque
 riuus per gramina, herbis que dulcibus prima ponunt
 caſtrorum fundamenta. *Plinius libro II.* Apum ignauiſ-
 ſima crebriore exiſtant ad opera. Nam vbi incubauere fa-
 uos faciunt liuidos, ruſiſque fumo inſiciuntur nimio.
 Operis autem ratio interdiu ad portas nocte caſtrorum
 ſtatio, quies vſque in matutinum, donec vna excitet om-
 nes gemino, vel triplici bombo vt buccino aliquo, tunc
 ſi dies mitis futurus eſt, omnes prouolant, ventos enim

& impres prædiuinant, ſequæ tunc teſtis conſiſtent.
 Apes ante fabas florentes non exeunt ad opera & labo-
 res, nulluſque cum per caelum licuerit ocio perit dies.
 Binis limitibus circa ſingulos actus incedunt, vt alijs in-
 trent, alijs exeant. Cumque adueſperat, ſtrepunt mi-
 nus ac minus in alueo, donec vna circumuolet quaſi
 quietem capere imperans, eodem quo incitauit bom-
 bo, & hoc caſtrorum more, tuncque conticeſcunt om-
 nes repete. Cæterum effecto penitus opere, eduſto fæ-
 tu functe omnium munere, exercitationem ſolemneſtem
 habent, ſpatiata que in aperto, & in altum data gyris
 volatu editis, tunc demum ad cibum redeunt.

De Diuerſis officijs earum.

CAPVT XCIII.

Ariſtoteles. Apes ordinantur ad opera diuerſa. Nam
 flores adducunt quedam, alix mollificant ceram,
 & alix adducunt aquam. Earumque operationes tem-
 pus determinatum non habent, ſed cum habuerint res
 conuenientes ſubito præparant, & in ſereno tempore
 operantur aſſiduè. *Ambroſius.* Cernas omnes certare de
 munere. *Alia viciu querendo inuigilare, alia ſolicitam*
*caſtris cuſtodiam adhibere, alia quoque futuros imbres explo-
 rare, & nubium concurſus ſpeculari arce, alia decuſas*
*ceras ſingere, alia rorem inſuſum floribus ora colligere, nul-
 lam tamen alienis inſidiari laboribus, & raptu vitam*
quætere, atque vtinam raptorum inſidias non timerent,
*habent tamen ſpicula ſua, & inter mella fundunt vene-
 num, ſi fuerint læceſſitæ animalque ponunt in vulnere.*
Plinius ubi ſupra. Cumque ergo agmen ad opera pro-
 ceſſerit, alix flores pedibus aggerunt, alia aquam ora, gu-
 ſtaſque lanugine totius corporis. *Adoleſcentiores ad opera*
egrediuntur, vt ſupra dictum conuehant, ſeniores autem
*minus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pe-
 dibus onerantur, & propter ipſum natura ſunt ſcabra,*
pedes priores roſtro, totæque onuſtæ remeant ſarcina
*aggrauatæ. Excipiunt illas ternæ quaternæque exone-
 rant, ſunt enim & intus officia diuiſa. Nam alix ſtruuunt,*
alix poliunt, alix ſuggerunt, alia cibum ex eo quod allatum
*eſt parant, non enim veſcuntur ſeparatim, ne inæquali-
 tas operis & cibi fiat & temporis.*

De Pugnacitate ipſarum.

CAPVT XCV.

Ambroſius. Apes, vt dictum eſt, habent ſpicula
 ſua quibus venenum fundunt inter mella, ſi fue-
 rint læceſſitæ, animalque ponunt in vulnere ardore vin-
 dictæ. *Iſidorus.* Apes exercitum ac reges habent, & præ-
 lia mouent. *Ariſtoteles.* Apes non fugiunt aliquod ani-
 mal, ſed quedam illarum fugiunt alias, quia pugnant
 adinuicem, & ſi quid appropinquauerit, interficiunt ipſum
 ſi potuerint. Moriuntur autem quando pungunt quia non
 poteſt exire aculeus niſi exierit inteſtinum. Et multo-
 tiens nocet eis quod ab apibus pungitur, niſi locum ex-
 primat, & ab eo aculeum extrahat. Nam & ex apis pun-
 ctura interficiuntur animalia magna, ſicut de quodam
 equo viſu fuit aliquando. Porro reſtores apum nunquam
 puniunt ſed illæ quandoque illo dimiſſo ſi eas inſequatur ipſum
 interficiunt, & ab aluearibus extrahunt, ſiquidem & ciken
 & corch inter apes nihil faciunt, ſed operationes aliarum
 corrumpunt. Ita bonæ apes illos vincunt, multosque re-
 ſtores eorum interficiunt, quia pullos ipſarum extrahunt,
 & tunc omnes illi diſcedunt. Pugnant etiã apes cum vo-
 lentibus ab eis extrahere mel. Item apes breuioreſ pug-
 na forti cum longis pugnant, & ab aluearibus ipſas ei-
 ciendo laborant. Denique ſi quod non eſt ex aluearibus
 ad eas intrauerit, interficietur ab eis.

*Quedam itaque ſigillatim ſedentes aſpiciunt ne quid ex-
 traueum intret, quod ſi per negligentiam earum intrauerit,*
vix euadet. Plinius ubi ſupra. Apes quoque ſi cibus defe-
 cerit in alueo, impetum quandoque faciunt in proximas
 rapinæ propoſito. At illæ dirigunt aciem e contrario.

Apum di-
ſcordia.
Apum pa-
ſſandis.
Apum
ſigilli.

Opera apu.
Officia di-
uerſa.
apu pugna.
Interficiunt
quandoque
reſtores.
Extrahunt
non admit-
tunt.

Si cultos adit alterutra pars quem suis fauere senlerit, A non eum appetit. Ex alijs etiam saepe caulis dimicant. Easque acies contrarias Imperatores duo instruunt. Maxima est rixa in conuehendis floribus, & suos quibusque euocantibus. *Quæ scilicet dimicatio iniectione pulueris aut fumo tota diffinitur, lacte vero vel aqua reconciliatur. Idem in libro 20.* Asparago trito ex oleo perunctum ab apibus pungi negant. Contra illarum aculeos ruta succus è vino bibitur, & folia trita imponuntur vel manducantur. Succo etiam eius peruncti ab eis ferri negantur. *Idem in libro 21.* Apibus cuspides natura dedit venenatas, aduersus quas succo maluarum vel foliorum hederæ perungi est salutare, vel percussos eas bibere. *Idem in libro 23.* Contra apes vinum remedio est. Sed & decoctum ex folijs lauri sumptum resistit venenis. *Idem in li. 24.* Gutta quoque propolis ex aqua remedium, quam efficacis est, populi namque guttam in folijs ferunt, ex qua propolim apes faciunt. *Idem in li. 29.* A scorpione percussus, nunquam ab apibus postea feriuntur. *Ancenna in secundo canone.* Decoctio alteræ cum aceto commixto, vel cum vino confert apes puncturæ liniendo. *Item oleum lauri confert ei. Idem in quarto canone.* Apis habet dispositiones proximas vespe, nisi quia dimittit aculeum in punctura, & cura eius est cura vesparum proxima.

De Operationibus apum.

CAPVT XCVI.

Isidorus. Apes in officio mellis generandi solertes sunt, & inenarrabili arte domicilia componunt. *Aristoteles.* Apes non venantur, sed operantur, adducunt in aluearibus suis quo indigent ad præparationem ex modis florum scilicet glandis & salicis & aliorum, in quibus est glutinositas aliqua, & illiniunt ex eo superficiem aluearis propter animalia nocentia. *Et stricte insistant introitus aluearum, si fuerint amplii. Deinde congregant mel, & incipiunt ex cera facere domos apum. Deinde domos regum, deinde aliorum, & incipiunt ædificare sub parietibus aluearis supra, nec cessant descendere paulatim donec perueniant ad eius ima, vnaqueque domus habet duas portas vnâ interius, aliam exterius. Cumque volat apis non intendit ad flores diuersos, ex vno id quod indiget colligit, & ad aluearum redit. *Plinius libro 11.* Apes primum fauos construunt & ceram fingunt, hoc est ex cera cellas faciunt. Deinde sobolem, postea mella. Ceram floribus melligenem à lachrymis arborum, quæ glutinum pariunt, vt salicis, vlni, atundinis succo, gummi resina, & huiusmodi; his primum aluearum intus totum vt testorio quodam illiniunt, & alijs amarioribus succis contra bestiarum auaritates id se facturas, consciant quod ab eis concupisci possit. Deinde his quoque fores latiores circumstruunt.*

De Fauo.

CAPVT XCVII.

Isidorus. Apes itaque fauum ex varijs floribus condunt, textisque ceris innumera prole castra replent. *Ambrosius.* Apes fauos ordinant in castrorum modum, in quibus minutæ ac rotundæ cellule sui connexionem inuicem fulciuntur. Opus suauis de floribus herbisque dulcibus confectum. Quis architectus docuit eas hexagonia cellarum indiscreta, laterum æqualitate componere, ac tenues inter domorum septa ceras suspendere, mella stipare, & intertexta floribus horrea nectare quodam distendere. *Plinius vbi supra.* Fauis superiori parte affixi paulatim etiam lateribus simul hærent & vnâ pendent. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter alueus poposcerit, aliquando & duorum generum, cum examina duo concordibus populis dissimiles ritus habuerint. Ruentes ceras pilarum instar interius à solo fornicatis fulciunt, vt sit aditus ad sarcinendum. *Primi scilicet tres versus inanes struuntur, ne promptum sit quod fuerit inuicti, Nouissimi vero maxime melle im-*

Structura versusum.

plentur, ideoque auerso alueo faui eximuntur. Sexangulæ omnes cellæ à singulorum hæ pedum opere. *Ex libro de naturis rerum.* Fauus autem iuxta Isidorum dicitur, eo quod comeditur magis, quam bibitur. Fagum enim Græcè comedere dicitur. Fauus autem dulcis & saporosus quia mel intra ceram continet.

De Cera.

CAPVT XCVIII.

Aristoteles. Apes à floribus accipiunt ceram, & cum pedibus anterioribus congregant eam, de hinc ad pedes medios illam mittunt, deinde ad coxas pedum posteriorum, postea volant cum ipsa & tunc manifestatur ponderositas in ea. *Ex libro de nat. rer.* Cera itaque in fauo latet, quæ pura est, & odorifera, pabulum luminis, & materies litterarum, mollis est, & tenax, & fragilis. Indurata vero ad ignem mollescit, & quamlibet formam impressam recipit. *Isidorus libro 6.* Cera litterarum materies paruulorum nutrices, ipsæ dant ingenium pueris, primordia sensus, quarum studium primi Græci tradidisse probantur. *Plinius vbi supra.* Apes ceras ex omnium arborum satorumque floribus consingunt, excepta rumeæ ac themopole, falso excipitur spartum, quippe cum in Hispania multa in spartarijs mella herbam eam sapiunt, oleas falso arbitror excipi, quippe oliuarum prouentu certum est plurima examina gigni. Nullis vero fructibus nocent. *Idem in libro 21.* Cera fit expressis fauis, sed ante aqua purificatis ac triduo in tenebris siccatis, Quarto die liquatis igne in nouo sicili aqua fauos tegente, Tunc sporta colatis rursus in eadem olla coquitur cera cum eadem aqua. Excipiturque alia frigida vasis melle circumlitis.

Optima est cera, quæ vocatur punica, proxima quæ maxime fulua odorisque mellis pura, natione autem pontica, quæ constare equidem miror inter venenata mella, deinde vero Cretica est. Plurimum enim ex propoli habet, post has Corfica, quoniam ex buxo fit, habereque aliquantulum vim medicaminis putatur. Punica fit hoc modo ventilatur sub diuo sæpius cera fulua, Deinde ferietur in aqua marina ex alto petita addito nitro. Inde lingulis eligunt florem, id est candidissima quæque, transtunduntque in vas, quod exiguum marinæ habeat frigidæ, & rursus marina decoquunt separatim, deinde vas ipsum refrigerant. Et cum hæc ter fecere, vinacea crasse sub diuo siccant sole Lunaque, hoc enim candorem facit, si sic siccatur. Et ne liquefaciant protegent tenui lintheo. Candidissima vero fit post insolationem etiam non recocta. Punica medicinis vtilissima. Cera nigrescit addito cartarum cinere, sicut anchusa admixta rubet, variisque in colores pigmentis trahitur ad reddendas similitudines & innumeros mortalium vsus, parietumque etiam & armorum tutelam.

De Operatione cera in medicina.

CAPVT XCIX.

Idem in libro 21. Apum omnis cera mollescit, & calefacit, explet corpora. Recens melior est in sorbitione, datur dysentericis, fauique ipsi. *Dioscorides.* Cera vtilis est rufa, & pinguis, & odorata, mellis odorem habens, & mundata, vt est Pontica & Cretica. Alba cera & pinguis secundam habet virtutem, virtus est omnis ceræ thermantica & plerotica, miscetur succis & pulvis propter dysentericos confectis, adiuncto ad eam aliquo mellis quo decoctio fiat comestibilis. In modum pitte accepta coagulatum lac mammis soluit. *Vires habet omnis cera relaxandi duritiasque mollescit.* Est enim media inter calidum & frigidum, siccum & humidum, vnde materia est aliorum medicamentorum, quoniam ex ea constringuntur epithemata & alia. Cera propolis vtilis est rufa, & odorata, sicut storax, & mollis non valde, quam manibus, si volueris, duces, vt storacem, virtus est ei calida & epispatica, id est adiutoria

Modus discernendi apum dimissionem.

Aduersus apum puncturas.

De discernendi modus inter apes.

Fauis styli

Cera.

Ex quibus ita excipiuntur.

Optima cera.

Confero cera punica.

Cera vtilis rufa.

Vires habet omnia.

& recorporatiua & molliuina. Infixas corpori ſtirpes A
eijcit, fumigatio eius ori aperto veteribus tuſſibus
medetur, zernas emendat. Hæc in vaſe apum inuenitur,
vbi apes corpora fricant. Vires habet ceræ ſimiles, ſed
efficaciores. Calefacit enim nimis. Et proiectoriam &
extenuatoriam habet ſubſtantiam. *Ancen.* Cera addit
in coitu & prouocat.

De Melle.

CAPVT C.

I Sidorus *li. vigefimo.* Ab apibus mel Græcè nomē ha-
bere probatur, nā apis Græcè melliſſa dicitur. Prius
autem mella de rore erant, & inueniebantur in arundi-
num folijs. Vnde *Virgilius. Hactenus aeris mellis coeleſtia
dona:* Si quidem huc vſque in India & Arabia colliga-
tum reperitur ramis inherens in ſimilitudinem ſalis.
*Omne autem mel dulce, ſardum tamen amarum eſt abſinthij
cauſa, cuius copia regionis eius apes nutriuntur. Plinius libro
vndecimo.* Eſt autem initio mel vt aqua dilutum, &
primis diebus feruet, vt multa, ſequè purgat, viceſi-
mo die craſſeſcit, mox obducitur membrana te-
nui, quæ feruoris iplius ſpuma concreſcit, hoc apes ra-
piunt diebus ſerenis, venitque hoc ex aere & maximè
ſyderum exortu, præcipuèque ipſo ſyrio explendente
ſit, nec omnino prius vergiliarum exortu temporibus
ſublucanis. Itaque cum aurora prima inueniuntur arbo-
rum folia melle roſcida. At ſiqui matutino Auguſto ſub
dino fuere vinctas liquore veſtes, capillumque concre-
tum ſentiunt. Siue ille eſt coſti ſudor ſiue quædam ſy-
derum ſalia, ſiue purgantis ſe aeris ſuccus, ſiue aquæ
eſt, & purus ac liquidus ſuæque nature. Nunc autem
ex altitudine tanta cadens, multumque dum venit ſor-
deſcens, & obuio terræ halitu infectus. Præterea à fron-
de pabulisque potus & in vticulos apum congeſtus,
ore enim eum vomunt. Ad hæc etiam ſucco florum
corruptus, & alueis maceratus, totienſque mutatus,
magnam tamen affert coeleſtis nature voluptatem. Fu-
mo enim inficiuntur apes nimio, quam iniuriam celer-
time ſentiunt mella vel minimo contactu toris areſ-
centia.

Idem in li. 12. Fluit autem mel horis matutinis.
Idem in libro vigefimo primo. Mellis prouentum ſperant
apiarij largè floſcente thymo, qui circa ſolſtitia floret
tum decerpunt & apes Attici mellis in orbe toto ſum-
ma laus eſt, vnde & thymum tranſlatum eſt. *Aliud in
Creta miraculum mellis. Mons eſt carina nomine miſſia. paſ-
ſuum ambitu, intra quod ſpacium muſcæ non reperiuntur, ſi-
que natum mel nuſquam attingunt, & hoc experimento
ſingulari medicamentoſi expetit. Ambroſius.* Apes me-
dijs caſtorum vallibus humorem infundunt toris, qui
paualim in mella cogitur proceſſu temporis, & coalitu
ceræ florumque odore ſuauiſſimè mellis incipit fragra-
re. Qui ſcilicet apum fructus non perſonarum diſcernit
diuerſitate, ſed regibus pariter ac mediocribus equa-
li dulceſcit ſuauiſſimè. Nec ſolum eſt voluptati, ſed etiam
ſaluti, fauces obdulcat, vulnera curat, internis quoque
viſceribus medicamentum infundit. *Ariſtoteles.* Mel
proprie apum eſt guſtabile, & eſt cibus earum in hye-
me ac vere. Cumque mel cuſtodes ab alueis extrahunt,
ille mel ipſum propter pietatem quam ſuper illud ha-
bent vitra ſolitum comedunt, cumque flores apparent,
tunc faciunt mel, & ideo tunc mel confectum cuſtos
extrahere debet, quia loco illius ſubito facient aliud
mel. Herba autem à quibus accipiunt illud ſunt corona
regis, myrtus, Pentaphylon & aliæ multe. Apum
genus quod dicitur forte, facit mel durum. Et dicunt
hoc facere iuuenes apum, quia non exercentur in arte.
*Eſt autem paruus vermis in aluearum profundo inuentus, qui
quando creſcit texturam in aranea modum ſimilem facit, &
dominatur ſuper totum aluearum. Ideoque mel putre-
facit.*

De diuerſo mellis genere.

CAPVT CI.

P Linus *lib. 11.* Apum mellis tria ſunt genera in quo-
cunque tractu ſiue prouincia. Vnum è floribus
conſtructo fauo, quod ideo Anthinum vocatur, hoc
quidam attingi vetant, vt largo alimento valida ſoboles
exeat. Alia ex nullo minus apibus relinquunt, quia ma-
gna ſequitur vbertas magnorum exortu ſyderum. Qui
vero diligentiores ſunt, ex hac vindemia duodecimam
partem apibus relinquunt, dies ſtatutus inchoandi trice-
ſimus ab educto examine, ferèque Maio mense inclu-
ditur hæc vindemia. *Alterum genus eſt mellis æſtium, quod
ideo vocatur orſon à tempeſtuitate præcipua ipſo ſyrio
explendente, poſt ſolſtitium diebus 30. ferè. Item ab
exortu ſyderis cuiuſcumque, aut coeleſtis arcus ſi nubi-
lum maximè fuerit & ſi non imbres ſequantur, ſed ros
tepeſcat ſolis radijs. Medicamenta gignuntur non mel-
la oculis vlceribus internisque viſceribus dona coeleſtia,
æſtium mel omne rutilum, vt ſiccioribus confectum.
Aptiſſimum in æſtimatione eſt thimo coloris aurei, ſapo-
ris gratiſſimi, cum ſit palam doliolis pingue, æſtium mel-
latione decimam partem Thalyo Dionyſio placet apibus
relinqui, ſi pleni fuerint aluei, ſi vero minus pro rata
portione. At ſiquidem inanes ideo non attingi, huic vin-
demie Attici ſignum caprificalem dederunt diem Vul-
cano ſacrum. *Tertium eſt genus mellis manuè probatum,
ſylueſtre ſcilicet quod vocant hericeum, conuehitur poſt
primos imbres autūni, cum in Africa ſola myrica flo-
ret in ſyluis, ob id arenoſo ſimile, hæc itaque mellatio
ſine vindemia vergiliarum occaſu, Idibus nouembris
ferè includitur, relinqui apibus ex ea duas partes ratio
perſuadet. Idem in lib. 12.* Saccaron fert Arabia, ſed lau-
datius eſt in India. Eſt autem mel in harundinibus col-
lectum. Sunt & arbores occhi dictæ ficis ſimiles in Hit-
canie conuallibus, ex quibus mel deſluit matutinis ho-
ris duabus. *Gloſſa ſuper Matthei 3.* Mel ſylueſtre in deſer-
to erat eſca Iohannis, quod ſcilicet ille inueniebat, de
truncis vel de herbis.*

De Mellis electione & probatione.

CAPVT CII.

A Vicen *in 2. can.* Apum mel melius eſt, quod eſt vere
dulcedinis, boni odoris, declinans ad acredinem
& ad rubedinem, non ſubtile & viſcoſum. Et melius eſt
vernale, deinde æſtium, hyemale vero malum. Eſt
etiam genus mellis acre venenofum. *Plinius lib. 11.* Mel
tibi optimum vbi optimorum doliolis conditur florum
videlicet, Atticæ regionis, ſorbetur autem optimum ac mi-
nime fronde infectum, è ſolys quercus & harundinum. Sum-
ma quidem bonitatis natione, pluribus modis conſtat,
alibi namque faui ceræ ſpectabiles gignuntur, vt in pe-
lignis Siciliæ, Alibi copia mellis, vt in Creta, & in Cy-
pro, & Aphrica. Alibi vero magnitudine, vt ſeptentrio-
nalibus, in Germania quippe viſus eſt 8. pedum longi-
tudinis fauus in caua parte niger. *Mel pleniſſimo roberius
capitur, ſereno die pinguius.* In omni melle quod per
ſe fluxit, vt oleum muſtumque appellaturque ta-
citur, maximè eſt laudabile. *Æſtium omne ruti-
lum, vt diebus confectum ſiccioribus. Aptiſſimum in
æſtimatione eſt thimo coloris aurei, ſaporis gratiſſimi, cum ſit
palam doliolis pingue è rore ſpiſſum marino.* Quod au-
tem concreſcit minimè laudatur, thymolum non
coit, & tactu præteruina ſila mittit, quod primum
grauitatis argumentum eſt. Abrumpi vero ſtatim ac
reſſilite guttas vilitatis habetur indicium. *Sequens pro-
batio eſt, vt ſit odoratum, & ex dulci re glu:inoſum, per-
lucidum. Ariſtoteles.* Mel bonum ſimile eſt auro, album quo-
que melius nigro. Valet ad ægritudines oculorum & exi-
turas. In annis fertilibus multiplicatur mel, & eſt tem-
pus mellificandi cum flores apparent, etiam extrahen-
di de aluearibus, tunc enim ſit ſubito nouum multum.

vernale mundius est & dulcius, & omnino melius autumnali. Ex cera quoque noua melius, nam ex veteri rubeum est, & corrumpitur sicut vinum ex vitibus. Item mel inferius mundius est.

De Operatione mellis in cibo & medicina.

CAPVT CIII.

A Vicenna 2. can. Apum mel calidum est & siccum in primo. Mel autem thabarzed & de canis est calidum in primo, non autem siccum, sed forte humidum in primo. Virtus mellis est absterfua, aperitiua orificiorum venarum, resolutiua humiditatum. Expellit humiditates ex profundo corporis, prohibetque putrefactionem & corruptionem carnis, linimentum ex eo factum prohibet pediculos & lendes, & utrosque interficit. Item mundat vlcera sordida profunda, & abstergit tenebrositatem visus & confortat auditum. Coctum autem donec incrassetur, facit adherere vulnera recentia. Coctum vero cum aneto sanat impetiginem. Gargarismus ex eo sanat praefocationem: aqua mellis confortat stomachum & facit appetere cibum. Mel canarum lenit ventrem. Mel autem thabarzed non lenit, & mel quidem cuius spuma non est eiecta, inflat & soluit ventrem, sed quandoque stringit phlegmaticos & nutrit plurimum. Decoctum cum aqua prouocat vrinam plurimam. Mel calefactum cum oleo rosato bibitum confert morfui vermium venenatorum, & ei qui bibit opium. Deglutio quoque illius est cura morfui canis rabiosi.

Virtus medicinalis mellis.

Plinius lib. 22. Mellis quidem ipsius natura talis est, vt putrescere corpora non sinat iucundo sapore atque non aspero. Alia quam salis natura faucibus, consillis, angustis omnibus oris desiderijs vtilissimum, arescentique in febribus linguae, iam vero peripneumoniacis & pleureticis datur eius decoctura, & vulneribus a serpente percussis, & contra venena fungorum. Stomachum inflat, bilem auget, fastidium creat, oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Idem in libro 22. Mel in quo apes mortuae stant, contra mel venenatum valet. Item oculis est vtilissimum. In vino potum remedium est vitiorum, quae gignuntur a cibo piscium. Idem in libro 30. Mel in quo mortuae sunt apes praecipue sanat vomitiones, dysentericis etiam medetur, eodemque tormina curantur. Idem in libro 22. Rursus quidam angulos exulceratos melle tangi suadent, auribus instillatum cum rosaceo lendes & fada capitis animalia necant, vsus despumati semper aptior est, stomachum tamen inflat, & bilem auget, fastidium creat & oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Constantinus in Pantegni libro 5. Mel calidum & siccum in secundo gradu, frigidae complexionis congruum, phlegmaticis, & senibus bonum sanguinem generat, calorem naturalem confortat, cholericis & iuuenibus nocet, quia choleram rubeam generat calidosque morbos & acutos & maxime in aestate. Colatiuum est, & inde laxatiuum. Acutum est etiam & inde sitim facit. Auctor. De melle quoque superius habes in tractatu de rore caeli.

Remedium contra mel venenatum.

De diuersificatione mellis multimoda.

CAPVT CIV.

A Vicenna. Apes quidem colligunt mel, quod est ros occultus cadens super flores, ac super huiusmodi cetera. Eleuatur enim vapor, & conuertitur & maturatur in aere, & incrassatur in nocte, & mel factum cadit. Diuersificatur autem secundum ea super quae cadit, quae sunt arbor & lapis, & manifestum ipsius colligunt homines, occultum autem apes, vt eo nutriantur & ipsum reponant. Aestimo autem, quod apum labor in ipso aliquam habeat impressionem. Isaac. Mel calidum & siccum in secundo gradu aliquantum habet acuminis, quod ab apum natura acquisiuit. Ideo inscidit & mundificat cacochymia & de interioribus corporis maiorum humorum copiam per poros cutis abijcit. Ve-

Diuersificatio mellis.

narum sordes optime detergit. Ideoque frigidus & humidus bene conuenit, & praecipue senioribus. Cito enim in eis sanguinem generat, calidis vero inconueniens est, maxime si eorum complexio sit sicca, quia eorum corporibus acumen incendiosum donat, & in humores cholericos mutatur, si vero mutatur in humorem sanguinem, non tamen eum laudabilem facit, sed calidiorem. Nullisque eorum corporis dat nutrimentum. Calefactum autem si cum Oleo roseo miscetur, tussim mitigat. Vrina difficultatem soluit & ventrem humectat. Decoctum impetiginosa loca suppositum mundificat. Cum farina fabae temperatum lentiginis abstergit. Mel autem apum calamentum, ceteraque edentium, calidum & siccum est. Ideo conuenit epilepticis, paralyticis, & putrefactos dissoluit humores. Vulnera saniosa mundificat. Rursus absinthium & similia pascentes, faciunt mel praeter ceteris mundificatiuum, aperitiuum, maxime constipationis stomachi & hepatis, & splenis. Iecicor hydropticis confert cum lacte camele, vel feto caprino potatum. Quod si dispumatum potetur, valet contra canis rabidi morfum. Praeterea mellis actio variatur secundum diuersos accipiendi modos. Quidam enim accipiunt crudum, quidam coctum, & diuersimode coquunt. Mel crudum manducantibus inflationem & ventositatem generat, asperitatem pectoris propter sui acumen auget, vomitum, & egestionem producit: mel cum aqua mulsa coctum tenuius est & humidius. Vnde nihil in eo reperitur acuminis, proinde a suauitate dulcedinis suae minuitur, & ventrem humectum facit, non inflat, nec vomitum prouocat, sed edentium corpora cito perforat, ac velociter nutrit, pectoris asperitatem lenit, & vrinam abducit. Coctum vero sine aqua & dispumatum minus ceteris habet acuminis. Est tamen eius actio vicina praecedenti, veruntamen vrinam difficultatem non dissoluit.

De Aqua mulsa ceterisque poculis mellicis.

CAPVT CV.

Plinius libro 22. Aquae mulsae duo sunt genera, recentis & inueteratae, haec in egrotantium cibis valet viribus recreandis ori stomachoque mulcendo, ardore refrigerando: ventrem mollit, Anbelus sine spiritus transitum lenit. Omnesque impetus animi cibus emoluit. Vtilis est tussientibus. Calefacta vomitionem imitat, contra venenum infunditur, longa vetustate transit in vinum stomacho vtilissimum, neruisque contrarium. Mulsam ex vino veteri est vtilissimum: renouat cibi appetitum, alium mollit potu frigido pluribus, calido sicut. Corpora auget multisque longam auget senectam, vigor enim animi corporisque custoditur intus mulso, foris oleo. Idem in libro eodem. Aqua mulsa contra venenum psimithij salutaria addito oleo, contra hyoscyamum quoque cum lacte asinino. Isidorus libro 20. Mulsam quasi ex melle mixtum. Est enim potio ex aqua & melle quam Graeci vocant mellicratum, potro vinomellum est mustum melli admixtum & vehementer agitatam atque commotum. Oxymellum vero appellatur, eo quod aceti & mellis admixta materia conficiatur. Vnde & dulcedinem retinet, & acorem Rhodomellus dicitur eo quod in rosae succo mel admiscetur, dicitur & medus, quia ex melle fit quasi melius. Raxi in Almanfore. Potus ex melle factus vehementer calidus & cholerae rubeae generatius est, frigiditas tamen egritudines patientibus confert.

De Melle venenoso.

CAPVT CVI.

Plinius li. 21. Apum quoque sunt & mella quaedam in Hispania & venenata, Heracliae in Ponto quibusdam annis perniciosissima existunt ab eisdem apibus facta. Herba siquidem est alba, venaatio iumentorum est, sed praecipue caprarum zgnolothron appellata, huius flore concipiunt noxium virtus aquosum vere marcescens. Itaque fit vt in omnibus annis

Mel cruum

Aqua mulsa

Mulsam ex aqua

Mulsam ex vino

Mulsam ex melle

sentia

ſentiat hoc malum. Venenati mellis ſigna ſunt, quod om-
 nino non deſatur, quod color magis rutilus eſt, odor alienus,
 ſternutamenta protinus mouens. Quod ponderoſius innoxio:
 qui ederint, humi ſe proijciunt refrigerationem qua-
 rentes. Nam & ſudore diſfluunt. At contra huiusmodi
 remedia ſunt muſum vetus è melle optimo & ruta, ſal-
 ſamenta quoque ſi reijciantur crebro ſumpta. Certum
 eſt autem id malum per excremeta etiam ad canes per-
 uenire, eoſque ſimiliter torqueri, muſum tamen ex eo
 inueteratum conſtat innocuum eſſe, ſæminarumque
 cutem nullo melius emendari cum coſto ſigillata & a-
 loe. Aliud etiam genus mellis in eodem Ponto viget ex
 annona mellis, quod ab infania quam gignit menomei-
 non vocant. Iſtud exiſtimatur contrahi à flore rhodo-
 dendri, quo ſcatent ſyluæ. Genſque illa cum ceram in
 tributum Romanis mittebat, nequaquam tamen mit-
 tebat, vel vendebat mel, quoniam exitiale erat. In Per-
 ſide quoque & in Mauritania Cæſarienſi, Getulia con-
 termina Maſſilis venenati gignuntur faui. Iſtis etiam
 apibus, vt dictum eſt ſupra cupidus venenatas dedit na-
 tura aduerſum quas remedium malæ ſucco, aut folio-
 rum hederæ perungi ſalutare eſt, vel percuſſos eas bi-
 bere. Idem in libr. 29. Contra venenatum mel valet
 mel in quo mortuæ ſunt apes. Auicenn. in 2. canone.
 Odor mellis acris & venenofus ſitire facit, auferit ratio-
 nem. Sed & eius comestio facit ablationem rationis
 ſubito, & ſudorem frigidum, eius autem cura eſt comestio
 piſcis ſalitis, & bibere aquam mellis & vomere cum eo. Idem
 in quarto. Mel quod aſſertur plurimum de regione He-
 tracliz, malum eſt ac venenoſum. Eſt acutum, ſtemu-
 tare faciens odorantem ipſum, & habere ſyncopen, ſu-
 dorémque frigidum & accidentia mala. Cura vero eius
 eſt, ſicut iuſquiami nigri, ſcilicet vt comedat rutam &
 piſces ſalitos, ac potet ſyrupum aumeli, nec ceſſet co-
 medere aut vomere quantum poſſibile eſt ei.

de Alucaribus apum fabricandis atque purgandis.

CAPVT CVII.

Plinius libro 21. Apum alucaria ſunt optima cortice,
 ſecunda vero ferula, Tertia vero vimine, Multi ea
 & è ſpeculari lapide fecere, vt operantes intus ſpecta-
 rent: alucaria ſi circulantur ſimo bubalo viliſſimum eſt.
 Operculum à tergo eſſe. Etiam opus deambulatorio, vt
 proſpiciatur intus ſi magnus ſit vterus alucarij, pro-
 uentus autem ſterilis, ne operandi deſperatione cu-
 ram abijciant, id paulatim reduci oportet fallente
 operis incremento. Alucos iterum vtile eſt hyeme operire
 ſtramento, crebroque ſuffiri maxime ſimo bubalo. Item al-
 uecaria conuenit orientem equinoctialem ſpectare, aequi-
 lionem vero euitent, nec fauonium minus. Palladius libro
 1. Alucaria meliora ſunt quæ cortex formabit raptus
 ex ſubere, quia non tranſmittunt vim frigoris aut calo-
 ris. Poſſunt tamen ferulis fieri. Si hæc deſint ſalignis
 viminibus fabricentur, vel ligno cauatæ arboris, aut tabu-
 lis more cuparum, hætalia deteci imâ ſunt, & hyeme ge-
 lantur, & æſtate ferueſcunt, ſed podia ternis alta pedi-
 bus fabricentur, propter lacertas cæterorumque ani-
 malium noxam, quibus eſt moris irrepere, & ſupra
 hæc podia alucaria colloquantur, ita vt non poſſint im-
 bere penetrari, ſpaciolis inter ſe patentibus ſegregata,
 anguſtis tamen aditus admittat examina, propter frigi-
 dis & caloris iniuriam, ſane ventis, frigoribusque altus
 paries reſiſtat, qui locum poſſit deſenſis ſedibus apicare.
 Aditus omnes ſolis opponantur hiberno qui in vno
 cortice duo vel tres eſſe debent, ea magnitudine,
 quæ apis formam non poſſit excedere, ſic enim no-
 xis animalibus ingreſſu reſiſtetur anguſto, vel ſi apes
 obſidere voluerint, exeuntes alio, cum non deſuerint,
 vterent egreſſu. Idem in libro 4. Martio menſe circa
 Kalendas Aprilis curandi ſunt alucarij, & omnia purga-
 menta tollantur, & ſordes quas tempus contraxit hi-
 bernum, & vermiculi & tinea & araneæ quibus corrû-
 puntur vius fauorum, & papiliones qui vermiculos ſter-

SPEC. NATVRALE

core ſuo faciunt neſci, tunc ſimus incenſi ſicci bubali
 ſtercoris abhibeatur, qui eſt aptus apum ſaluti. Quæ
 purgatio frequenter uſque in autumnum tempora celebretur;
 hæc omnia cæteraque efficias caſtus, & ſobrius, & alie-
 nus ab alijs vel à cibis acris & odoris immundi, atque
 omnibus ſalſamentis. Idem in li. 5. Menſe quoque Aprilis
 purganda ſunt alucaria ſordibus, & papiliones qui ma-
 xime tunc abundant florentibus malis, ſicut videlicet
 inferius dicitur, vbi de papilionibus agetur.

De Alucaribus apum caſtrandis.

CAPVT CVIII.

Idem in li. 8. Apum alucaria menſe iunio caſtrantur,
 quæ matura eſſe ad mellis redactum ſignis præſen-
 tibus edocentur. Primum quidem ſi plena ſunt apum ſub-
 rile murmur audimus. Nam vacuæ ſedes fauorum velut
 concaua ædificia voces quas ceperint, in maius extol-
 lunt. Quare cum murmuris ſonus magnus & rau-
 cus eſt, agnoſcimus non eſſe idoneas ad metendum
 crates fauorum. Item cum ſucos à ſedibus ſuis, qui
 ſunt apes maiores grandi intentione detrahant, matura mella
 reſtantur. Caſtrantur autem alucaria matutinis ho-
 ris cum torpent apes, nec caloribus aſperantur. Fumus
 admouetur ex galbano & arido ſimo bubalo, quem in
 pultario factis carbonibus conuenit excitare, quod
 vas figuratum ſit, vt velut inuerſum in ſibuli angu-
 ſto ore ſimum poſſit emittere atque ita cedentibus
 apibus mella reſcinduntur, ad examinis pabulum hoc
 tempore pars fauorum debet quinta dimitti. Sanè pu-
 tres ac vicioſi faui de alucaribus auferantur. Tunc mel-
 la conficimus congeſtis in mundiſſimum ſabanum fa-
 uis, ac diligenter expreſſis. Sed antequam premamus,
 partes fauorum corruptas, vel pullos habentes reſci-
 demus. Nam malo ſapore mala corrumpunt. Mel re-
 cens paucis diebus apertis vaſculis habendum eſt, ac
 in ſummitate purgandum, donec refrigeratio muſti
 calore ferueat. Nobilius mel erit quod ante expreſſionem
 ſecundam velut ſponte profluxerit. Hoc etiam menſe ce-
 ram conficimus, quæ in vaſe æneo feruenti aqua ple-
 no, minutè conſciſis fauorum reliquijs mollietur, &
 deinde in alijs vaſculis ſine aqua reſoluta digeretur in
 formas. Idem in libro 11. Menſe quoque Octobri al-
 uecaria caſtrantur more quo dictum eſt. Quæ tamen
 oportet inſpicere, & ſi abundantia eſt demere, ſi me-
 diocritas partem mediam pro hyemis inopia relinque-
 re, ſi vero ſterilitas apparet in cellis, nihil proſus aufer-
 re. Ariſtoteles. Cum apparent flores, tunc mel vt dictum
 eſt faciunt apes. Ideo que tunc debet cuſtos mel extrahe-
 re de alucaribus, quia tunc ſubito mel faciunt loco illius,
 at in extrahendo mel relinquendum eſt, quod apibus
 ad cibum in hyeme ſufficiat, alioquin damnabitur al-
 uear. Debet autem cuſtos eis dimittere de melle ſecū-
 dum multitudinem apum, quia ſi multum dimiſerit eis
 mel, non operabuntur poſtea multum, & ſi fuerit mo-
 dicum ſegnescunt ad operandum. Cæterum quandoque
 propter paucitatem mellis remanentes cuſtodes, cibant
 apes ex dulcibus, vt ex ficibus & ex huiusmodi alijs. Pl.
 li. 11. In eximendis fauis eſt diſpenſatio neceſſaria, quia
 deſperant apes aut moriuntur, aut effugiunt cibi inopia.
 Econtra vero ignauiam aſſert copia. Cumque mella
 eximuntur, Apes abigi fumo viliſſimum eſt, ne irascā-
 tur, aut ipſæ mel auide vorent. Præcipiunt autem vt loti
 purique mella eximant. Furem quoque oderunt apes, ac mulie-
 rem menſes, id eſt menſtrua. Idem in libr. 21. Cum eximitur
 mel, exitus oportet geneſta aut alba vitæ præcingi, ne
 diſſugiant apes, vaſa vero mellaria & fauos aqua lauari
 præcipiunt, hæc decocta ſaluberrimū acetum fieri dicunt.

De vtilitate iſſorum alucarum in medicinis.

CAPVT CIX.

Aſcen in 2. ca. Apum alucaria proficiunt & in me-
 dicina. Nam ſordicies earū calefactiua eſt in fine

S I I 3

ſecundi

ſentiat
 melis ſigna

Cupidus
 apum venenatas

Cura venenati mellis

Operculum à tergo eſſe

Alucaria meliora ſunt

Aditus omnes ſolis

Purgatio
 alucarum

Plena.

Maturum mel
 ſignum.

Modus caſtrandi alucaria.

Nobilius mel.

Nota.

secundi. Melior est ex eis viridis. Abstergit autem cum A
 æqualitate, & attrahit valde. Abstergit quidem impe-
 tiginem, & extrahit surculos & spinas, hæc quoque po-
 nitur loco ammoniaci. *Idem in eodem.* Mum purum est,
 paries domorum apum, in quibus oua faciunt & pullos,
 & aduenit in eis mel. Mum vero nigrum est sordes fe-
 nestrarum forinsecarum. Est autem mum natura æqua-
 li lenitium. *Replet vlcera fordite, & humectat per acci-
 dens,* quia conglutinat & opilat poros, & est materia
 emplastrorum infrigidantium & calefacientium om-
 nium. In ipso est maceratio parua, & aliquantulum re-
 solutionis ex multitudine resolutionismellis. Et in mum
 quidem nigro est attractio vehemens ex profundo. *At-
 trahit enim surculos & spinas carni affixas.* Et in ipso sunt
 subtilitas, & mundificatio pauca, & lenitas vltima.
Lenis autem nervos, & duriciam apostematum. *Confert etiam*
asperitati pectoris lunatum & proprie deglutitum, valet quo-
 que ad vlcera intestinorum. Dicitur etiam quod extra-
 hit venena, & ponitur super vulnera sagittarum vene-
 nosarum. Mum quidem nigrum odoris sui fortitudine
 facit stremutationem. *Aristoteles.* Apes in aluearium cir-
 cumitu in extremitate introitus includunt illud quod
 micoz dicitur, & est valde nigrum quasi fex, quod de
 cera exit, eiusque odor est valde acutus, & valet vlturis.
Plin. lib. 11. Propolis quæ est tertia in aluearibus crusta,
 magni vsus est ad medicamenta. Grauis est odore, vt
 qua pro galbano vtantur plerique. *Plin. lib. 22.* Propolis
 alueorum aculeos & omnia inixa corpori extrahit, tu-
 bera excutit, dura concoquit. Nervorum dolores mul-
 cet. Vlceraque iam desperantia in cicatricem claudit.

De his quæ contraria sunt apibus vel nociua.

CAPVT CX.

*Falicitas no-
cet apibus.*

Palladius libr. 4. Apibus nocet plerumque felicitas sua,
 nam si nimis floribus annus exuberat, dum solam
 curam generandi mellis exercent, de prole nil cogitant,
 cuius omnia reparatione populus idem labore confe-
 ctus extinguitur, totius gentis exitio. Itaque cum mel-
 lis nimietatem videris ex florum grandi & continua
 messe defluere, interiectis trinis diebus clauso forami-
 ne, non eas patiaris exire. Ita ad generandum sobolem
 conferentur. *Isidorus.* Apes fumo fugantur, tumultu
 exasperantur. *Plinius libr. 11.* Oderunt apes fumum,
 mulierumque menses idest menstrua, vnde cum mella
 eximuntur, fumo abiguntur. Oderunt etiam odores
 fædos, sed & infectos. Itaque vnguenta redolentes in-
 festant. Ipsæ plurimorum animalium iniurijs obnoxie,
 impugnant eas eiusdem nature degeneres vespe & cra-
 brones, & e calicum genere qui vocantur muliones, po-
 pulantur hyrundines, & quedam alix aues, insidiantur
 ex aquantibus ranæ maximè cura sobolem faciunt, tu-
 betæ quoque vltro veniunt adrepentesque floribus o-
 pertos sustant, ab hoc spacio prouolant, confestimque
 abripiuntur, nec sentire ictus apum ranæ traduntur. Ini-
 mica & oues difficile è lanis earum se explicantibus.
 Cauertorum etiam odore si quis iuxta coquat exanimantur.
 Inimica & echo est resultanti sono, qui pavidas al-
 terno pulset situ. Inimica & nebula. Atanci quodque
 vel maximè hostiles cum præualuerint vt intexant, al-
 ueos enecant, papilio etiam ignauus aduolitat pestifer,
 accensis luminibus. Nec vno modo, nam & ipse ceras
 depascitur, & relinquit excrementa quibus teredines
 gignuntur. Filo etiam aranea quocumque inaccessit ala-
 rum maximè languines obtexit. Nascuntur & in ipso
 ligno teredines, quæ præcipuè ceras appetunt. Infestat
 etiam eas auiditas pastus, sumia florum satietate verno
 maximè tempore aluo cita. *Idem in lib. 28.* Apes fugere
 certum est aluearijs menstruo tactis. *Ambrosius.* Siquis
 apes oleo casu perfundat, prope necantur, eo quod
 obstructis poris aereum illud spiramen haurire non pos-
 sunt, vt videlicet superius dictum est. *Aristot.* Apes in
 operatione debilitantur per hoc, quod à paruis bestio-
 lis patiuntur. Illæ siquidem apibus nocent, sed apes

Antipathia.

illam interficiunt & extrahunt. Animal quod circa can-
 delam volat, eicit fauos in terram cum inspirat. Et a-
 pes quidem non pungunt illud, sed fugit cum apes suf-
 fumigauerit. *Vespe quoque & hyrundines & rana apibus*
nocent, quæ deprehendunt eas quando potant. Apes vero non
 fugiunt aliquod animal, sed quedam illarum fugiunt a-
 lias, quia pugnant adinuicem. Cacoynos introitum a-
 pum obseruat, & in eo fortiter oppugnat, vt excant. Et
 si aliqua euolauerit, deprehendit eam & comedit. Nec
 ab apibus ei nocetur, sed ab aluearij custode fortassis in-
 terficitur. Præterea nocet apibus appropinquare vespis
 & ouibus. Multitudo quoque masculorum negocia
 impedit apum. Tempora etiam pluuiosa nocent apibus.
 In aluearijs inuenitur vermis, qui in modum aranæ te-
 lam facit, & dominatur super totum aluearium, & putre-
 facit mel. *Sunt & apes solitaria quedam & serosa,* quæ vo-
 lando per aera quali exercentes se, cum apibus operosis
 intrant aluearia, & comedunt mel, sed apes operose
 cum ociosis pugnant, & eas interficiunt, ac de aluearijs
 extrahunt, maximèque reges earum hoc faciunt.

De morbis apum.

CAPVT CXI.

Ex libr. de nat. ser. Apibus ægritudines accidunt pro
 maiori parte in aluearibus fertilibus, & accidunt eis
 infirmitas ex quiete ipsarum, & ex stercore aluearium.
 Cùmque infirmantur, plus comedunt, quàm ante sole-
 bant, propter pietatem quam habent super mel. Mo-
 riuntur autem ex multis casibus, præcipuè si rectores
 multi fuerint, & vnusquisque rexerit turbam vnã.
Et si aliqua pars in aluearij moriatur, extrahunt illam residua.
 Habent quidem apes bestiolas nocentes paruas, & si
 fuerint apes fortes interficiunt illas & extrahunt. Aliæ
 vero apes in operatione debilitantur, & per hoc quod
 ab illis bestiolis patiuntur. *Palladius libr. 4.* Mensè Martio
 maximè apibus solet morbus incumbere. Nam post
 hyberna ieiunia tithymali & amaris vltimi floribus, qui
 prius nascuntur, auidius appetitis, *solutionem ventris*
suscipiunt & percunt nisi assueti velocitate remedij. Præbe-
 bis etiam malignanti cum vino amineo grana contrita
 vel vix passæ cum rore Syriaco & austero vino, vel si-
 mul omnia leuigata & incocta vino aspero, quæ dein-
 de in ligneis canalibus refrigerata ponantur. Item ro-
 marinus aqua multa decoctus congelatur, & in um-
 brice ponitur succus huiusmodi. Quod si horridæ vi-
 dentur, atque contractæ torpere silentio, & mortuorum
 corpora frequenter efferre, canalibus ex canna factis,
 mel cum gallæ puluere vel sicca rosæ coctum debetis
 infundere. Illud ante omnia expediet, vt putres partes
 fauorum, vel vacuas ceras quas aliquo casu exarum ad
 paucitatem redactum non valebit implere, semper-
 que rescidas acutissimis serramentis subtiliter, ne mo-
 ta alia pars fauorum, cogat apes domicilia concul-
 sa deserere.

Aristot. Infirmantur apes præcipuè cum atrochezi intu-
 mescunt flores, quia tempus illud siccum. Moriantur
 autem cum oleo caput earum inungitur, & cõtra solem
 ponuntur. Apis ala cum abscinditur, non orietur ite-
 rum, & cum eicit aculeum moritur. *Moriantur etiam a-
 pes, si multi fuerint eorum rectores.* Ægritudines etiam
 accidunt sæpè ex aluearium fertilitate. Aliquando au-
 tem ex quiete, vel ex aluearium fetore. *Plinius libr. 11.*
 Apum sanitas existimatur hilaritate ac nitore. Nam &
 mortuos sua sentiunt natura, quorum index est tor-
 pens tristitia, furerantiumque more comitantur ex-
 quas. *Rege illarum pelle consumpto plebs maris dolores ignis*
no, non cibos conueniens, non procedens. Tristi tantum mur-
 mure circa corpus glomerantur, & nisi tunc eis subue-
 niatur, fame moriantur. Sunt & operis morbi cum fa-
 uos explent, cleron vocant, & blasphigoniã si factum
 non petagant. Oleo autem exanimantur præcipuè, si
 victo capite in sole ponantur. Aliquando sibi causas
 mortis contrahunt, & ipsæ cum mella senserint eximi
 voran-

*Animalia
nociua ap-
bus.*

*Effertur
mortuæ.*

*Solutioem
ventris,
Remedij.*

*Mors apum
videt*

*Exquisi-
tio.*

voran-

vorantes illud auide. *Idem in eodem.* de vocabulis operis. Prima fundamenta operis metin vocant periti. Secunda piſſoceron. Tertia propolim inter coria cerasque magni ad medicamina vſus. Metis cruſta eſt prima ſaporis amari. Piſſoceros ſuper eam venit picantium modo ceti dulcior cere initium populorumque mitiori gummi. Propolis craſſioris iam materiæ additis floribus, nondum tamen cera, ſed fauorum ſtabilitamentum, qua omnes frigoris aut iniuriæ aditus obſtruuntur, odore etiam nunc graui, vt qua plerique pro galbano vtantur, præter hæc cõuehetur hithace, quam alij ſandaram, alij cherinthum vocant, hic erit apum dum operantur cibus, qui ſæpe inuenitur in fauorum inanitatibus ſepoſitus, & ipſe amari ſaporis, ſed plenus humoris cibus. Gignitur autem rore verno & arborum ſucco gummi modo. Aphrici minor, aultri ſtatu nigrior, a quilibet melior, & rubeus plurimũ in Græcis nucibus.

De Aranea.

CAPVT CXII.

I Sidorus. Aranea verm̄is eſt aeris, ab aeris nutrimento nominata. Quæ exiguo corpore longa fila deducit, & telæ ſemper intenta, nunquam laborare deſinit, perpetuum ſuſtinens in arce ſuſpensionem. *Ariſt.* Aranea guttabile habet propium, viuuntque de venatione muſcarum. Cum enim patitur famem, muſcæ capte fugit humiditatem, cuiusque vita non eſt niſi humiditate illa. Aranea, quæ Græcè dicitur felidron, generatur in domibus apum, & nocet eis, corrupens mel, facitque texturam in circuitu domorum illarum. *Plin. l. 11.* Araneæ ſuctu viuunt diſſidentque veſpæ & phalangia & araneæ. *Idem in libro eodem.* Aranea maximè ſunt hoſtilis apibus, & cum præualuerint, vt intexant, alueos enecant. In araneis prænoſtica ſunt, nam in cremento annuum futuro telas ſuas altius tollunt. *Præterea ſereno non texunt, ſed tamen nubo frequenter texunt, Ideoque multitudo arancarum ſignum eſt imortium.* Fæminam putant eſſe quæ textit, marem qui venatur, ſicque paria heri merita. Coniugio araneæ cõueniunt clumibus: puluis creat tineas in lanis ac veſtibus, præcipue ſi araneus vna includatur, ſitiens enim omnem abſorbet humorem, & ſic ampliatur ariditatem. Araneis quidam prælongi pedes bini antecedunt, & in ternodia lingulis trina ſunt. *Gloſſa ſuper Pſal. 38.* Aranea corpus habet tenue, nec ſtat in terra, ſed in alto telas inanes texens, viſcerum egeſtione, Ipſa quoque aranea canelidum quoddam & infirmum eſt, leui tactu deſiciens. *Vnde ſcriptum eſt. Tabefcere feciſti ſicut ara. a. e. Gloſ. ſuper Pſal. 79.* Aranea textit inanes telas, vt dolo capiat muſcas. Sic nos in annis noſtris ſtudemus dolofis & inanibus occupationibus laborantes ſcilicet in rebus corruptibilibus, vnde anni noſtri ſicut aranea meditantur non operantur.

Ex lib. donat. ser. Aranea ſucco viuunt, & ideo nulla fame interit. In caput ſerpentis ſub arboris vmbra portetæ, aranea filo ſe librat, tantaque vi eſt morſus ipſius vt eius cerebrum vſque ad ſinem morſus apprehendit humiditatem craſſam & ſiccam, ſugit aranea, delectatur autem media & temperata. *Phyſiologi.* Aranea ſeipſam euilcerat vt contextendis caſſibus non deſit materia. *Fæmina quædam tenui & pari, mas venatur.* Aranea doſum ſuum ad terram in ſomno dormiens, & faciem verſus calum conuertit. Dormitque in aere dependens à filiſ que textuit. Tumorem ex araneæ morſu prouenientem ſedat emplastrum de muſcis factum doloris loco ſuperpoſitum. *Aulſor.* Aranea vt legitur, dicitur quia aeris inſuſione in frondibus nutritur. Hæc ſex habet pedes, & ſeipſam euilcerat, & de viſceribus ſuis textit telas vnde capit muſcas, veneno tabet. In aere ſe ſuſpedit, muſcas quas capit itretit. Turgida eſt & quaſi tota in ventre. Multæque proprietates eius notantur his duobus verſibus.

Craſſareto ſuccinſta, breuis, virus, timet ignem, Vt muſca pendens viſcere textit opus.

De arancarum generatione.

CAPVT CXIII.

A *Riſſot.* Araneæ non niſi grauiter ſeparantur, quia coitus in eis multum durat. *Cumque cere voluerint, ſamina per ſilum tele attrahit marem, & mas poſtea ſæminam. Nec ceſſabit attractio, donec coniungantur, & mas ſuper ventrem ſamina ponitur.* Modus ille coitus eſt in eis propter rotunditatem ventris, maximèque ſit in fine veris, & æſtatis principio, quia coitum deſiderant in tempore illo. Cùmque paritur aranea, ſubito interponitur in textura. Et exitus eius ab interiori, non eſt ſicut exitus ſuperfluitatis, vt Democrites dixit, ſed ipſa velut à corpore corticem eijcit. *Plinius libr. 11.* Araneis eſt factus inæqualis vt barbarus, alius euolat, alius in infantia eſt, alius in vermiculo, & autumnno non verno, hæc omnia maximè creſcunt plenilunio. Veſpæ, quæ ichneumones vocantur, ſunt autem minores quam aliæ vnum genus ex araneis phalangium appellatum perimunt, & in nidos ſuos ferunt, deinde illinunt, & ex his incubando genus ſuum procreant. Coniugio araneæ conueniunt clumibus, pariunt vermiculos ouis ſimiles. Pariunt autem omnia in telas expanſas, quia ſaliunt atque ita emittunt. Phalangia tantum in ipſo ſpecu incubant magno numero. Quæ vt emerſerint matrem conſumunt quandoque & patrem. Pariunt autem & tricenos, cætera pauciores, & incubant triduo. Conſumantur araneæ diebus quater ſeptenis. *Philoſophus.* Aranea inuoluit oua ſua intrat telam valde ſpiſſam. Cùmque filij peruenerint ad completionem, aperiunt telam ſuam per mordicationem. Cocunt araneæ in veris fine, quædam tamen in autumnno & in hyeme, libidinis tempore mas & fæmina localiter diſtantes, ligant pedes ſuos cum filo, & alternatim alliciunt ſe inuicem per attractionem, quouſque perueniunt ad amplexum.

De venatione araneæ.

CAPVT CXIV.

E *Ex libro de naturis rerum.* Aranea de viſceribus ſuis ſubtiliſſima retia textit, euilceratque ſe pro captura muſcarum adeo frequenter, vt protius vacuata, morte deſiciat. Cum autem ſatiata fuerit, his que retia incidit, quod ſuperfluum eſt diligenter itretit, vt non euadat, ſed cum iterum eſurierit, cibum iam captum & paratum inueniat. *Ariſtoteles.* Aranea ſicut & formica cæteraque animalia annuloſa eſt multi laboris, & eſt etiam artiſicioſior cæteris annuloſis. Textit autem & in textura ſua ſtans expectat quouſque beſtiola aliqua cadat in telam, & tunc ſalit ſuper ipſam, &prehendit eam, fertque ad locum in quo deponit. Si quid autem in telam ſic incidit, vt rumpatur, non venatur aranea, donec illud quod ruptum eſt reparauerit, apud occaſum ſolis & aſcenſum venatur reparata textura, quoniam iſto tempore maximè in eius telam inuoluuntur beſtiolæ. Venatur ergo aranea, ſed non deponit cibum ſcilicet ad multum tempus, ſicut formica. *Magna quidem aranea ſub tela ſuſpedit ſe ne à beſtiolis videatur.* Minor autem extendit aliquam texture ſue partem, & latens in ea venatur beſtiolas, que cadunt in eam. *Venatur etiam lacertulum parvulum,* quia prius incipit texere ſuper ipſum donec forti ligatione liget eius oriſcium. Deinde vadit ad ipſum & mordet eum donec moriatur. Sugit autem humiditatem beſtiolarum quas capit, & reliquum dimittit. *Phyſiologus.* Aranea cum venatur per figuram ad ſimilitudinem retis ordinatam, ponit ſe dem ſuam in medio eiusdem figure, velut in centro ſuperficiæ circularis, vt inde muſcarum illaqueationes in omni rectis ſui parte percipiat, ad quod videlicet centrũ colliguntur omnes linee circumferentiæ retis ſui per ſilam ligantia ipſas ex tranſuerſo, beſtiolam vero incidentem inuoluit in textura quouſque debilitetur. Deinde fert eam ad locum, in quo ponit ea que deprehendit, & quan-

Coitus arancarum.

Fœtus arancarum.

Aranea laborioſa.

Venatur lacertulum.

Modus quo aranea venatur beſtiolis.

do patitur famem, humiditatem illius fugit, in qua vita A eius existit. Cum autem esurit reuertitur ad venandum, prius tamen reparans quod de textura fuerit ruptum.

De diuersis aranea generibus.

CAPVT CXV.

Phalangia.

Plinius libr. 10. Araneorum plura sunt genera, phalangia ex his appellantur, quorum noxij morsus corpus exiguum, varium acuminatum, ingredientium ad saltum. Altera eorum species, nigri, prioribus cruribus longissimis, omnibus internodia terna in cruribus, luporum modo. Minimi non texunt. Maiores in terra cauernarum exigua vestibula præpandunt. Tertium eorum genus erudita operatione conspicuum, Orditur telas, tantique operis materie vterus ipsius sufficit, siue B ita corrupti alui natura statuto tempore, vt Democrito placet, siue est intus quaedam lanigera fertilitas, tam moderato vngue, tam tereti filo, & tam æquali deducit stamina, ipso se pondere vsus. *Texere autem à medio incipit circinato orbe subtegmina aduolens, maculasq; paribus semper intervallis, sed subinde crescentibus, ex angusto dilatans indissolubili nodo implicat.* Cùmque captura inciderit, quam vigilans & paratus ad cursum, licet extrema hæreat plaga semper in medium currit. Ex quo sic maxime totum concutiendo implicet. Scissa protinus reficit ad pollituram farciens.

Texendimodum.

Genera araneorum.

Aristot. Araneæ multa sunt genera. Vnum est simile, quod Græcè dicitur Locoz, & est genus quoddam paruum, diuersi coloris, acutum, saltans. Aliud autem maius, & nigri coloris, anteriora crura habens longiora, & est tardi motus, multique saltus tempore coitus. Alia vero residua, quæ Apothecarij ferunt, aut omnino non mordent, aut debiliter. Genera vero locoz multa sunt. Vnum eorum est paruum, aliud magnum. Paruum quidem non textit, magnum autem asperum est & malum, textitque prope terram. Intra foramina stat, & manens in textura sua spectat, donec aliqua bestiola incidat. Deinde super ipsam saltit, eamque præscidit. Inuenitur & aliud genus maculatum in vere sub arboribus paruum texturam & malam texens. Est aliud genus isto discretius, quod fila texturæ prius extendit, eamque in terminis ponit. Deinde inter extremitates istos in medio textit, texturamque sufficientem imponit, & præparat locum venationi conuenientem. Ipsa autem in medium quasi speculator venit, & si qua bestiola inciderit, subito mouetur, & à loco suo exit, ligatque illam, & inuoluit textura donec perueniat ad debilitatem, postea fert illam ad locum in quo deponit, & humiditatem eius fugit cum esurit.

De morfu araneæ.

CAPVT CXVI.

Morsus araneæ venenosus.

Araneorum species multæ sunt, quæ ubi mordent dolorem multum faciunt, ruborem, frigidum sudorem, & citrinum colorem. Aliquando quasi stranguriæ in vrina duritiem ac virgæ extensionem intra inguina & genua, resinositatem in stomacho, linguæ extensionem, vt eorum sermo discerni non possit. Vossit humiditatem quasi araneæ telam, & ventris emolliuonem similiter, si aqua calida infundatur, dolor dimittitur, si autem exeat reuertitur. Alia species in locum quem mordet dolorem facit & ruborem, sub diaphragmate constipationem, in vrina frigiditatem, in virgâ, quoque extensionem.

De tela araneæ.

CAPVT CXVII.

Aristot. Araneæ tela (vt patet ex prædictis) de visceribus eius procedit. Euiscerat enim se texendo illam adeo frequenter, vt profus euacuata deficiat in mortem. Est autem tela eius inanis ac debilis, & modico vento dissipatur ac dissoluitur. Vnde de Hypocrita legitur, quod sicut tela araneorum fiducia eius. Multis tamen eadem tela proficit medicaminibus, sicut habetur ex diuersis auctoribus. *Auicenn. in 2. canone.* Araneæ crassæ alba tela cum oleo rosaceo in aurem distillata, dolorem eius sedat. Item araneæ tela posita super vulnera stringit fluxum sanguinis. Vlcera quoque & vulnera prohibet apostemari. Dixerunt etiam quidam, quod araneæ tela quibusdam emplastris mixta, & super frontem & tempora posita sanat febrem tertianam. Fracto capite araneæ tela ex oleo & aceto imposita non nisi sanato vulnere abscedit. Araneæ telam vires habet constringentes, admixta quibusdam vnguentis temporibus imposita febres curat. Sanguinem defluentem retinet. Supposita vulnere non cauo prohibet saniem fieri. Sine tumore vulnera seruat, cum oleo roseo cocta dolorem aurium mitigat. Album opus araneæ, id est alba tela corio ligatum, & collo suspensum, quartanas (vt dicitur) tollit.

Tela araneæ.

Hypocrita sponsum.

Sanatio tela araneæ.

De bibione & blattis.

CAPVT CXVII.

Isidor. Bibiones sunt qui in vino nascuntur, quos vulgo mustiones à musto appellant, vnde Aphronius. Cum à me expectasset fabulare incipis, ex ore bibiones inuolant in oculis tuis. Blattæ à colore dicte sunt, siquidem & comprehensæ manum tingunt. Vnde & blatteum colorem dicunt, hoc animal lucem non patitur videre, contrarium muscæ. *Musca enim est lucipera, blatta vero lucifuga.* Ex libr. de natur. rerum. Blatta vermis est qui lucem videre non patitur, vnde per noctem tantummodo ambulare consuevit. *Pallad. de agricultura.* Blattæ sunt apibus inimicæ, sicut & lacertæ. Vnde huiusmodi animalia & his similia oportet apum castris vel aluearibus longè fugare, qui vult apes bene conseruare. *Plinius libr. 11.* Lucent ignium modo noctu laterum & clunium colore lampyrides, nec pennarum hauru resurgentes. Nunc vero compressu eodem obumbratæ non ante matura pabula, vel post defecta conspicuæ. Econtrario tenebrarum alumna est blattis natura, lucemque fugiunt, & inualidiores & in balneis maxime humido vapore prognatæ vel progenitæ. *Idem in libr. 20.* Herbarum cumlaginis obiecto manipulo tradunt ad eam conuenire blattas omnes de tota domo. *Idem in libr. 29.* Blattam auulso capite vna cum rosaceo tritam auribus mirè dicunt prodessè. Alij vero binas ternasque in oleo decoctas auribus efficacissimè scribunt mederi, & in lintheo tritas imponi. Plura fecerunt earum genera, vnum scilicet molles, quas in oleo decoctas efficacissimè illini verucis experti sunt. Alterum genus Mylochon appellauere, circa molas nascitur, & his detracto capite attritis sanasse lepras, Musa & picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus ex odoris tædio inuisum euacuata clume cum pisseleo tradunt sanare vlcera aliis insanabilia, & strumas & pannos 21. diebus impositas, percussa contusa cachoethis scabiem, furunculolque detractis pedibus pinnisque curant. At Hercule Diadorus & morbo regio & orthopnoicis restinisse tradunt cum resina & melle. Humanissimum eorum cinerem crematorum in cornea pixide seruant ad hos vsus, traduntque tritas rheumaticis & orthopnoicis infundendas clysteribus, corpori quoque infixæ extrahere illa constat.

Bibione mustione.

Blatta.

Tractat araneæ.

De

De Bombyce.

CAPVT CXXIX.

I Sider. Bombex est frondium vermis, ex cuius textura bombycinum conficitur. Hoc autem nomine appellatur eo quod euacuetur dum fila generat, & aer solus in eo remaneat. *Plin. ubi supra.* Bombyces telas araneorum modo texunt, ad vestem luxumque foeminarum, quae bombycina vocatur. Bombycum genus est in Assyria proueniens, nidos luto fingunt, salis specie applicatos lapidi, tanta duritia, ut spiculis perforari vix possint, & ceras largius quam apes faciunt. Deinde maiorem vermiculum, & in Choo insula traduntur nasci cypressi, therebinthi, fraxini, quercus, florem imbribus decussum terrae halitu animante, fieri autem primo papiliones paruos nudosque, mox frigoris impatientia villis inhorrescere, & aduersus hyemem tunicas sibi densas instaurare, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera. *Physiologus.* Bombex vermis est faciens sericum filosum de ore suo in quo sepeliat se, ad hoc ut renascatur completus. Et postquam reiecerit omne quod stercoratum est, ac faeculentum ac nigrum de corpore suo, tunc corpus eius translucens est, cum aspicitur ad Solem. Folijs quidem celti vescitur, quae vulgo moras dicitur. Sed postquam operari ceperit, escam renuit, Delicioso labori operam diligentem impendens. Calathi vero parietes industrius textor circuit, lanam educens crocei coloris, quae niuei candoris per ablutionem efficitur antequam artificialis tinctura superinductur. Consummato autem opere nobilis textoris, thecam in opere proprio inuolutam centonis subintrat iamnam similis Papilioni. Semina postea minuta eicit ex naturae penatibus secretis, quae per hyemem referuntur, ut aere clementiore redeunte, carni humanae admodum in sinu fomenta suscipiant, vsque dum natura motum seminibus animatis conferat animale. Incrementa vero suscipiunt postea, tam virtute naturae, quam beneficio ciborum. *Idem vermis etiam Lenificus appellatur, ex Lena serica, quam de proprijs visceribus operatur.* De quo etiam inferius dicitur. Sericum, porro putrida vulnera combustum mundat, & confortat. Et si cum sale comburatur, rubiginem dentium curat.

De brucho.

CAPVT CXX.

R Odolphus super Lenit. Bruchus modicus est, & fulvi coloris. Bruchus vocatur fortis locustae antiquam habeat alas. Deinde cum incipit volare parum, dicitur athelabus. Cum vero pleniter volat dicitur locusta. Est autem bruchus multo grauior, quam locusta vel athelabus, quia iacens in vno loco radicitus rodit fructus. *Ex libro de naturis rerum.* Bruchus olera herbasque ac frondes arborum amaro morſu depascit, nullumque in loco remedium est, vbi bruchorum multitudo concurrit. Plus ergo laedit, quam locusta, sed minor est corpore, quam adlacta, minusque in saltu valet. Est autem adlacta colore quidem dissimilis, salit tamen, & crura retro habet longiora vt locusta. Oua vero edit, ex quibus factus verno tempore procedunt.

De bufone ac bupreste.

CAPVT CXXI.

B ufo inter alios vermes deputatur reptiles, venosum ac visu pestilens; bufonem tamen & ranam superius in genere lacertorum deputauimus, eo quod quatuor lacertis siue brachijs inniti rependo videantur, vnde & ibi de vtroque plenius diximus. *Isid. & Plinius lib. 30.* Buprestis est animal paruum in Italia simillimum scarabaeo, longipedum, salit inter herbas, bouem maxime, vnde & nomen habet. Deuorat umque tacto felle ita inflammat, vt rumpat. *Plinius lib. 23.* Oleum venan-

A tinum contra buprestim valet, ex aqua per se lotum vomitionibusque redditum. *Idem in libr. 30.* Buprestis cum hyrcino sebo illita lychenas tollit ex facie septica vi. *Idem in libro 28.* Lac resistit veneno buprestis. *Idem in libr. 31.* Si buprestis pasta sit nitrum, ex aqua vomitiones euocat. *Ex libro de naturis rerum.* Cum autem bos buprestim inter herbas iacentem deuorauerit, ac fel eius tetigerit, ita inflammat, atque tumescit, vt protinus rumpatur laceratis visceribus.

De cantharida.

CAPVT CXXII.

A Vtor. Cantharida vermis est terrenus, qui humano corpori statim vt applicatus fuerit, adustione sui vesicas efficit humore plenas. *Ex libro de naturis rerum.* Cantharides sunt vermes, qui in summitate ramorum fraxini vel alni ex humore in folijs generantur, colorem viridem habent, auro sub solis radio micant, sicut eruca conualescunt, sed & alas perfecte concipiunt. *Per diem volant, nocte vero pariter in vnum globum congregantur.* Circa mensum Augustum de nocte ad remedium colliguntur, & in aceto mersae necantur, mortuae vino superfuso & super membrum quodcumque sub vasculo cereo instar cyphi formato positae adustionem suscitant, & vesicam sui applicatione, quae scilicet vesica cum acu aurea, vel acumine festucae in locis plurimis perforata, malum humorem eicit. Tantumque valet eius eieccio per annos quindecim, quantum aliquod cauterium infra annum. *Auicenna in secundo canone.* Cantharides sunt acute mordicantur, facientes putreduram ac dolorem in membris accidere, vesicam vicerant vlcerositate dolorosa & apostemate. Apostemant etiam virgam, & peccinem, & partem eius cum inflammatione vehementi. Cum hoc etiam accidant quandoque solutio ventris cum adrasione, & syncope & permixtio rationis, & grauitas. Plurimum laesionis earum est in vesica.

De virtute cantharidum in medicina.

CAPVT CXXIII.

I Dem in secundo canone. Cantharides calidae sunt & acutissimae, quae licet scabiei conferant, vesicam tamen si multa sumatur ex eis quantitas, vulnerant, aut sanguinem mingere faciunt & interficiunt. Ex his autem accepta parua quantitas, *urinam vehementer prouocat, & morphae albae adeo intense vt lepra putetur, cum aceto epithimata remedium afferunt.* *Dioscorides.* Cantharides virtutem habent putrificam, sunt autem ad repositionem bonae, quae in triticea segete colliguntur, & in vase fictile missae, ligato desuper panno super cacabum imponuntur, vbi acetum bulliat, cuius vapore eadem inclusae necentur. Postea lino inseruntur, & in vase non picato reponuntur. Meliores quidem sunt variae, crassae, longiores. *Quae posita super testam & combusta virtutem habent stipticam & calidam, vnde medicaminibus miscentur, quae valent cancriosis leprosis sine zernosis, & menstruis imperant.* Quae vero circa rosas colliguntur, infirmiores sunt, & vnius coloris, quas faciunt tamen in aliquibus antidotis. *Hali ubi supra.* Cantharides calidae & acutae profunt prurigini, pediculos necant, leprae medentur, si cum aceto superponantur. *Plinius lib. 29.* Cantharides aduersantur ac resistunt omnibus formicis, & etiam salamandris. *Palladius ubi supra.* Denique contra animalia, quae vitibus nocent, cantharides quas in rosas inuenire consueuimus, oleo mersae, in tabem resolui patiendae sunt. Et cum putandae sunt vitibus, hoc oleo falces perungendae sunt. Porro ne cantharides vitibus noceant, in cote qua falces acuuntur ipsae conterendae sunt.

De aculeo ac ceruo volante.

CAPVT CXXIV.

Ceruleus.

A Flor. Ceruleus (vt aiunt Solinus & Statius fe- bostus) vermis est mirabilis in Gange fluuio abundans. Habet enim brachia bina longitudinis sex cubito- rum, quibus etiam elephantem corripit, vndisque sub- mergit. Sed quoniam hic vermis ingens ac monstrosus est & aquaticus, Ideoque superius eum inter mon- stra marina vel aquatica deputauimus, ibique de illo plenius diximus. Ex libr. de natur. rerum. Ceruus volans fertur esse genus cicade, hunc tamen experimentator crabronem vocat, sub alis (vt dicit) crassioribus alas habet subtiles ac tenues sicut bruchus. Circa vesperam potissimè volant, & volando strepitum faciunt. Habent cornua medicinalia grandia, prelonga, bifidula, den- tata & lucida quasi forcipibus in cacumine cum libue- rit ad morsum coeuntibus. Crura vero longa & reflexa, lucent ignium more noctu partes laterum & clunium, colores pinnarum resurgentes, aliquando compressæ obumbrantur, amputatum caput earum viuit diutius sine corpore, sed & ipsum corpus sine capite, sed non tandiu sicut caput.

Ceruus vo- lans.

De cicada.

CAPVT CXXV.

Cicada.

C Cicada vermes sunt, quorum genera duo sunt, quædam paruis locustis similes sunt, & hæc domos inhabitant, eaque loca quæ magis calida sunt, vbi scilicet ignium feruor est. Aliud vero genus atrum eolore papilionibus simile fertur etiam quod earum genus est, quod nos ceruos volantes dicimus, & hoc Experimentator supra crabrones vocat, sicut iam dictum est. Cicada hæc habent in pectore quoddam aculeatum, linguis simile, quo rorem lambunt. Ipsum vero pectus fistulosum habent, & hoc dulciter canunt. Mares quidem canunt, feminae si- lent, supinæ coeunt. Oua candida sed corrupta. In ter- ra fertur locum excauant, ibique prolem faciunt. Am- brof. In exiguo cicadarum gutture dulcis est cantilena, quarum cantibus estu medio rumpunt arbutta, eo quod magis canent meridianis caloribus: quo priorem aerẽ spiritum attrahunt, eo cantus clariores reddunt. Isidor. Ci- cada ex cuculorum spũ nascuntur ea in Italia apud Regi- nos nũta sunt, nec vsquam alibi. Nam alibi dulciter canunt, quæcum cantibus medio æstu arbutta rumpuntur.

Ceruus cica- da.

Naturæ. Mura.

Silent fe- mina.

Sulcularia. Frumentaria.

Plinius libr. 11. Cicadae non nascuntur in raritate ar- borum, nec in frigidis aut vmbrosis nemoribus, penna- rum illis natura, quæ apibus, sed pro corpore amphor. Cicadae tantum viuunt rore, quarum duo sunt genera, nittores, quæ primae proueniunt, quæve sunt mutæ & nouissimæ pereunt. Sunt autem mutæ quæ canunt, & vocantur achetæ, & quæ minores ex his sunt tettigo- metra, sed illæ magis sonoræ. Mares canunt in utroque genere, silent femina. Gentes his veltuntur ad orientem, etiam Parthi opibus abundantes. Antè coitum mares præferunt à coitu feminas, circa solstitium est coitus ipsarum. Ouis earum corruptis quæ sunt candida, coi- tur supinus. Est illis asperitas in dorso præacuta qua fœ- turæ locum excauant in terra. Fitque primo vermicu- lus, deinde ex ea quæ vocatur tettigometra, cuius cor- ticæ raptè circa solstitia euolant noctu semper, primum nigra atque dura, vnum hoc ex his quæ viuunt, & est sine ore, sed pro eo quiddam est aculeatum linguis si- mile, & hoc in pectore quo rorem lambunt. Pectus ipsum est fistulosum, hoc, vt diximus, canunt achetæ. De cætero nihil est in ventre. Excitata cum subuolant, reddunt humorem, quod solum rore ipsas ali est argu- mentum. Solis eisdem nullum est ad excrementa fora- men. Oculis tam hebetes, vt si quis digitum contrahes ac remittens his appropinquet, transeunt velut folia, quidam alia duo genera earum faciunt, scilicet sulculariam quæ fit grandior, & frumentariam quam alij auenariam di- cunt: apparet enim simul cum frumentis arefcentibus

A cicadis sicut & apibus lingue prolongæ, & contractu putantur stridorem edere. Quidam vero negant vocem insectis esse in tanto cicadarum sono, & apum murmu- re. Solinus. Nusquam alibi cicadae mutæ sunt quam Rhe- gio, quod est à loci tanto miraculo, cum vicinæ quæ sunt Locrensiũ, vltra cæteras sonent.

De Cicendela & cimice ac castro.

CAPVT CXXVI.

I Sidor. Cicendela genus scarabeorum est, sic dictam, eo quod gradens vel volans lucet. Ex libro de natu- rarum. Cicendela est vermis in Italia nocte volans, & inter noctis tenebras fulgidus radians, ita vt si eum in te- nebris videas exhalationem scintillarum putes. Isidor. Cimex autem ex vermibus carniũ est, vt superius di- ctum est. Dicitur autem est cimex ex similitudine cuius- dam herbe, cuius fæctorem habet. Auicem. in 2. canone. Ex fraxino capita inflata sicut granata egrediuntur, in quibus est humiditas de qua cimices oriuntur. Cum enim capita huiusmodi aperiuntur, cimices ex illis egre- diuntur. Cimices autem effugant propiè stercois tanri, quan- do cum eo fit suffumigatio. Idem in quarto. Effugantur etiam cimices, si fiat linitio cum oleo de raphano, vel si fiat ex ferraturis ligni pini aut cum nigella suffumigatio vel cætera, quæ de culice simul ac cimice dicuntur infra. Rexim Almanfore. Cimices ex fumo paleæ & ex fumo vaccini stercois & quam maximè ex fumo calami & nigellæ fugantur. Palladius vbi supra. Hortis quoque cimices nocent, extinguuntur autem amurca & felle bubalo lectis, aut locis earum perunctis, vel foliis he- dera tritis ex oleo vel incensis sanguisugis. Isidorus. Coldros Græci appellant eos, qui extremis fauorum partibus maiores creantur. Quos aliqui reges putant dictos eo quod caltra ducant.

Cicendela.

Cimex.

Effugatio- mium.

Cimex castro.

De culice.

CAPVT CXXVII.

C Vlex ab aculeo dicitur est, eo quod sanguinem su- git, habet enim in ore fistulam in modum stimu- li, quo carnem terebrat, vt sanguinem bibat. De quo quidam ait. Parue culix pecudum custos tibi plura merenti. Aristot. Animal corporis annulosi membrum habet, per quod cibum sentit, & quædam habent hoc mem- brum extra, sicut aculeum, cuius natura est mollis & vacua, per ipsum gustant, & sentiunt, & cibum attrahunt. Culices autem & muscæ minimæ bestiarum per hoc membrum perforant hominis corium & aliorum ani- malium. Ex libro de natur. rer. Culix acida petis, & dul- cia fugit, lucem diligit, ita quod ad lumen aliquando se vrit. Nomen habet ab aculeo quo sanguinem su- git. Plinius libro 10. Culices acida petunt, ad dulcia non aduolant. Vespertilionæ culices sunt in cibum gratissimi. Idem in libr. 11. In tam paruis atque tantillis quæ ex- tio, quanta vis? tam inextricabilis perfectio? vbi tot sensus in culice collocavit, sed sunt alia dicti minora. Sed vbi visum in eo præterdit, vbi gustatum applicavit, odoratum inseruit, vbi vero triculentam illam & pot- tionem maximam vocem ingeneravit. Qua subtilitate pennas adnexuit, pedum crura prælongauit. Ieiunam cauam sicut aluum disposuit, avidamque sanguinis ac potissimum humani sicim accendit. Telum vera perfo- diendo tergori quo ingenio spiculant, atque in capaci, cum cetni non possit, exilitas ita arte reciproca generavit, vt esset paciter fodiendo acuminatum, sorbendoque fistu- losum. Itaque aculeus est in ore culici, sicut & quibus- dam muscis. Impugnant autem apes è culicum genere, qui dicuntur muliones. Caprificus generat ficarios culices. Idem in libr. 17. Sunt & culicum genera quibusdam ar- boribus molesta, vt glandibus & fico, qui nasci videntur ex humore cum dulci subito corticibus. Caprificatio maturat ficum, in qua culices nasci grassis est manifestum.

Culix.

Aculeus.

Culix ef- fertionem.

Telum hu- manum.

Muliones.

Cum

Cum enim euolare, non inueniuntur intus grana, quæ apparent in eos verſa. Exeundi tanta eſt auuiditas, vt erumpant plerique, aut relicto pede aut penne parte. Eſt & aliud genus culicum, quos centrinas vocant, ſimilis fucis apum ignauia malitiq; cum pernicie verorum & vtilium, ipſos enim interficiunt, atque ipſi moriuntur. *Idem in libr. 19.* Napis quoque culices innaſcuntur.

De his quibus effugantur culices & necantur.

CAPVT CXXVIII.

Idem in eodem. Culices infeſtant hortos riguos, & præcipuè ſi ibi aliquæ ſint arbuſtulæ. Sed galbano fugantur accenſo, lupinorum crematorum fumo culices necantur. *Idem in libr. 32.* Abſinthio quoque ex aceto peruncto culices abiguntur, cuiusque ſumo ſi vratur. *Idem in libr. 33.* Fornacum etiam omnium metallorum fumus ſentitur noxius ac peſtilens muſcis & culicibus. *Ambroſius.* Culices non tangunt hominem, ſi abſinthium cum oleo coquat, & eo ſe perungat. *Palladius.* Contra culices ac limaces in hortis, vel ſatis amurca recens, vel ex caneris fuligo ſpargitur, galbano quoque inſuſo aut ſulphure fugantur. *Antenna in quarto canone.* Ad effugandum culices & cimices ſit ſuffumigium cum ſerratibus ligni pini, aut cum nigella, ſimiliter cum myrto ſicca, & eum ſulphure, & bdellio, & ſpina foetida, & ſtercore vaccino, & cum folijs cypreſſi, ac nucæ eius. Item, ad idem aſpergitur domus ex decoctione radicis lupinorum, aut ex decoctione nigellæ, aut abſinthij, aut rutæ.

De cynomyia.

CAPVT CXXIX.

Idem in eodem. *Sidorus.* Cynomyia Græcè dicitur muſca canina. Nam canis Græcè cynos dicitur. *Ex libro de natura rerum.* Cynomyia eſt muſca canina, catulorum auribus importuna. Quam licet catulus frequenter excutiat, ſemper tamen importunè reuolat. Vbi autem eum pigrum ad excutiendum inuenit, vſque ad ſanguinem & vulnera procedit. *Auctor.* Cynomyia eſt illa muſca grauiſſima, qua percuſſa eſt Aegyptiorum populus in quarta plaga. De hac enim in Exodo legitur, *Venit muſca grauiſſima in domos Pharaonis ac ſeruatorum eius, & in omnem terram Aegypti, corruptaque eſt terra ab huiusmodi muſcis.* Per hanc enim ſecundum Gloſſam canini mores ſignificantur, in quibus humanæ mentis voluptas, ideſt libidinis arguitur. Sic enim & cimices quibus in tertia plaga percuſſi ſunt Aegyptij ſignificant inquietudines mundanorum, qui prouocatores rixarum amatores calumniantium non admittunt quietem ſpiritualis Sabbati. Vnde *Plalmiſta.* Dixit & venit cynomyia.

De engula & eruca.

CAPVT CXXX.

Ex libro de natura rerum. Engula eſt vermis à re nomen habens. Habet enim temper in ſanguine caput, continuèque ſugens ita intumefcit, vt medius crepet. Non enim exitum ſuperfluitatis habet: hic à quibusdam pediculus ſylueſtris dicitur. In iumentis nunquam ſed in lupis & canibus frequenter gignitur. *Eruca eſt vermis longus multis diſtans pedibus, colore varius.* Olera & arborum folia depaſcitur. Circa tēpus Septembris caletſi rore vel imbre perſuſus mutare ſubito colorem & formam dicitur, vt qui pedibus repebat innumeris, volare poſſit conceptis aliſ. Vniuerſa conſumit, ipſa demum conſumitur. *Eruca poſtquam in ſummitatibus arborum inſillar bombycis contexta reliquit, ſequenti aſtate vermibus exaleſcunt.* Quædam vero tecta domorum intrantes, mutata forma penitus & colore ſub aura in parietibus pendunt, ibique in nihilum rediguntur. *Eruca per caruam hominis tranſiens, eam inſicit, ac poſt ſe puſtulas relinquit.* Et hoc eſt veneni ſignum, & ſi non eſt efficaciſ ad ma-

Agnum malum. *Iſidorus.* Eruca eſt frondium vermis in olere, vel pampino inuoluta, ab erodendo dicta: de qua meminit *Plautus.* Imitatus nequam beſtiam maleficam inuolutam in pampino. Implicat ſe item, nec auolat ve locuſta, vt huc illucque diſcurrens ſemipaſta dimittat, ſed permanet parituris frugibus, & tardo lapſu pigerque morſibus vniuerſa conſumit. *Plinius libr. 17.* Erucæ multo imbre animalia dira naſcuntur, & aliæ frondem, aliæ florem erodunt, ac depaſtam arborem turpi facie relinquunt, hoc malum oritur tempore humido & lento. *Palladius libr. 2.* Contra erucas ſemina quæ ſpargenda ſunt ſemper vitæ ſucco, vel erucarum madefaciunt ſanguine. Aliqui vero cinerem de fico ſuper erucas ſpargunt, nonnulli ſquillam in horto ſerunt, vel aliqui etiam mulierem menſtruatam nudis pedibus contra erucas & cætera noxia hortum circuire faciunt, aliqui fluuiales caneros intra hortum plurimos & pluribus locis aſſigunt.

De formica.

CAPVT CXXXI.

Auctor. Formica eſt animal paruum, ſollicitum, prouidum, & ſagax. Terram de caueris egerit, arcto calle incedit, grano paſcitur. *Iſidor.* Formica dicta eſt ab eo quod torat micas farris. *Ariſto.* Formica eſt animal annuloſum ſine aliſ, & ſine ſanguine, & eſt ex animalibus, quæ cum ſocijs ſuis manent, & ex his quæ habitacula habent, ſicut mures & ulpæ. Formica ſicut & muſca coit in hyeme ſi conueniens aer fuerit & ventus meridionalis flauerit, habet intra os membrum per quod ſentit cibum, annuloſa liquidem animalia quæ non habent additamentum in anteriori corporis aculeo ſimile, habent aliud membrum in ore. ſicut formicæ. Quodque non habet in anteriori corporis aculeum, habet dentes quosdam ad accipiendum, & quosdam ad retinendum, vt formica & genus apum. *Formicæ generatio ſi ex animalibus ſiſ ſimilibus.* Formicæ terram ad domificandum extrahunt. Regem non habent: multique laboris & indiſtria ſunt, laborant & in nocte cum plena eſt luna, cibumque ſuum deponunt, & ſemper ambulat vna vna.

Plinius libro ſexto. Silices formicarum itinere vidimus attritos, & in opere ſemitam factam, ne quis dubitet quid poſſit in qualibet re quantulacumque aſſiduitas. Sepelitur inter ſe viuentium ſola præter hominem. Et in infectis habet intus linguam formicæ. *Idem in libr. 17.* Pillulæ de cypreſſo ſemina, (mas enim non gignit) collectæ ſiccantur ſole, ruptæque ſemen emittunt mirthæ formicis expetitum, ampliatioque miraculo tantuli animalis cibo natalem abſiumi tantarum arborum. *Idem in libr. 18.* Segniterque & contra indiſtriam ſuam, formicæ abſconditæ conuſantes, aut oua progerentes, tempeſtates aeris ſignificant. *Ex libro de natura rer.* Formica eſt animal miræ prouidentie ſibi, hæc ſola inter animalia ſemio fortificatur & creſcit. Formicæ labores communicant vt apes, ſed apes cibos faciunt, eæ vero condunt. *Efferrunt etiam mortuos ſuos atque ſepeliunt, & hoc ſola inter omnia animalia præter hominem faciunt.* Formica in ſuo genere fortiſſima eſt, pondus enim fert æquale ſibi in quantitate. Granum frumenti ſolum colligit, non ordei. *Plinius libro 11.* Formicæ vermiculum gignunt ſimilem ouis, Et apes quidem vtilis faciunt cibos, eæ vero condunt, ac ſiquis comparet onera corporibus earum, fateatur in illis portione vires eſſe maiores. Gerunt ea morſu maiora auerſæ poſtremis pedibus moliantur humeris obnixæ.

De Formica ſolertia.

CAPVT CXXXII.

Idem in eodem. Formicæ ſolertia multa eſt, prouidet enim in futurum, & preparat in ætate, quod comedat in hyeme. In meſſe enim eligit triticum, ordeum non

Centrina.

Abſinthio fugantur.

amurca.

fuligo.

galbano.

ſulphure.

Cynomyia.

Engula.

Eruca.

Eruca.

Eruca.

Eruca.

Eruca.

Eruca tyro.

Eruca tyro.

Eruca tyro.

Eruca tyro.

Formica.

Generatio proprietateſque.

Silices torrens.

Prognofici.

Erucæ mortuos.

tangit.

Formica in-
star canum.Praestigia id-
est postales.

Nota.

Reipublica
ratio in for-
micis.

Proverb. 6.

Quibus abi-
gantur.

tangit, & dum pluit eis super frumentum, totum eiicit. **A** Dicuntur in *Aethiopia* esse formicae ad formam canis, quae arenas aureas pedibus erunt, quas custodiunt, etiam ne quis auferat, captantesque ad necem persequuntur. *Ambrosius*. Formica cum sit exigua, maiora suis viribus audet, nec ad operandum seruitio cogitur, sed spontanea providentiae proposito, futura alimentorum subsidia sibi praetruit, de alienis laboribus sibi mellem recondit. Et cum agricola plerumque egeat, illa non indiget. Nulla sunt ei clausa horrea, nullae impenetrabiles custodiae. Nouit etiam explorare serenitatis tempora. Nam cum aduertit madidatos imbre fructus suos humescere, explorato diligenter aere, quando iugem possit seruare temperiem, acervos suos veserat, & de caernis soras humeris suis portat, ut iugis sole propria frumenta siccantur. Denique nunquam illis diebus imbres erumpere de nubibus videbis, nisi cum fruges suas horreis proprijs formica reuocauerit. *Physiologus*. Formicae exeuntes de spelunca sua ambulat ordinatae quarentes grana. Et cum aliqua illarum spicam inuenit, ex odore intelligit, verum tritici sit an ordei. Si ordei, transit donec inueniat spicam tritici, tunc accedens sursum in spicam granum deponit, sicque singulae singula grana in ore deferunt ad speluncam. Aliae autem vacuae eis obuiantes non dicunt eis, Date nobis de annona vestra, sed vadunt quarentes per earum vestigia donec inueniant, & similiter deferant. *Recondentes autem grana in spelunca diuidunt illa media ne germinet.* *Aristot.* Formicarum manifesta est operatio, laborant (vt dictum est) etiam nocte, apud complementum Lunae, non venantur sed cibum deponunt, & vna via semper ambulant. Multa namque animalia carentia sanguine subtiliora sunt quibusdam habeatibus sanguinem, vt apes & formicae. *Plinius lib. 10.* Cibum formicae condunt in annum. *Idem in lib. 11.* His reipublice ratio est, & memoria, & cura, semina condunt absque, ne rursus in frugem exeant a terra. Maiora ad introitum diuidunt, madefacta quoque imbre, proferunt & siccant. Operantur etiam noctu in plenilunio, cessant autem interlunio. Et quoniam e diuerso conueniunt, altera alterius ignara, certi dies, ad recognitionem mutuam nundinis dantur. Quae tunc earum concursatio, quam diligens cum obuijs collocutio quaedam ac percunctatio? *Gloss. super Parabolas 6.* Tantillum animal, formica, videlicet, princeps carens, rationis expertus, natura duce, in posterum sibi prouidet. Vnde scriptum est. *Vade ad formicam o piger, &c. Ex libro de naturis rerum.* Formica frumenti granum eligit, & si complutum in fossa sua fuerit, illud exponit vt siccetur, sicque iterum reponit ipsum vsque ad tempus. Vt autem granum conseruet absque germine fertur ipsum in tres partes diuidere.

De his quae contraria sunt formicis.

CAPVT CXXXIII.

P *Allad.* vbi supra. Formicae autem quoniam hortis satisque nociuae sunt, abiguntur, si origano ac sulphure tritis foramen earum aspergatur. Iterum si cochlearum vacuas testas vsseris, eoque cinere foramen earum inenleaueris. Praeterea contra formicas, si foramen in horto habent, noctuae cor admouetur, si autem foris veniunt, omne horti spacium cinere aut cretae candore signetur. *Athilides in lib. de venenis.* Cum intromiseris in antrum formicarum azath id est vespertilionem cohaerentem, illae formicae non exibunt antrum, nec per ipsum amplius colligent cibum. *Locus etiam cui sanguis mensiuus fuerit aspersus, nunquam ad eum accedent formicae & arescunt ex eo plantae.* *Plinius lib. 10.* Storacis, origani, aut calcis aut sulphuris odore necantur formicae. *Idem in lib. 11.* Ranarum altera fibra rubetarum a formicis non attingitur propter venenum, vt arbitrantur. *Idem in lib. 17.* Arborum pestes sunt & formicae, has abigunt rubrica & pice liquida perunctis caudicibus, necnon & pisce suspensio iuxta in vnum locum congregant, aut lupino tito cum oleo linitis radicibus. *Idem in lib. 19.* Si rigui non sint horti, eorum pestis sunt formicae, contra quas

remedium est, limo marino vel cinere foramina earum obturare, sed heliotropio herba siue solsequio necantur efficacissime. Quidam & aquam diluto latere crudo has putant inimicam. *Idem in lib. 30.* Est formicarum genus venenatum, non eas nouere in Italia, quas solitugas appellat Cicero, vel salphygas. His contrarium est cor vespertilionis, sed & cantharides, resistit omnibus formicis. *Aristot.* Si quis acceperit sulphur & origanum agreste, & puluerizauerit super mansiones formicarum, dimittent illas, & fugient. Similiter etiam fugiunt a fumo storacis sicci. *Razius in Almanfore.* Formicae ex alkitrâ, & ex sulphure, & ex assa foetida fugantur, & si ex istis mittatur aliquid in earum foraminibus, morientur. Porro si ex eo circa foramen epithema fiat, non exhibent. *Ex libro de naturis rerum.* Domus formicarum ex sulphure & origano agresti fumigata formicas effugere cogit ab illa.

De maioribus formicis.

CAPVT CXXXIV.

S *Olinus.* Formicae (vt dictum est) dicuntur esse in *Aethiopia* ad formam maximi canis, quae araneas aureas pedibus quos leoninos habent, erunt, ac ne quis auferat, custodiunt. *Plinius libro undecimo.* Formicae in regione septentrionalium Indorum, qui dardae vocantur, e terra cauernis egerunt aurum, quibus color felium, magnitudo *Aegypti* luporum. Erutum ab eis hoc aurum tempore Hyberno, Indi furantur, seruire aethiuis conditis propter vaporem in cuniculos formicis. Quae tamen odore sollicitate pronolant, crebroque quamuis camelis praelo cibis fugientes lacerant. Tanta pernicitas est his feritasque cum auri amore. *Physiologus.* Qui volunt a formicis *Aethiopicis* aurum abipere, accipiunt equas cum pulis suis & fame affligunt tribus diebus, demique pullos earum ad littus aquae religant, quae currit inter eos & formicas. Et equas agunt trans aquam illam impositis elitellis super dorsum earum, quae vbi vident trans flumen herbas virentes, pascuntur per campos ultra flumen. Formicae autem videntes sermiam & elitellas super dorsum earum, comportant in eas aureas arenas volentes eas ibi recondere, vespertalente autem die postquam satiatae sunt equae & auro onustae, pullos suos audientes praefame hinnienses regrediuntur ad eos cum auro multo. *Ex libro de naturis rerum.* In India sunt formicae circa montes aureos vulpibus maiores fortes ac saeuae nimis, pedes quatuor habentes, & in pedibus hamatos vngues. Tanta vero fortitudinis sunt, vt visos homines disserpant. Bestias autem de facili non ledunt satis consciae, quod aurum illud quod ipsae custodiunt inuitis non auferant. Ad plectendum ergo temeritatem auaritiae illic a Deo collocatae sunt beistiae.

De Formicoleone.

CAPVT CXXXV.

I *Sidorus.* Formicoleon ideo sic vocatur, quia formicarum est leo, vel quia formica pariter & leo. Est enim animal paruum, formicis satis infestum, quod in puluere se abscondit, & formicas frumenta gestantes interficit. Proinde autem formica & leo vocatur, quia alijs animalibus est vt formica, formicis autem vt leo. *Gloss. super Job.* Myrmicoleon, id est formicarum leo, est paruum animal, quod clam insidiatur formicis, easque comedit, volatilibus autem & alijs animalibus a quibus comeditur, formica existit. Vnde myrmicoleon perijt, & cetera. *Ex libro de natur. rerum.* Formicarum leo qui myrmicoleon dicitur, vermis est de genere formicarum, sed multo maior. Qui dum adhuc paruum est & inualidus robore, pacem ac modestiam simulat, sed cum vires acceperit, pristina consortia despicit, & vnam maiorum turbam comitatur. Itaque inualefcens audacia, formicis ad vsus conuenientes laborantibus insidias delitescit.

litescit, & qui ſibi nihil in æſtate parauerat, in hyeme labores earum diripit ac deſtruit.

De Fucis.

CAPVT CXXXVI.

Iſidorus. Fucus eſt maior ape, vel maior apis, minor crabrone. Et dictus eſt fucus, eo quod alienas labores edat, qualiſ fagus, vel focus. Depalcit enim quod non laborauit. De hoc Virgilius ait. Ignauum fucos pecus à præſepibus arces. Orinnitur autem fuci de mulis mortuis. Ariſt. Cepheneſ (vt dictum eſt) ab apibus ſolitarium eſt, nec operatur, ſed uiuit ex eo, quod operantur apes. Ipſeque & pulli apum cibantur à melle, & qualiſ ſe exercentes volant in aere. Deinde ad aluearia reuertuntur, & cibantur. Plinius libro 10. Apes primum domos plebeis, & diſcant, deinde regibus. Si ſperantur largior prouentus, adijcuntur contubernia & fuci. Ex quidem cellarum minima, ſed ipſe maiores apibus. Sunt autem fuci ſine aculeo, velut apes imperfectæ, nouiſſimeque à fellis, & iam emeritis inchoate, ſerotinus fetus, & qualiſ ſeruitia veterum apum, quamobrem imperant hiſ, primoſque in opera expellunt, tardantes vero ſine clementia puniunt. Nec tantum in ore, ſed in fetu quoque adiuuant eas, multum ad calorem turba conferente. Certè quo maior fuerit multitudo earum, eo maior fiet & prouentus examinum. Cumque mella ceperint matureſcere, abigunt eas. Et trucidant multæ ſingulos aggreſſe. Nec id genus niſi vere conſpicitur fucus ademptus aliſ in aluearium reiectus ipſe admittit cæteris. Porro ſi deſperatur prouentus, tunc fucos abigunt. Proprium hiſ genus eſſe aliqui eſtimant, ſicut furibus inter illas grandiffimis, ſed nigris, atque aluo, ſic appellatis, quia furum mella deuorent. Certum eſt ab apibus fucos interfici, qui utique regem non habent. Et quomodo ſine aculeo naſcantur, in quaſtione eſt.

De Grillo & gurgulione.

CAPVT CXXXVII.

Iſidorus. Grillus à ſono vocis nomen habet, hic retro ambulat, terram terebrat, ſtridet noctibus, venatur cum formica circumligata capillo in cauernam eius cõiõcta, eſſilato prius puluere ne ſe abſcondat, & ita formicæ complexibus trahitur. Hali in libro. regatum diſpoſitio. Locuſta longe, id eſt grillo, ſi collo ſuſpendantur, quartanam patienti prodeſt. Plinius libro 29. Grillus prodeſt prurientiſ auribus cum terra ſua eſſoſus, magnam huic animali perhibet Nigidius auctoritatem, magi quoque maiorem. Auriculæ paroxydæ proſunt grillo ſine illiti, ſine adalligati. Idem in libro 30. Strumis quoque ſuadent illi nite grillum cum terra ſua eſſoſum. Porro contra calculos & alias difficultates veſicæ prodeſt grillum aqua calida dilutum ſumere: præterea grillorû crematorum fauilla ex oleo perducit ad cicatricem vlcera. Verus Comæſtor. Gurgulio vermis eſt, qui naſcitur in corruptione fabarum, ſicut tinea ex corruptione olerum, teredones ex corruptione lignorum. Iſidorus. Gurgulio dicitur, quia pendenti eſt aliud niſi guttur.

De Lanico & limace.

CAPVT CXXXVIII.

Ex libro de natura rerum. Lanicus vermis eſt longus, maculoſus, ex multis diſtans pedibus, ſpacium colore albus, hic lanam ſericam ex proprijs viſceibus operatur, & arboris mori folijs veſcitur. Qui ſcilicet cibus mediantibus ipſius viſceibus in lanam eam vertitur. Itaque lana ſua ſuſcipit in ramuſculis faciunt, & in circuitu ſui operantur, ita vt perfectis fulis vndique in opere ſuo includantur poſt hoc exitum ſibi faciunt in ſummitate fulorum, egredientesque natura mirabili mutati perſus apparent à forma priori, adeo vt vermes qui reſpiciant innumeris pedibus, habentes alas iam apti ſunt ad volandum. Demum venerem ineuites diebus

tribus coeunt, quo peracto maſculus moritur, femina vero ordine iterato oua parit innumera, ſubſtrato ſibi panniculo vel albo vel rubro. Deinde emoritur, tunc panniculus cum ouis ſuſcipitur, & vbi non poſſit hyemalſcente oua ad ſolem exponuntur, & calore veris imualeſcente oua ad ſolem exponuntur, & calore fouentur, donec animata in vermes formentur. Duos tamen colores lana naturaliter in vermes ſuſcipit, album ſcilicet & croceum. Cæteri vero artificio fiunt. Dicitur quod oua de panno in exceptione ſuppoſito, vel album colorem vel croceum trahunt. Iſidorus. Limax eſt vermis limi, dictus eo quod in limo naſcatur, vnde & ſordius ſemper & immundus habetur. Auctor. De hoc plenius infra dicitur, vbi de teſtudine agetur.

De Locuſta.

CAPVT CXXXIX.

Iſidorus. Locuſta dicitur, eo quod longis pedibus ſit veluti haſta, vnde & tam maritimam, quam terreſtrem Græci angida vocant. Ariſt. Locuſtæ nõ faciunt ſtrepitum, niſi volando in extendendo alas & contrahendo per aerem inter alas & corpus cadentem. Senectutem exuere accedit locuſtis ſicut & veſpis quorundam annuloſi corporis pedes poſteriores ſunt maiores, quam medijs propter ambulationem, & vt eleuentur cito à terra cum volare voluerint. Quod autem ex eis coit, hoc maſtius facit, vt locuſtæ ac pulices, iſta namque pedes conſtringendo ſtectunt, deinde illos extendunt, & ſic à terra eleuantur. Neceſſaria enim eſt flexio in pedibus declinans ad exterius. Pedes autem anteriores non poſſunt talis eſſe diſpoſitionis. Et omnes iſti ſex habent pedes cum duobus pedibus, per quos coeunt. Plinius libro 11. Inſectorum pedes quibus ſunt in obliquum mouentur, & quorundam extremi longiores foris curuantur, vt locuſtis. In India ternû pedum longitudinis eſſe traduntur, cruribus & ſeminiſ ferrarum uſum præbentes cum inauerint. Eſt & alius eorum obitus. Gregatim ſublata vento & in maria aut ſtagna decidunt & moriuntur. Fortè hoc caſu euenit, non vt priſci exſtimauere, madefactis nocturno humore aliſ. Iidem quippe nec volare eas noctibus, propter frigora tradiderunt, Parthis hæ in cibo gratæ. Vox earum ab occupatio proſiſta videtur. Et loco in commiſſura ſcapularum quaſi dentes exſtimantur habere, ipſoſque inter ſe terendo ſtredorem edere circa duo æquinoctia maximè, ſicut cicadæ circa ſoliſtitium. Locuſta ſanè minimè creditur ſonare, ſed pennarum ſonum eſſe. Inſectorum, quæ nouiſimos pedes habent longos ſaliunt, vt locuſtæ.

Ambroſius. Locuſtæ folijs oliuæ abroſis ſe liberant ab ægritudine. Ex li. de nat. rer. Locuſta dicitur quaſi loco ſtans, colore vicidis eſt, caput habens formatum vt æquus, os ad modum quadranguli, aculeum pro cauda, crura longiora, & ad ſeipſam reflexa, vnicum inteſtinum ſanie & immundicia repletum. Locuſta à vento aſtrali generantur ſeptentrionalis moriuntur & aquilonari. Floribus arborum amygdalorum citius impinguntur. Infirmiſ ſuæ remediam habent, nam folia latri abroſa, eas ab ægritudine liberant, mutuo ſe comedunt, maioresque minores deuorant, hoc animal eſt leue ac mobile, cuius alacer volatus, ſed cito deciduus. Strabus. Locuſta dicitur quaſi longa haſta, quia longiora retro habet crura. Gregorius. Locuſtæ pluſque animalia cætera minuta frugibus nocent, & ideo linguas adulanum figurant, quæ mentes bene operantium corrumpunt, & ad appetitum laudis declinant. Gloſſa ſuper Job. 39. Locuſtæ cum ſe in aerem attollere conantur, primum ſe cruribus impellentes ſubleuant, & poſtmodum aliſ vocant. Et matutinis quidem horis vix à terra ſe ſubleuant. Cum autem æſtus exarſerit, altius volant. Vnde ſcriptum eſt. Numquid ſuſcitabis eum quaſi locuſta?

De Generatione locustarum.

CAPVT CXL.

Per se im-
pregnantur.

Aristot. Locustam vociferantem habuit mulier quaedam, eamque nutriuit paruum. Cum autem creuit, ipsam per se impregnatam inuenit. Et hoc argumentum est, quod femina quaelibet sperma naturaliter habeat. Animalia quaedam annulosi corporis erunt. Eritque ex animalibus sibi similibus generatio eorum, sicut accidit animalibus carentibus sanguine, ut sunt locustae ac vespa & formica. *Plinius ubi supra.* Locustae pariunt in terram demisso spinæ caule oua condensâ autumnî tēpore, ea durant hyeme sub terra, anno sequenti exitu veris emittunt paruas nigrantes, sine cruribus pennisque reptantes. Itaque vernis aquis oua intereunt, sicco vero maior est proventus. Alii duplicem earum fetum geminumque tradunt exitum, vergiliarum, scilicet exortu parere. Deinde ad ortum canis obire, & alias renasci. Quidam vero arcturi occassu renasci tradunt, matres cum pepererint eas mori certum est, vermiculo statim circa fauces innascente, qui eas strangulat. Eodem tempore mares obeunt, tam friuola ratione morientes, serpentem cum liberit necant singulæ, faucibus eorum mordicus apprehensis. Non autem nascuntur nisi in locis planis & rimosis. Circa duo maximè æquinoctia coitus est locustarum, sicut cicadae circa solstitium. Coitus locustarum qui insectorum omnium quæ coeunt femina portante marem vitimo caudæ reflexo tardoque digressu. In omni hoc genere mares feminis sunt minores. *Idem in lib. 29.* Locustæ autem minimæ, idest minores athelabi dictæ, aduersantur apibus ac vespis, & scabronibus atque sanguisugis. *Ex libro de natu. rer.* Locustæ (ut dictum est) a vento australi generantur, septentrionali & aquilonari moriuntur. Circa solstitium est coitus earum. Oua condensâ in autumno pariunt, quæ tota hyeme durent, & exitu veris erumpunt. Fetus forma pusilli sine cruribus pennisque reptantes mori eas cum pepererint certum est. *Glo. super tabel.* Bruchus vocatur fetus locustæ antequam alas habeat. Deinde cum incipit parum volare athelabus dicitur. Cum vero pleniter volat, locusta vocatur. Multoque grauior est bruchus quam locusta vel athelabus, quia iacens in vno loco radicitus comedit fructus. *Glossa super Naum. 3.* Bruchus autem & athelabus & locusta incalescente Sole auolant teste Propheta.

Tempus
ouandi.

De Nocuentis earum.

CAPVT CXLI.

Creduntur
aues esse ob
stridorum.

Lex Cere-
mensium.

Bellum con-
tra locustas.

Plinius ubi supra Locustas certum est maria longinqua transire, continuata plurimarum dierum fame, maximè que miramur, quod propter externa pabula nouerunt tam remota petere loca, mira pestis, nam & grandiores cernuntur. Tantoque pennarum stridore volans, ut aues esse credantur, solemque obumbrant, populi autem ubi a longè venientes spectant, solliciti sunt, ne suas terras aperiant. Nam vbique dira messibus nube terras contegunt, multa contactu adurentes, & omnia morsu corrodunt, ut fruges tectorumque fores. *Aliquando autem vento sublato in maria vel stagna decidunt.* In Cyrenaica regione lex est has ter in anno debellandi, primo quidem oua obterendo, deinde fetum, & tandem adultas. Desertorisque penis adiudicatur, qui ab hac lege cessauerit. Italiam ex Aphrica maxima sæpe infestant cohorte, populo sæpe ad sibylina coacto remedia confugere metu inopiæ. In Lemno Insula certa præfixita est mensura, quam singuli enecatatum ad magistratus referent. Gracculos etiam ob id colunt, aduerso volatu earum exitio ac neci occurrentes. Tot orbis partibus malum id vagatur. In Syria quoque militari Imperio necare coguntur accollæ, & eas debellare, Parthi vero eas in cibum sumunt, *Ex libro de naturis rerum.* Locusta est animal dente noxium, & cum regem

A non habeat ordinatum ducit exercitum. Hoc animal (ut dictum est) plusquam cætera inimica frugibus nocet. *Ambrosius.* Locusta collecto agmine occupans latitudinem regionis, non nocet habitando, nec fructus depascitur, nisi signum acceperit diuinæ præceptionis, & tunc exequitur ultionem cælestis offensionis, hanc auis Græcè dicta seleuthis, ad remedium data insanabili pastu deuorat, & plagam extinguit. *Glossa super Amos 7.* Locustæ cum in principio imbris serotini id est verno tēpore quando cuncta virent, & omnis ager parturit, veniunt, cuncta fere consumunt. *Glossa super Naum. 3.* Locustæ in frigore torpent, in calore volitant. Porro athelabus modicis pennis reptans potius, quam volans, vbi cumque oritur, vsque ad puluerem cuncta consumit, quoniam abire non potest donec pennæ crescant; Porro bruchus & athelabus & locustæ incalescente sole ad alias regiones aduolant, nec meminerunt sepis in quo tempore frigoris federant, vnde scriptum est. *Custodes tui quasi locustæ, & parvuli tui quasi locustæ locustarum, quæ considunt in sepibus in die frigoris, Sol ortus est, & auolauerunt, & non est cognitus locus carum ubi fuerint.*

Nahum
cap. 3.

De Remedijs contra eas.

CAPVT CXLII.

Glossa super Isaiam 33. Locustæ fossis obruuntur ne à vento in mare rapiantur, & ad terram deiectæ ex ouis, quæ viuz conceperant, etiam bruchos in morte gignant. Vnde dicitur per Prophetam. *Congregabuntur spolia vestra, sicut colligitur bruchus, velut cum fissa ex eo fuerint plena.* *Plinius li. 10.* Seleutides aues vocantur, quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant Cassini montis incolæ; locustis fruges eorum vastantibus. *Idem in lib. 11.* Lemnij certa mensura sibi præfixa singuli locustarum enecatorum ad magistratus referunt. Ob id quoque gracculos colunt, quoniam aduerso volatu earum exitio necaturi occurrunt. *Palladius lib. 1.* Opinio Græcorum est, si nubes locustarum repente surrexerit, latentibus infra tecta cunctis hominibus, eam posse transire. Quod si obseruantes homines sub aere deprehendant, nullum fructum noceri si continuo omnes ad tecta confugiant. Pelli etiam dicunt amari lupini aut agrestis cucumeris aqua decocta si muræ mixta fundatur. At æstimant aliqui locustas, vel scorpiones posse fugari, si aliquo ex his vtantur in remedio.

De Medicinis ex corporibus locustarum.

CAPVT CXLIII.

Autor. Locustæ sicut & animalia cætera plura in se habent medicinalia, corporis humani morbis curandis vtilia. *Plinius libro 30.* Locustarum pedes cum sebo hyrino tritis lepras sanant. *Auscenna in 2. canone medicine.* Locustæ meliores sunt crassæ, quæ alas non habent, & hæc assantur & comeduntur propter puncturam scorpionis. Pedes locustarum eradicaunt verrucas, ut dicitur. Ex rotundis autem earum 12. grana sumentur, abiectisque capitibus & extremitatibus earum, poniturque cum eis parum myrti sicca, bibunturque propter hydropsim sicut sunt. Item conferunt gustationi vrinæ & difficultati eius. Fitque cum eis suffumigatio, & confert difficultati ipsius, ac præcipuè mulieribus. Fitque cum eis vaporata hæmorrhoidibus. Stercus locustarum panno confert, & marphæ, &c.

De Lumbrico.

CAPVT CXLIIII.

Isidorus. Lumbricus est vermis intestinorum, sic dictus quasi lubricus, quia labitur, vel eo quod in lumbis fit. Horum tria sunt genera. Rotundi longi & lati. *Plinius libro 11.* Intra hominem tinea tricennum pedum, aliquando & plurium in longitudine,

Lumbricus

iam

iam in carne inueniuntur exanimi, viuentium quoque hominum capillo. Qua ſeditate & Sylla dictator & Alcman ex clariffimis Græciæ Poetis obiere, hoc quidem & aues infeſtat. Aliquando interim phasianas, niſi puluerizantes ſeſe. *Psolus habentium Aſinum immunem hoc malo credunt, & oues tantum. Hali in libro regalis diſpoſitionis.* Lumbrici naſcuntur ex humoribus phlegmaticis putreſcentibus in inteſtinis, vbi naſcitur calore extraneus, hos impoſſibile eſt naſci de ſanguine vel cholera rubea. Nam cholera rubea cum amaritudine & acuitate ac ſiccitate ſua huiuſmodi occidit animalia. Sanguis autem de venis vel arterijs non exit, & ſi exiit, apoſtoma gignit cum paſſionibus alijs, vnde paſſionem hanc habent pueri phlegmaticam & craſſam humiditatem habentes eum diæta ſua craſſa & purgandi negligentia. *Maximè vero in autumno hæc paſſio naſcitur ex fructuum conſtione.* Huius ſpecies ſunt tres. Vna lumbricorum, qui quaſi rami portulacæ ſunt, & in inteſtino ſubtili naſcuntur propter nimiam humiditatem cibi, quæ in eo adunatur, ſunt & alij lati, ſicut ſemina cucurbitæ, plurimum in inteſtino craſſo maximoque morbo. Sunt etiam alij minuti vermuli, ſicut qui fiunt in aceto, plurimum in erecto naſcentes inteſtino. *Lumbricorum accidentia ſunt* tortura, abominatio, punctura, maximè cum inteſtina propter humectationem ſubtiliata ſunt. Nam lumbrici de eorum humectatione trahunt, qui ſi creuerint in inteſtinis virtus deficit, quia Chylus ea nutriens ad lumbricos nutriendos vadit, vnde deficit humiditas corporis, ſtrident dætes, labia pruriunt, abominationem habent & vomitum. Aliquando autem vſque ad ſtomachum aſcendunt, & cum vomitu.

De Multipede.

CAPVT CXLV.

I Sidorus. Multipes eſt vermis terrenus, ex multitudine pedum vocatus, qui contractus in globum complicatur. Naſcitur ſub petris ex humore & terra. *Aristoteles.* Animal annuloſum longi corporis & multorum pedum æqualem habet annuloſitatem, & viuit aliquantum poſt capitis abſciſionem. Item per fumum ſtoracis ſicci, multipes deluditur ac deprehenditur. *Ex libro de natura rerum.* Multipes à re nomen habet, & ſanguine caret. Hoc animal dicit Auguſt. aliquando coram ipſo allatum, eoque ſpectante in multas partes conſciſum, & tamen vnaquæque pars vixit ab alijs partibus ſeparata. *Auſenna.* Vermis rubeus qui eſt ſub vrceis aquæ, plurimos habet pedes, & cum tangitur rotundatur. Si palatum ex eo cum melle tangitur, valet contra praſociones, & ſimiliter cum comeditur. *Conferunt etiam aſtmati, & ad dilationem anhelatus, ſecundum quod dicitur. Item vermis multipedes cum vino bibitus conferunt ſclericiæ, & difficultati vriſi.*

De Muſaraneo.

CAPVT CXLVI.

I Sidorus. Muſaraneus eſt animal perexiguum in Sardinia araneæ forma, quæ ſoliſuga dicitur, eo quod diem fugiat, in metallis argentarijs plurima eſt occulto reptans, & per imprudentiam ſuperſedentibus peſtem facit. *Plinius libro 8.* In Italia muribuſaraneis venenatus eſt morſus. Eoſdem autem vltior Apennina regio non habet. Idem vbicunque ſunt orbitam ſi tranſiere moriuntur. *Idem in libro 20.* Muſaraneus morſus ſoliorum *Aristoteles* inſiſta ſarima ſanatur. Erucæ quoque ſemen ſcorpionum & murifaraneis venenis medetur. *Idem in lib. 22.* Cuius etiam morſibus aduerſatur murifaraneis. *Idem in libro 23.* Item acetum murifaraneis morſibus ſanat hauiſtum. *Idem in libro 27.* Alſinuum etiam aduerſatur murifaraneis morſibus. *Idem in libro 27.* Leporis coagulum ex aceto valet contra muremaraneum. *Idem in libro 29.* Muſaraneis morſibus ſanatur agnino coagulo pote vngulae cinere cum melle. *Item muſtela catulo.* Item ſi

A iumenta momorderit *mus recens cum ſale imponitur, aut reſperſionis ſel ex aceto.* Ipſe quoque muſaraneus contra ſe remedium eſt diuulſus & impoſitus. Optimum quidem erit ſi imponatur ipſe, qui momorderit. Sed ad vſum hunc ſeruant alios, oleo vel luto circumlitos. Præterea contra morſum eius eſt remedium terra exurbita. *Ferunt enim orbitam ab eo non tranſiri: torpore quodam natura.* *Idem in libro 30.* Muſaraneis morſibus aduerſatur talpe terraque orbitis depreſſa, vel ſemen erucæ. De ſoliſuga quoque dicitur infra.

De Muſca.

CAPVT CXLVII.

I Sidorus. Muſca ex Græco venit, ſicut & mus, ex ſicut & apes necatæ in aqua aliquotiens poſt vnius horæ ſpaciū reuiuſcunt. *Aristoteles.* Animalia duas alas habentia tantum pungunt aculeo, qui eſt in interiori ſui capitis, vt muſcæ & muſteliones. Cumque quodlibet annuloſum habeat membrum, per quod ſentit cibum, muſcæ ac muſteliones hoc membro pungunt & ſanguinem extrahunt. Muſca ſicut & apis non facit ſtrepitum ac ſibilum, niſi volando ſcilicet alas per aërem inter ipſas, & corpus cadentem extendendo & contrahendo. Muſcæ & formica non ſunt nidificantes. In hyeme coeunt ſi aer conueniens fuerit, & ventus meridionalis flauerit. Non autem ſeparantur in coitu niſi grauiter quædam annuloſa, quia coitus in eis multum durat, vt patet in muſcis & araneis. *Muſca habet aculeum ſicut apis extra, cuius natura eſt mollis & vacua, per ipſum guſtat & ſentit ac cibum attrahit, habet itaque dentes muſcarum genus & apum qui non ſunt ſimiles dentibus aliorum.* Animalia quædam naſcentia nec ſuo generi aſſimilantur, nec à ſuo genere diuerſantur, vt muſcæ & apiculæ. Nam & ex iſtis oriuntur animalia quorum natura non eſt ſimilis generi à quo ſūt, immo vermes ab illis exeūt. *Auſtor.* Muſcæ (vt fertur) ex immundicia naſcuntur, immundis adhærent, & loca immunda frequentant. Inquietæ ſunt & importunæ & infeſtæ, pungitiuæ ac tumultuoſæ. *Ex libro de naturis rerum.* Muſca proteruè volat, & circumuolando ſtrepitum facit ex aere circumagitato. Inter alas roſtrum habet quaſi cannam concauam, pedibus poſterioribus alas acuit, anterioribus autem roſtrum & caput, lucem diligit, nec in tenebris ambulare nouit. Ad calorem ſe libentius confert, humidis inſidet, cruorem appetit, ſalfa & aſpera fugit, abaque & mundiora libenter coinquinat. *Carnes recenter caſas vbicumque tetigerit ſtatim vermes inſequuntur,* qui corrumpunt infeſtas, hoc maximè diebus canicularibus, infeſta eſt omni animali, & maximè homini: ex corruptione ſimi generantur muſcæ; in aqua merſa reuiuſcunt expoſita. *Hyeme latent extinctis ſimillimæ.* Et in Auguſto prouolant importunæ. Vermiculos autem nigros ac duros edunt, è quibus muſcæ proueniunt.

De Eodem.

CAPVT CXLVIII.

Plinius libro 10. Muſca præcipuè pabulum eſt aui diptæ hæmatopodes. Quædam vero generant aliquid coitu, ſed imperfectum eſt ac diſſimile, & ex quo nihil amplius gignitur, vt vermicultus muſcæ. *Idem in libro 11.* Muſcæ binas gerunt pennas. Veſpes muſcæ grãdiores venantur, & amputato his capite reliquum auferunt corpus, infeſtis aliquibus ſunt in ore pro lingua aculei quibusdam hebetes nec ad puuctum, ſed ad ſuctum vt muſcarum generi, in quibus lingua ſiſtula euidentis eſt, nec ſunt talibus dentes. *Muſci humore exanimati ſi cinere conſtantur, vita redit: inſectorum pedes primi longiores ſunt oculos duos habentibus, vt ſubinde tergant eos pedibus, ſicut in muſcis notamus.* *Idem in libro 21.* eſt mons in Creta Carina nouem milium paſſuum ambitu, intra quod ſpaciū muſcæ non reperiuntur, ibique mel nuſquam attingunt. *Idem in lib. 24.*

Reuiuſcencia muſcarum modus.

Orbitam non tranſit.

Muſca.

Guſtat per aculeum, habet dentes.

Ad necan-
dum mus-
cas.

Musca quidem necantur, si locus foliorum sambucus decoctione
 spargatur. Idem in lib. 25. Elleboro quoque musca necantur
 albo trito, & cum lacte sparsa. Idem in libro 27. Porro lite-
 ras à muscis tuetur, atramentum librorum ex diluto
 absinthij temperatum. Idem in libro 29. Alopicias re-
 plent capita muscarum recentia folio ficulneo prius as-
 perata, alij sanguine vtuntur muscatum, alij decem die-
 bus cinerem illarum illinunt cum cinere cathæ, vel
 etiam etiam micum, ita quod tertia pars sit à muscis.
 Idem in libro 34. Halitus fornacis plumbi quando deco-
 quitur muscis & culicibus noxius pestilens sentitur.
 Auicenna in 4. canone. Interficiuntur muscæ quando
 de illo ponitur aliquid in lacte, & sugunt muscæ. Interfi-
 cit etiam eis fumus eius, & fumus thuris, atque decoctio
 elleborimigri. Hali. vbi supra. Muscæ proferunt oculorum
 doloribus, & casui palpebrarum, quæ si comburantur
 & cum melle super alopicie loca ponantur capillos
 producant.

Arsenicum.

Fumus.

De Ophimacho.

CAPVT CXLIX.

Ophima-
chus.

EX lib. de natu. rer. Ophimachus est vermis corpore
 admodum exiguus, sed audacia animi & ingenio
 robustus nimis. Dicitur autem cum serpentibus habere
 certamen, & ingenio preliandi vitam defendere. Cum
 que corpore sit exiguus, ac viribus impar, exercitio ta-
 men pugne serpente vin cit fortiorem se, vinitque se-
 curus audacia potius, quam naturali fortitudine. Au-
 stor. Hunc tamen quia in Lentico inter volatilia nu-
 meratur, superius inter volucres deputauimus, ibique
 nonnulla de illo inferuimus. Sed quia corpore (vt di-
 ctum est) admodum exiguus est, rectius arbitror eum si-
 cut apes & muscas in numero, vermium esse deputan-
 dum.

De Papilione.

CAPVT CL.

Papilio.

Idorus. Papiliones auiculæ sunt, quæ maximè flo-
 rentibus malis abundant, quæque stercore suo ver-
 miculos nasci faciunt. Plinius li. 11. Papilio ignauus & in-
 honoratus luminibus accensis aduolans, pestifer api-
 bus infestus est non vno modo, nam & ipse ceras de-
 pascitur, & relinquit excrementa, quibus teredines gignuntur,
 quæ ceras appetunt. Quibusdam insectis cornicula protenduntur
 ignaua vt papilionibus. Idem in lib. 20. Genus cognatum apibus
 bestiolas necat innascentes, vt araneas & papiliones. Tolluntur
 autem papiliones cum maturescit malua noctu interlunio, sereno ca-
 lo, cum lucernis accensis ante alueos, in eandem flammam sese
 ingerunt. Idem in li. 28. Papilio lucernarum luminibus aduolans
 inter mala numeratur medicamēta. Huius est contrarium seque
 caprinum. Ex libro de natura rerum. Papiliones sunt vermes
 volantes, qui maxime floribus innituntur, & ex eis cibos capiunt.
 Post Augustum cocunt, & masculo moriente post coitum femina
 edit oua, quibus editis moritur. Quidam vero per hyemem durant,
 & in estate vermes faciunt, qui calore solis ac nocturno rore
 inualescentes, alas concipiunt euolantes. Palladius libro 5.
 Papiliones quoniam apibus obfunt, mense Aprili necandi sunt.
 Tunc enim maximè abundant florentibus malis: quos hoc genere
 intercipimus; Vas æneum miliario simile, idest altum & angustū
 vespere inter aluearia collocemus, & in fundo eius ponamus
 lumen accensum, illuc & papiliones conuenient, & circa lumen
 volitabunt, & angustia vasculi ab igne proximo interire cogentur.

Antipathia.

Captura
papilionum
modus.

De pediculo.

CAPVT CLI.

Pediculi.

Idorus. Pediculi sunt vermes cutis à pedibus dicti.
 Vnde pediculosi dicti sunt, quibus pediculi in corpore
 effruescunt. Ex lib. de naturis rerum. Pediculi di-

cuntur à numerositate pedum, hoc malum ex ipsa hominis
 carne creatur indubitanter; & tamen inuisibiliter. Hos nonnulli de sudore
 hominis, alij de poris & euaporationibus gigni dicunt. Contra hos
 præcipuum remedium esse dicitur frequens ablutio corporis marinis
 aquis, aut vehementius salis, vel argentum viuum in oleo oblique
 diutius bullitum, & zonam ex co tintiniam portare. Hali. Accidit
 autem peregrinanti copia pediculorum in corpore propter sudorem
 & puluerem, ac balnei paucitatem. Quod cum euenerit, corpus
 eius cataplasmetur cum argento viuo, occiso cum oleo, adiuncta
 Aristologia longa, & defalo, mane quoque balneum ingrediatur,
 & corpus eius frictione valida mundetur, caputque cum
 Carthama blito, & boraco lauetur. Razi. vbi supra. Pediculorum
 generationem prohibent visus balnei & lauacri, pannorum
 frequens mutatio, proprieque vt pântus qui carni adhæret
 lineus sit, ita dè namque pediculis repletur. Huiusmodi
 pediculos generatos interficit argentum viuum extinctum, si
 oleo misceatur, ex oleoq; fila lanea inungatur, quæ super se
 aliquis appendat, aut ex eis se cingat. Auicenna in 2. cano.
 Staphysagria cum arsenico pediculos interficit, & similiter
 argentum viuum extinctum. Idem in 4. Pediculus vulturis
 (vt ait Galenus) paruus est, à quo non cauetur, & forte non
 videtur morsus eius. Facit autem erumpere sanguinem per
 vrinam, & per nares, & in ano, & in stomacho per vomitum,
 & ex pectore, & pulmone, & radicibus dentium, & quandoque
 non recipit medicinam. Huius morsus confert lac dulce
 scilicet caprinum, & butyrum crudum, & terra sigillata,
 & portulaca & reliqua extinguentia.

De Pulice.

CAPVT CLII.

Idorus. Pulices vocati sunt, eo quod in puluere magis
 nutriuntur. Patet pulicem esse vermiculum nigrum & minutum
 quidem, sed valde pungitium, maximè autem tempore æstiuo
 & pluuiali. Ex libro de naturis rerum. Pulices atro colore
 de puluere calefacto, & postmodum humore corrupto
 procreari dicuntur. Saliunt potius, quam volant, nocte
 tempore die magis hominem infestant, & nisi vehemens
 torpor aut somnus grauis in membris sit, se tueri non
 potest. Cum quis manum adhibet, celerius fuga dilabuntur,
 nec inueniri queunt. Vbi vero quies esse creditur, celerius
 ad infestandum redeunt, hominem morfu pungunt, ac
 virtute faucium sanguinem attrahunt, eoque tam subtiliter
 reficiunt, vt integra pelle, que media est, sanguinem
 tantum per poros & euaporationes excipiant. In carne
 tamen cui insident vestigia relinquunt. Aere humectato
 terraque adlenta maiori virtute crassantur. Contra
 pulices optimum remedium est omni vespere corpus
 absinthio fricare, vel herba eadem cum oleo cocta corpus
 perungere, præterea si frigus, scilicet circa Iunium
 mensis fuerit, cito pereunt, nec earum copia reliquo
 æstatis tempore erit. Pulex in duas partes diuisa reuincit.
 Razi vbi supra. Pulices cum herba, que dicitur canthar in
 lecto posita fuerit, nec salire nec mouere possunt se. Si
 vero aqua in qua tribuli cocti fuerint domus roretur,
 pulices omnino destruentur. Aqua similiter in quarnta
 coquitur aut oleander eos interficit. Auicenna vbi supra.
 Ad effugandum pulices aspergitur domus cum infusione
 coliquintide, tunc enim saliant & fugiunt, & similiter ex
 decoctione rubi. Dixerunt autem quidam, quod quando
 sanguis birci ponitur in fouea in domo, apud eum congregantur,
 deinde moriuntur. Similiter aggregantur super lignum
 limitum ex adipe erici, & fugiunt ex odore caulis &
 foliorum oleandri. Est etiam herba nota Tecuntamen
 scilicet herba pulicum, quæ cum in lecto ponitur,
 inebriat eos & stupefacit. Ideoque non viuificantur.
 Palladius vbi supra. Pulices fugantur amurca per pavimenta
 frequenter aspersa, vel cymino agrestis cum aqua trito,
 vel cucumeris agrestis semine aqua resoluta sepe infusa.

Remedium

Aliud remedium

Remedium contra pulices

Aliud

Aliud

Aliud

De

De Pyrals & rana & ricino.

CAPVT CLIII.

Plinius lib. 11. Pyralis siue pyrotes, vel pyrantha est musca maioris magnitudinis, & quæ in Cypri ararijs fornacibus è medio igne volat pennatum quadrupes, quamdiu est in igne viuít. Cum euaserit longiore paulo volatu tunc emoritur. *Ex lib. de naturis rer.* In Cypri partibus est muscarum genus quadrupes, quæ pennatæ sunt, & multo maiores, quam nostræ. Et pyrals dicuntur, quoniam in fornacibus è medio ignium volant impune. *Et quidem mirabile est, quod quando in igne sunt viuunt.* Cum autem extra volauerint paulo longius, moriuntur. *Auctor.* Rana quoque vermis est, vt superius dictum est, quam tamen pari ratione qua buffonem superius in genere lacertarum deputauimus, ibique de illa plenius disseruimus. *Sidorus.* Ricynus est vermis canis, sic dictus, eo quod hæret in faucibus canum, cynos enim Græcè canis est.

De Rutela.

CAPVT CLIV.

Avicenna ubi supra. Rutela, vt ait quidam, est animal simile aranæ, quæ vocatur Alphehed, & est venatrix muscarum. Species eius sunt multe secundum Gallenum. Est enim quedam rubra, rotunda, quedam autem alba, rotundum habens ventrem, paruum os, stellata, & ipsa est acuti dorsum cum lineis lucidis. Quedam vero curua, pilosa, et quedam vicia, scilicet ad nigredinem declinans. Quedam etiam eius medium capitis & pedes sunt breuia, declina ad posteriora. Quando vult pungere super pedes suos se proijcit, & quando bibere vult humiditatem paucam euomit. Quedam vero formicæ, formicæ scilicet similis, habens collum rubeum, caput nigrum, dorsum album, punctata diuersis coloribus est. Quedam etiam vesperalis rubra, scilicet vespæ similis, item quedam in eis dicitur alkerfenati propter paruitatem suam, & est rotunda, paruum habens os, subalbidum ventrem, albos pedes multorum pilorum. Ceteris autem deterior est *Egyptiaca maligna*, ventrem habens magnum, & est ei caput simile animali quod volat in circuitu candelæ, vnicuique autem eorum propria sunt accidentia. *Ex morfu quidem rubra dolor paruus accidit, vt oculi sedationis. In nigra autem aut varie morfu, fit fortis dolor cum horripilatione & frigore & tremore & grauitate in coxis, & in pruritu aut putrefactione ventris ac fluxu eius. In stellata quoque morfu fit dolor fortis cum pruritu & horripilatione ac stupore & grauitate capitis, ac mollificatione corporis. Ex vicia vero dolor accidit vehemens in loco percussione, & frigoris totius corporis, & horripilatio ac tremor & spasmus, & sudor curuens frigidus, & abscessio vocis ac stupor in toto corpore, & apostema in ventre, sensio in virga & pedine, vomitus & vicia turbida. Ex morfu curuæ fit dolor fortis valde, tremor ac sudor frigidus cum inflatione ventris & multotiens interficit. Formicæ autem morfus est vehemens, paruum dolorosus sed eo accidit vesicatio corporis, & grauitas lingue. Ex vesperali vero somnus dominans profundus & spasmus accidit, apostemaque in loco & debilitatio genium. Porro alkerfenati id est vermina maligna est. Cuius accidentia sunt de genere accidentium vicia, sed difficiliora. *Egyptiaca quoque maligna est, & facit accidere dolorem capitis vehementem & profunditatem somni, & succedit ei mors. In cura morsum ipsorum administratur canon vniuersalis de attractione & suctione, & linitur cum aqua salis, danturque tyriacæ dictæ in capitulo scorpionum. Balneum & tina velociore sunt res in sedando dolores eorum. Cum enim humedantur in tina, dolor sedatur, & cum egrediuntur ab ea redit. Vnde oportet, vt iugiter & omni hora balneentur.**

De Sanguifuga.

CAPVT CLV.

Sidorus. Sanguifuga est vermis aquatilis, sic dicta, eo quod sanguinè sugat. Carno alitur, potantibus insidiatur. Cumque illabitur faucibus, vlpam adhærescit, sanguinem haurit, & cum nimio cruore maduerit, euomit quod hausit, vt recentiore denuo sugat. *Ex libro de naturis rerum.* Sanguifuga est vermis aquatilis ossibus carens, & pedibus, ac pennis, hominem impetit ac bestias, vt sanguinem eorum sugat. Cuius satietate nimia mortem sibi sæpius accerit. Os habet ad modum trianguli, vnde & vulnus relinquit. Cumque carni adhæserit, quanto magis trahitur, tanto fortius insidet, donec rumpatur. Itaque sanguinem putridum extrahit & aliud sanando se ipsum occidit. Quidam autem his vermibus minus sapienter ad superfluum corporis sanguinem hauriendum se præbent, nisi corruptionem nimiam insentiant. Nam & in homine sano, nobiliorum ac bene digestum sanguinem extrahunt.

*Meliores autem ac minus nocivæ dicuntur illæ, quæ rugatæ ac lineatæ in dorso sunt, deteriores vero, quæ nigra: sanguifuga cum vrticis ac tribulis pungitur, vt venenum euomat scilicet quod in bestiis aut bufonibus aut serpentibus aquaticis hauserit. *Avicenna in 2. canone.* Aliquando quedam aquæ sanguifugas habent paruas, quarum occultatio difficile facit ab eis cauere. Ideo deglutiuntur & aliquando pendent in manifesto gutturi, quandoque interiori parte meri, quandoque vero perueniunt in stomachum. Cumque diu moratur fugit ex sanguine quantitatem magnam, sicque crescente illius corpore, quantitas eius apparet, ei ergo in quo suspenditur accidit angustia & tristitia, ac sputum sanguinis. Et quandoque quidem curatur cum medicinis gargarismorum, si fuerint prope guttur. Cum eis vero, quæ vomitu & solutione vermes educunt, si fuerit stans in profundo, & in stomacho.*

De Operatione illius in medicina.

CAPVT CLVI.

Heronymus. Sanguifuga si faucibus hæserit, fumo eius excepto statim euomitur, & vrinæ difficultas huius appositione laxatur. *Avicenna in 2. canone.* Dixerunt Indi quod in quarundam natura sanguifugarum existit venenositas, ab illis ergo cauendum est, quæ magna capita habent, vel quæ sanguinem & quæ colores antimemalis & nigros, vel quarum color viridis, aut finalis in alio, id est aut diuersorum colorum. In his etiam omnibus existit venenositas, & ex eis proueniunt apostemata, & syncope, & fluxus sanguinis, & laxitas, & vlcera mala, sed neque capiendæ sunt ex aquis malis in quibus limus alui niger est, ac carnosus, statimque motus turbat aquam, & fatet, immo colligendæ sunt ex aquis occalibus, in quibus morantur ranæ quarum color viridis sit, & tendantur super eas duo fila colorem arsenici habentia, & rufæ, rotunde, coloris hepatis, & quæ simulantur parue locustæ, & quæ muris similes existunt & minuta & parua habentes capita. *Illæ omnes eliguntur, ad minuendum sanguinem superfluum de corpore, nulla vero magis eligendæ, quam ventres rubeos habentes, & dorsum viride, præcipue si fuerint ex aquis currentibus: extractio quidem sanguinis à sanguifugis facta, profundior est illa, quæ fit cum ventosis, & earum appositio confert egritudinibus intercutaneis, sed antequam apponantur, per vnum diem colligendæ sunt, & si fieri potest constrictione faciendum est, vt quod in earum ventribus est, euomant, & interim donec ponantur, modico sanguine agni vel alterius animalis nutriantur, post hoc viticositas earum atque sordicies cum aliquo spongioso corpore mudentur, & ipse locus vbi sunt apponendæ lauetur cum bauracho, id est nitro, ac fricatione rubificetur. Deinde in aquam dulcem proiectæ mudentur, & sic apponantur.*

Quod autem efficit eas voluntarias ad se suspendendum, est ut locus luto vel sanguine liniatur. Cumque plene fuerint, & eas proijcere voluerint, puluerem super eas parum salis, aut cineris, aut hauratib, aut fræ combustæ, aut lini, aut spongiæ combustæ, aut læne combustæ, & cadent.

De scabrone.

CAPVT CLVII.

I Sidorus. Scabrones à cabo, idest caballo vocati sunt, eo quod ex eis creentur. Sicut autem scabrones nascuntur de carnibus equorum putridis, ita ex eis iterum sepe nascuntur scarabei unde cognominati sunt. *Plinius libro 11.* Apes impugnant scabrones eiusdem generis degeneres. Sunt qui putent in totum amissas reparari ventribus bubulis recentibus cum fimo obrutis. *Virgilius.* Iuuenorum corpore examinato sicut equorum, vespas & scabrones, sicut asinorum scarabeos, mutante natura, quædam ex alijs in alia. Scabrones cavernis ac sub terra nidos faciunt, & horum omnium cellæ sexangulæ. Scabronum sylvestres in arborum cavernis degunt, hyeme, ut cætera insecta, conduntur. Vita bimatam non transit. Ictus eorum haud temere sine febre non est. Auctores sunt ter nouenis punctis interfici hominem, aliorum vero qui mitiores sunt duo sunt genera. Opifices quidem minores corpore, qui moriuntur, matresque biennio durant hi & clementes. Nidos vere faciunt fore quadrifores, in quibus opifices generantur, his educatis, alios deinde maiores nidos fingunt, in quibus matres futuras producant. Itaque producti opifices munere funguntur & pascunt eas. Latior matrum species, dubiumque est an habeant aculeos, quia non egrediuntur, & his sunt sui fuci. Quidam opinantur his omnibus aculeos ad hyemem decidere. Porro, nec scabronum nec vesparum generi reges sunt aut examina, sed subinde renouatur sobole multitudo. *Idem in libro 20.* Sifimbrium sylvestre nascitur in riguis, nasturcio simile. Et vtrumque aduersus aculeata animalia efficax est, ut scabrones.

Scabrones.

Opifices maiores.

Remedium contra scabrones.

Aliud.

Idem in lib. 24. Vinum quoque contra scabrones remedium, lactisque ficulnei natura venecis eorum aduersatur. *Idem in lib. 28.* A scorpione aliquando percussus nunquam postea feriuntur à scabronibus. *Idem in libro 29.* Noctua scabronibus est contraria. Pici quoque Martij rostrum secum habentes non feriuntur à scabronibus. Aduersantur & locustarum minima sine pennis quas athelabos vocant. *Idem in libro 31.* Aduersus scabrones salis natura cum aceto valet. *Ex libro de natura rerum.* Et *Plinio* Vespæ in sublimi è luto nidos faciunt & in his ceras, scabrones cavernis ac sub terra. Et horum omnium sexangulæ cellæ. Cætera autem cortice. Araneis fetus & ipse inæqualis est, & barbarus, alius euolat, alius in infantia est, alius in vermiculo. Et autumnio non veno omnia hæc carne vescuntur, in plenilunio crescunt hyeme reconduntur. Auctores dicunt interfici puerum binam ter nouenis puncturis scabronum. Scabrones ac vespæ nequaquam reges sicut apes habent, & ideo periculis plurimis subiacent, horridos sonos ac murmura depromunt, & hoc magis in cauis locis. Horum mella sunt humanis vsibus inutilia, quæ qui rapere voluerit, stulto periculo se subdit, nam eorum aculeis iaculatur. *Auctor.* In genere quoque scabronum ponit experimentator illos quos ceruos volantes appellauimus, de quibus iam dictum est superius.

De Scarabeo.

CAPVT CLVIII.

I Sidorus. Scarabei dicuntur, eo quod carnibus equorum putridis sepe nascuntur. Tauri vocantur scarabei terrestres ricyno similes. Cicendela quoque scarabeorum genus est, ut superius dictum est. *Plin. b. 11.* Quibusdam insectis pennarum tutelæ crusta superuenit, ut scarabeis, quorum penna tenuior atque fragilior existit, his nega-

Scarabei.

Tauri.

Cicendela.

tus est aculeus, sed in quodam eorum genere grandi cornua prælonga, bifurca dentata forficibus in acumine, cum libuerit ad morsum coeuntibus. Infantum remedijs ex ceruice suspenduntur, hos *Nigidius* vocat *Lucanos*. Aliud eorum rursus est genus, qui è fimo ingentes pilas auersis pedibus volutant, paruosque in his contra rigorem hyemis fetus sui vermiculos nidulant, alij magno cum murmure vel mugitu volitant, alij focos & prata crebris foraminibus excauant, nocturno stridore vocales. Ex eodem genere rutilant scarabei prægrandes, qui tellurem aridam fodiunt, fauosque paruos ac fistulosæ spongiæ modo medicato melle fingunt, sunt qui putant scarabeos asinorum examinato reparari corpore, naturæ quædam ex alijs in alia mutante: *scarabei rosam appetunt. Idem in lib. 18.* Scarabeus paruos cantharidis frumenta rodit. *Idem in lib. 28.* Menstruosa mulier si segetem ambiat nudata, scarabei decidunt & animalia noxia. *Idem in lib. 30.* Viridis scarabei natura conuentium exacuit visum. Ideoque conuito eo sculptores gemmarum acquiescunt. Tauri, ut dictum est vocantur scarabei terrestres ricyno similes, nomē eis dedere cornicula, alij pediculos terre vocant, qui strumis impositi conferunt. *Auicenna ubi supra.* Oleum in quo fricatur scarabeus, valet ad dolorem auris in ea effusum, similiter & corpus eius optimè contritum.

De Cyniphe.

CAPVT CLIX.

I Sidorus. Cyniphe sunt muscæ minutissimæ, aculeis permolestæ, quibus tertia plaga superbus *Egyptiorum* populus est cæsus. *Origenes super Exodum.* Hoc animal pennis suspenditur per acra volitans, sed ita subtile & minutum, ut oculi visum nisi acutè cernentis effugiat. Corpus, cui insederat, acerbissimo stimulo terreat, ut quam volentem videre quis non valet, sentiat stimulantem. *Glossa super eodem.* Cyniphe natæ sunt in terra *Egypti* de limo, muscæ scilicet minutissimæ & inquietissimæ, inordinatè volantes, atque in oculos ruentes hominum, requiem auferunt, & dum abiguntur redeunt. *Belbetus in libro de sensibus.* Extende pilum azuchi equi supra portam domus non ingredientur domum illam Cyniphe dum stat in ea pilus. *Ex libro de natura rerum.* Cyniphe sunt vermes minuti volantes, qui pecudum anhelitum sequuntur, & homines maximè. Pungunt autem aculeis dormientes acris fati dolore pro posse. Vnde in locis vbi abundat earum proteruitas, homines delicati circa lectos suos retia tam subtiliter laqueant, ut per hæc Cyniphe ad nocendum transire non valeant.

De Scorpione.

CAPVT CLX.

I Sidorus libro 12. Scorpio vermis est terrenus, qui potius vermibus ascribitur non serpentibus, animal armatum aculeo, & ex eo græce vocatum, quod caudam figat, & arcuato vulnere venena diffundat: proprium est autem scorpionibus, quod manus palmam non ferant. *Idem in libro 11.* Pleraque per naturam recipiunt mutationem, & corrupta transformantur in diuersas species, sicut de equis scarabei, de mulis locustæ, de cancri scorpiones, vnde *Ouidius.* *Concaua littoris, si demas brachia cancri, Scorpium exhibit caudaque mimabitur onca.* *Aristoteles.* Scorpionum genus est longæ caudæ, & habet lanceam externam habetque scorpio duos aculeos. In Persia non sunt scorpiones magni & mali, Sed tales sunt in multis locis alibi, ita quod si hominem vel aliud animal mordeant, ipsum interficiunt. Cumque mordent porcos nigros, interficiunt eos. Animal quod habet aculeum, in posteriori corporis habet illum, quia ipsum quasi arma mouet. Scorpiones, quia repunt & aculeum habent, necessario habent extra, & est vigori conueniens.

Ex

Ex lib. de nat. rerum. Scorpio blandum & quasi virgineum dicitur vultum habere, sed habet in cauda nodosa venenatum aculeum, quo pungit & inficit proximantem. Ferit autem obliquo ictu & inflexo, nulloque momento meditari cessat & occasiones inuenire feriendi: *hominem autem ab eo percusso putatur remedio esse cinis eius potatus cum vino.* Solum infectorum scorpio caudam habet, & brachia, & spiculum in cauda. Duos habet aculeos, ut dicit *Aristoteles.* Terra vivit, & in vere ouat, & in Autumno similiter. Pariunt vermiculos ouorum specie, quos cum parens deuorare voluerit, illi immunes sunt, quia se clunibus matris imponunt. *Porcus niger si a scorpione percussus, proculdubio moritur. Alterius vero coloris porcus euadit quandoque, etsi non semper.* *Plinius li. 10.* Scorpiones de terra viuunt. *Idem in li. 11.* Scorpiones terrestres vermiculos ouorum specie patiunt: pesti importuna veneno serpentium, nisi quod grauiore supplicio lenta per triduum morte consiciunt. Virginibus lethali semper ictu, & feminis fere in totum, viris autem in maculino exeuntes caernis priusquam aliquo ictu fortuito ieiunum egerant venenum, semper cauda est in ictu, nulloque momento meditari cessat, nequando desit occasio, ferit obliquo ictu, & inflexo. *Idem in libr. 12.* *Cum sol est in cancro torquentur serpentes ictibus scorpionum.* *Glossa super Eze. 2.* Scorpiones arcuato vulnere ac fistulato aculeo percipiunt. Ut eadem plaga & cutem aperiant, & venena effundant. *Glossa super Lucam.* Ecce inquit Dominus, dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, sunt enim scorpiones, qui cauda insidiantur occulte, serpentes qui dente ledunt aperte ipsorum venenatus aculeus retro est timendus. *Glossa super Apocalypsim.* Scorpio blandus facie cauda pnnigit occulte, non sentitur quando pungit, sed postea venenum effundit.

De diuersis speciebus scorpionum & moribus vel ictibus eorum.

CAPVT CLXI.

Plinius lib. 11. Scorpionibus Apollodorus autor est geminos quibusdam aculeos esse, marisque sauisimos. Nam coitum his tribuit; intelligi autem gracilitate & longitudine. *Venenum omnibus medio die cum incidantur solis ardoribus.* Item cum sitiunt inexpleriles potu. Venenum ab his fundi candidum Apollodorus autor est in ix. generibus descriptis per colores maxime superuacuos: semper autem ut dictum est, cauda in ictu est, nulloque momento meditari cessat, nequando desit occasio ferit obliquo ictu & inflexo. Costat & septena caudae internodia seuiora esse, pluribus enim seta sunt. Hoc malum Aphricae volucre etiam Austri faciunt, pendentibus brachia, ut remigia subleuantes Apollodorus idem plene quibusdam inesse pennas tradit, visuntur tamen aliquando in Italia, sed innocui multique alijs locis, ut circa Pharam in Aegypto. In Scythia vero interimunt etiam sues alioquin viuaciores contra venena talia. *Auicenn. in 4. canon.* Scorpionum, ut dixerunt quidam, femina masculo maior. Masculus extenuatus est & minutus, femina vero pinguis & magna, sed aculeus feminae subtilis est, masculi vero crassus est. Quibusdam autem scorpionibus, ut aestimant quidam, aculei duo sunt, quia dimittunt duo foramina in punctura sua, & infrigidatur punctura & caesit reliquum corpus, & iterum sudor infrigidatur. Est enim scorpio cum alis magnis, quem volantem multotiens prohibet ventus, ita quod cadat. Quare vadit cum eo ad regionem. In spondilibus quidem caudae scorpionum est dimensio. Quidam enim sex spondiles habent, quorum malitia fortis fit in tempore ortus allshara, & morsus eorum interficit. Quidam vero pauciores. Et aestimauerunt quidam quod scorpiones ix. colorum sunt, alii, cerni, rubri, cinerit, ferrandi, virides, quidam autem aures nigrae caudas habentes & quidam rinosi coloris, de quorum percussione sentiunt puncturam acis, & dolorem nocuum. Quidam vero fumosi, de quorum morsuris pro-

uenit permixtio rationis. *Constantinus ubi supra.* Scorpius qui vocatur Rastellatus paruus est & non habet caudam retro rastellatam. Hic plurimum nutritur vbi saccharum efficitur. Quem vero momorderit, dolorem non patitur in primis, sed in secunda & tertia pessima patitur accidentia, sicut in lingua tumorem, mingere sanguinem, tremore, cordis defectionem, & angustiam, multique de moribus huiusmodi moriuntur.

De accidentibus punctura vel morsus scorpionis.

CAPVT CLXII.

A Vicenna ubi supra. Scorpionis autem punctura accidit ab hora apostema rubeum, & dolor protensus. *Et quandoque inflammatur, quandoque infrigidatur, & imaginatur apud eum quod corpus eius comprimatur cum pilis salis, & accidis punctura sicut acis.* Sequuntur autem sudor & tremor labij ac frigus eius, & ex pusillo cum vomitu rei viscosae, quae congelatur super ipsum & horripilatio & ruptura pilorum, & tremor ac frigus extremitatum, mollificatio quoque totius corporis, & eminentia amborum inguinarum, ac tensus virga, & inflatio in ventre, *Ascellatum apostemata, & eructatio plurima.* Quia si fuerit scorpio vehementis maliciae, erunt accidentia mala valde. Fit enim punctura, sicut cauterium in adurendo, totumque corpus rigorem patitur cum frigore. *Humiditas viscosa super labium eleuatur, & super ipsum congelatur, similiter humiditas currit ex oculis, deinde lippa coagulatur in angulis. Incrassatur lingua, strident dentes, & quandoque quidem super alios componuntur nec aperiuntur. Egre ditur etiam anus, & apostemat priapus.* *Plin. lib. 11.* Scorpionis sunt aculei venenum infundentes, quibus ut dictum est, nocet hominibus, quosdam occidit serpentes. *Ambr. Leo rex ferarum exiguo scorpionis aculeo exagatur, ac veneno eius occiditur.* *Constantin. ubi sup.* Scorpij venenum frigidum est. Vnde quae mordentur, quasi niuem frigidam, percussione patiuntur, locus cito tumet, & ruborem atque duriciem habet & extensionem, ardorem aliquando & frigiditatem, aliquando dolor augmentatur, aliquando mitigatur, & est quasi punctura acis, aliquando faciunt defectionem, si super artetiam ceciderit, aliquando epilepsiam si in neruum incidit. *Ex li. de nat. rer.* Sole, ut dictum est, existente in cancro, iuxta Plinium torquentur serpentes ictibus scorpionum. Cum autem mordent porcos nigros, interficiunt eos, & eo citius, si cito aquam ingrediuntur.

De remedijs contra scorpiones ac medicinis eorum.

CAPVT CLXIII.

P *Alkad. ubi sup.* Scorpiones existimant aliqui posse fugari, si aliqui ex eis vratur in medio domus. *Auicenn. in 2. canone.* Spiritum hominis ieiuni scorpiones interficit. Item raphanum scorpionum aduersatur, ita quod si frustum raphani ponatur super eum moritur. Eius etiam aqua in hoc experta est, & fortior est. Denique si scorpio momorderit aliquem qui raphanum comederit, nec ei nocebit. *Idem in 4. Scorpiones quidem expellant suffumigatiuibus arsenicum & raphanus incisus.* De quo si fiat apud foramen eorum suffumigatio non timetur, quod egrediantur cum eo. Scorpiones autem interficit iputum ieiuni hominis calidae complexionis super eos proiectum, & raphanus masticatus, & succus eius cum tangit eos & folia ipsius. *Isidor. li. 2.* Genicularis herba subternitur ad vim scorpionum repellendam. *Rasi in Almanfore.* Scorpiones fugantur si domus cum asini virgula, & sulphure, galbanoq, suffumigetur. Oleum quoq, si sulum fuerit in eorum foraminibus, inde non exibunt ulterius. *Item asa fetida* si in aqua dissoluitur, & domus ex ea roretur, non ibi approximant, praeterea si multi ex eis capiantur, & domus ex eis suffumigetur, omnes alij fugient. *Plin. li. 28.* A scorpione aliquando percussi nunquam postmodum a scorpionibus aut vespis apibusve feriuntur. *Idem in li. 29.* Stellio adeo scorpionibus contrarius est, ut eo viso pauorem in his

Stomachum

Stomachum

Accidentia morsus scorpionis

Leo exagatur scorpione

Sputum Raphanum

Fugandi scorpiones modus

Antipathia

inferat & torporem, proprium est scorpionum quod manus palmam non feriunt, nec nisi pilos attingunt.

De his quibus punctura morsus sanatur.

CAPVT CLXIII.

Idem in libr. xxviii. Scorpionum ictus sanant sordes ex auribus. Viros etiam ab his percussos coiti produnt leuari, foeminas autem venere laedi. Idem in li. xxxix. Lapillus qualiscunque ab ea parte qua in terra erat, plagae appositus scorpionis dolorem leuat, cinis quoque sibi gallinarum alleuiat, draconis etiam iecur vel lacerta diuisa, vel mus diuisus iuuat. Item vermes terreni triti & impositi. Scorpio & ipse suae plagae impositus aut assus in cibo sumptus aut potus in meri cyathis duobus. Idem in lib. xxxix. Ictibus scorpionum carnes fluuiatilium cochlearum resistentur cruda vel cocta. Quidam ob id salas quoque asseruant, & ipsis plagis imponunt. Auicenna in 11. canone. Scorpionis autem morsui confert succus absinthij, fructusque myrti cum vino potus confert puncturam illius. Idem radix albae spiniae si masticetur & ponatur super morsum vel puncturam scorpionis venenum atrahit. Oleum quoque balsami cum lacte bibitum confert. Et iterum auellana cum ficibus & ruta prodest, similiter granum pini cum ficibus & dactylis. Item herba gentiana huic puncturae est vltima medicina. Podium etiam confert. Et radix coloquintidae super omnia valet. Item emplastrum ex amonio cum herba rog factum, ad hoc etiam crasse locustae quae alas non habent assantur & comeduntur, ob id ex herba maiorana cum aceto fit emplastrum vel myrrha cum vino datur ad bibendum: fit etiam emplastrum ex sale cum lini semine, ad idem confert scamonea bibita vel linita. Confert etiam sar eadem puncturae. Itemque calamentum syluestre, mus quoque si findatur, & ponatur super huiusmodi puncturam, sanat eam, ad idem valet lac sicum, Lac quoque lactuae syluestris in potu datum, oleumque lauri cum vino & arob, itemque lilium. Cancer fluminalis confert scorpionum morsibus emplastri more superpositus, aut comestus. Denique galbanum est theriaca venenis scorpionum. Idem in 4. canone. Scorpionis punctura curatur per canones communes, & per vaporationem cum sale & milio & similibus.

De medicinis ex ipsis scorpionibus.

CAPVT CLXV.

Plinius in libr. 11. Scorpio si momorderit hominem putatur esse remedio cinis ipse scorpionis potus in vino. Idem in lib. 29. Scorpio tritus veneno stellionum aduersatur. Siquidem & ipse stellio, ut supra dictum est, scorpionibus adeo contrarius est, ut eis pauorem visus eius inferat & torporem. Ipse quoque scorpio suae plagae auxiliatur impositus, aut assus in cibo vel in potu sumptus. Auicenna in 2. canone. Oleum scorpionum valde confert dolori aurium. Idem in 4. Scorpio etiam ipse est emplastrum bonum ad scorpionem, & iterum cauda eius, & etiam planta quae dicitur planta scorpionis, propter similitudinem quam habent cum eo. Idem in 5. Scorpiones etiam in naturis suis contracti sunt lapidibus generatis in renibus & vesica, sicut carnes viperae contractae sunt venenis serpentium atque ceterorum reptilium venenosorum. Itaque cinis scorpionum frangit lapides, & facit eos in vrina statim descendere. Dioscorides. Scorpius etiam crudus tritus & impositus percussurae suae suorumque contrarius est.

De seta, & similitate ac solifuga.

CAPVT CLXVI.

Ex lib. de natur. rerum. Seta est vermis, vel ut quidam volunt, serpens a re nomen habens. Est enim tenuissimus instar setae, ferre cubitalis longitudine, durus, & albus nihil differens vtraque extremitate, quippe cui

caput non est, sed serpit vtrouaque, hic in aquis corruptis nec tamen fetidis nascitur, adeo durus est, quod vix pede conteri potest. Huius veneni tanta vis est, ut ab homine potus haustus elanguere eum & tabescere faciat, donec cum diro et neciata vita exuat. Ex papia. Similitas est proprie vermis in capite arietis, qui dum mouetur facit eum repedare. Ex eodem. Similitas est vermis in capite animalis cornua habentis, commouens eum ad ferendum cornibus. Isidorus. Solifuga ipsa est musaraneus de quo supra dictum est. Solinus. Sardinia quidem absque serpentibus est. Sed quod alijs locis serpens est, hoc est solifuga sardis agris, quae occulte reptat, & per imprudentiam super se insidentibus pellem facit huic incommodo accidit herba sardonis, quae in defluuijs fontanis prouenit largius iusto, haec si edulio fuerit vel sentibus nervos contrahit, deducit ora rictu, ut qui mortem oppetunt intereant facie velut ridentium. E contra quicquid aquarum est, varie commodis fertur, sane calidi fontes & salubres aliquot locis effluunt, qui medelas afferunt, aut ossa fracta solidant, aut a solifugis insertum venenum abolent, aut etiam occultas egritudines dissipant. Et qui oculis medentur, etiam arguendis furibus valent.

De phalangio.

CAPVT CLXVII.

Aranei genus sicut dictum est superius. Cuius videlicet morsus noxius est, corpus exiguum, varium, acuminatum, hic ex araneorum generibus tantum in ipso specu incubat magno numero, qui ut emerferit, matrem consumit, quandoque etiam patrem. Contra phalangiorum morsus remedia sunt multa particularia, de quibus per diuersa loca dictum est superius. Plin. libro 10. Dissident vespa & phalangia & aranea. Idem in li. 18. Nascitur quasi morbus quidam in heruo phalangion aranei generis bestiola, si hyems sit aquosa. Idem in lib. 29. phalangium Italiae ignotum plurimum generum est, vnum est simile formicae, sed multo maius est raso capite, nigrum vero reliqua corporis parte, albis intercutantibus respectum guttis, & acerbior est huius quam vespa ictus, maximeque circa furnos & molas viuit. Et in remedio est si alterum eiusdem generis percusso ostendatur & ad hoc ipsum seruantur cum mortui inueniuntur, sed & cortices eorum congriti ac poti medentur. Aequae phalangion Graeci vocant inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. Tertium genus est eodem phalangij nomine, araneus lanuginosus, capite grandissimo, quo dissecto inueniuntur intus vermiculi duo, qui adaligati mulieribus pelle ceruina ante solis ortum praestant eis ne concipiant, ut Caecilius in commentarijs reliquit: Omnibus autem peior est ceruleus, lanugine nigra, caliginem conuersans, & araneosus vomitus. Deterior etiam est a scabrone pennis tantummodo differens, hic & ad maciem perducit Myrmecion formicae similis capite albo nigra guttis albis distinguentibus, Vesparum dolore torquet. Tetraganthij duo genera habent, peior medium caput distinguente linea alba & transuersum altera, hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior, minime autem noxius calore, qui telas muscis in parietibus latissime pandit. Contra omnium vero morsus remedio est gallinaceorum cerebrum cum papiri exiguo potum. Item formicae quinq; pot; pecudum quoque sibi cinis illitus ex aceto, & ipsi aranes quicumque putrefacti in oleo. Ex lib. de nat. rerum. phalangium est araneus generis morsu venenosum, corpore exiguum & acuminatum. Nares hominum pecudumque libeter ingreditur. Cumque ceruos in syluis percusserit, nisi caneros in cibum sumant, de vita sua periclitantur, haec specus incubant, & oua multa numero pariunt. Statimque ubi factus erumpunt, patrem & matrem consumunt, adiuuat enim pater factus incubare.

Remedia
contra mor-
sus scorpio-
num.

Usus medi-
cinalis scorpio-
nis.

Seta.

Vix unum
setam.

Similitas.

Solifuga.

Desit ar-
gum.

Ferri an-
na.

Idem.

Tingit
pau.

Phalangia.

Tantum
apud
Colom.

Genera phal-
langionum.

Prior om-
nis carum.

Tantum.

Remedia
contra mor-
sus arum.

Idem.

De

De ſpoliatore colubri ac ſtella.

CAPVT CLXVIII.

EX libro de naturis rerum. Spoliator colubri eſt ver-
 mis coloris aurei, qui etiam virorem ad umbram
 habet, hic parvus & inualidus cum ſit, anguem aſtutia
 decipit, & inde nomen accepit. Nam ubi colubrum ad
 aſtum cubare viderit, per caudam eius aſcendens ad ca-
 put, tranſcurrit, Cumque prius quaſi fricando permul-
 cet, & demum moribus carnes eius aggreditur, anguis
 leſa fugit, perſecutor inſequitur, ac letali morſu inſiſtit,
 donec interiora cerebri penetret, ac perempti carnibus
 ſatiatur: *hic à quibuſdam vermibus aureus dicitur.* Dicit au-
 tem Ariſtoteles de vermibus coloris aurei, quòd quan-
 do nati ſunt, primo quidem à parentibus cibantur, de-
 inde ſine cibo permanent diebus multis, & ita iacent
 immobiles, vt mortui videantur. Poſt tempus autem
 à natura præfixum requiſcunt, ſibi que prouiduri ad pa-
 ſtum ſurgunt. Stella figura vermis eſt, vt dicit Plinius,
 qui nocte vt ſtella lucet, nãquam niſi magnis imbibus
 provenit & ſerenitatẽ adelle ſignat, *huius tantus rigor eſt, ut ignem tangens non alio modo quam glacies extinguat,*
 huius ſanie ſi caro hominis contacta fuerit, toti capilli
 deſcruunt. Idque quod contactum eſt colorem in viro-
 rem mutat, hi vermes nihil gignunt, nec eſt in eis mas
 vel fœmina.

De tabano.

CAPVT CLXIX.

ISidorus. Tabanus vulgo, qui & latinè dicitur aſylus,
 & Græcè cæteus, eſt animal volatile armentis acu-
 leis ſuis permoleſtum. Plinius libro 11. Aliquando naſ-
 cantur in extremis fauis apes grãdioreſ, quæ ceteras fu-
 gant. Oeſtrus vocatur hoc malum, & incubant modo
 gallinarum. Id quod excluſum eſt primo vermiculus
 candidus videtur iacens tranſuerſus, & adhærens ita, vt
 paſcere videatur, multa ſiquidem infecta naſcuntur aliter,
 quam locuſta; atque in primis aſylus inſidet ex ore:
 hic raphani folio, primo vere & ſole ſpillatus in magni-
 tudinem milij cogitur, inde vermiculus parvus oritur,
 & tridua eruca mox vrica que adiectis diebus creſcit im-
 mobilis cortice duro. Atque ad tactum aranei tantum
 mouetur, hæc eruca quam cheyſalidem appellant, rupto
 deinde cortice, volat papilio. Ex ligno etiam tabani naſ-
 cuntur, cæcitate autem moriuntur. *Ex libr. de natur. rer.*
 Tabanus ipſe eſt aſſilus, de quo propheta Oſee iuxta 70
 interpretes loquitur. Nam ubi legitur in editione no-
 ſtra: *quafi vacca laſtimens declinans iſrael,* reperitur in
 tranſlatione 70. *Sicut vacca aſylo percuffa.*

De thamar & tabula.

CAPVT CLXX.

EX libr. de natur. rerum, dicitur vermis Salomonis.
 Nam Salomon cum marmor parium ad edificatio-
 nem templi de remotis partibus conuehi præcepiſſet,
 conſcius prohibitionis legis que vetuit altaris ædificãdi
 lapidei ferro inſcidi, quæſiuit experimentum in vermi-
 bus quod ars humana neſciuit. Nam pullum ſtruthio-
 nis in vitreo vaſe recluſit, quem cum videret ſtruthio,
 & habere nequiret, naturaliter agnitam artem attentã,
 ad deſertum cucurrit, rediensque vermiculum tulit, cuius
 ſanguine vitrum liniuit, & contractum eſt, ſicque
 fortum eripuit, quod videns Salomon, hoc experimento
 eodem genere vermis inſciſſioni duriffimi marmoris
 vius eſt. Tabula vermis etiam quadrupes in terra & a-
 qua æqualiter viuent. In terra quidem velociffimè cur-
 rit, ſed magis ſuper aquas ita vt longos aquarum tractus
 impetu tranſcurrat. Interdum tamen ſubiſtit, & viribus
 laſſus reſpirat, hoc autem in eo mirabile eſt, quod cur-
 rens ſuper aquas ſiccò corpore, pedibusque manet. Qui
 ſi etiam diu ſub vndis violentè teneatur, non tamen
 humectatur, aut morietur.

De teredine.

CAPVT CLXXI.

ISidorus. Tereonas Græci vocant lignorum ver-
 mes, eo quod terendo lædant, hos autem Latini ter-
 mites dicunt, quos in importuno tempore cæſe arbo-
 res gignunt. *Ex li. de nat. rer.* Tereido eſt vermis ligni ca-
 put habens rubeum, & corpus album. Succeſſione lig-
 num perforat, & in puluerem illud redigendo domum
 ſibi edificat, lignum conſumendo ſe purificat, & in pul-
 uerem illud eiſcit. In orientalibus partibus pauca ligna
 vermes generant. In partibus autem Italiæ, Germaniæ,
 Galliæ, Hiſpaniæ, *ſed omnes arbores excepta quercu & tilia,*
 & pauca alijs. Et hoc mirum eſt, quod buxus & alba ſpi-
 na, quæ ſerè arborum duriffimæ ſunt, vermes generant.
 Tilia vero cum ſit arborum tenerrima, vbiſcunq; ſub ſic-
 co ligna eius ſeruantur, nequaquã ex eis vermes creſcunt,
 ſed perpetua ſine vermibus manent. *Gloſſ. ſuper regum 2.*
 Daud tenerrimo ligni vermiculo cõparatur, quia ver-
 miculus ligni tener quidem & fragilis ac modicus appa-
 ret, Fortiffimus tamen lignum terit & conſumit. Ideoq;
 à terendo teredinis nomen accepit. *Plin. lib. 11.* Teredini
 ad perforanda robora cum ſono teſte natura dentes af-
 fixit etiam potiffimum ligno cauatum facit. Papilio lu-
 minibus accenſis aduolutans, apum ceras depaſcitur, &
 excrementa relinquit, ex quibus teredines gignuntur.
Idem in li. 17. Mollis ac peſſima ligni pars etiam in robo-
 re facile putreſcens, teredini eſt obnoxia. Ideoque ſem-
 per amputabitur. Laricem in maritimis nauibus teredi-
 ni tradunt obnoxiam omniãque præterquam oleaſtrũ
 & oleam. Teredinum inſtantium quatuor ſunt gene-
 ra, quorum vnum genus capite ad portionem grauiffi-
 mo dentibus rodunt, hæc tantummodo ſentiuntur in
 mari, nec aliam putant teredinem propriè dici. Terre-
 ſtres autem vocat tineas, Culicibus vero ſimiles triphas.
 Quartum eſt & è vermiculorum genere. Quorum qui-
 dem alij putreſcente ſucco ipſo materiæ, alij pariuntur
 ſicut in arboribus. Ex eis qui cerastes vocatur cum era-
 ſerit tantum vt ſe circunagat, alium generat, hunc naſci
 prohibent in alijs amaritudo, vt in cypreſſo, in alijs du-
 ricia, vt in buxo.

De teſtudine.

CAPVT CLXXII.

ISidorus. Teſtudo vermis dictus eſt, eo quod tegmi-
 ne teſtæ in cameræ modum adopertus eſt, morphous
 quod eſt tertium genus aquilæ, teſtudines raptas frangit
 e ſublimi iaciendo. *Anclor.* Teſtudinis quidem plura ge-
 nera ſunt, ſed illa que in luto naſcitur propriè teſtudo
 lutaria ſiue limax appellatur, & hoc in genere vermium
 deputatur. *Ex libr. de nat. rer.* Teſtudo vermis eſt de cor-
 ruptione graminum per exceedes humidum & calidum
 tempus. Animal tardum eſt & multo ſanguine craſſum,
 harum aliqua rubea ſunt, alie alba, alia nigra, alia crucea, ſe-
 cundum mutationes aeris & corruptionis, hæc miro modo ex
 ſputo quod lubricum eſt & craſſum, format ſibi habi-
 taculum offeæ vel potius marmoreæ ſubſtantie mirabi-
 liter teſtudinatam, quia calore ſolis paulatim dureſcit in
 lapidem. Cumque volutabris paluſtribus merſa ſit, cura-
 te cum antidoto proprio ſe nouit, herbarumque vires
 ſe ſcire oſtendit. Nam, vt reſert Ambroſius, viſceribus
 paſta ſerpentis, cum ſerpere ſibi venenum aduerterit,
 origano ſibi medetur, ſi vero ſal ſuper eam aliquis pro-
 iecerit, ſerè tota liqueſcit in nihilum, & vix de illa repe-
 ries aliud, quam ſagimen quod vtile eſt ad medellam.
Phyſiologus. Limax eſt teſtudo in limo naſcens, terramq;
 comedit. Quatuor habet cornua, ſed duo longiora. In
 rependo cornua extendit, ſed quam cito tangitur, cor-
 nua retrahit, & ſe ipſam in ſe flecht, hyeme latet, verè
 proditur. *Sanguis eius poros elandit, & ne pili creſcant ef-
 ficaciter impedit. Contracta & contrita in quibuſdam vul-
 neribus, ſanat apoſtemata.*

Teredo, Termitis.

Ligna ver-
mes non ge-
nerantia.

Genera tered-
inum.

Teſtudo.

Color teſtu-
dinum.

Limax.

ſus medi-
cui.

De

De quadruplici testudinum genere.

CAPVT CLXXIII.

Quatuor genera testudinum.

I Sidorus. Testudinū quatuor sunt genera, scilicet terrestres, marina, lutaria, id est in ceno & paludibus viventes, & fluviales, scilicet, qui in aqua dulci vivunt. Tradunt aliqui quod incredibile est, tardius ire nauigia dextrum pedem testudinis vehentia. Testudo visceribus pasta serpentis, cum venenum aduertit sibi subrepere, origano medicinam suæ salutis exercet. *Pli. li. 2.* Sunt testudinum genera terrestres, marina, lutaria, & quæ in aqua dulci vivunt. Terrestrium carnes suffitionibus propriè magicisque artibus refutandis contra venena salutares prodantur. Plurimæ sunt in Aphrica: hæc ibi amputato capite pedibusque pro antidoto dari dicuntur. *Et ex iure in cibo sumptæ strumas discutere, & lienes tollere atque morbos comiciales.* Sanguis earū claritatem visus facit. Suffusionisque oculorum tollit, & contra serpentium omnium & araneorum ac similiarum & ranarum venena auxiliatur. Sanguine seruato in farina pilulis factis & cū opus sit inungi datis. Felle testudinū cū attico melle glaucomata in vino prodest, & scorpionum plagæ instillari. Tegamenti cinis vino & oleo subactus, pedum rimas & vlcera sanat. Squamæ ex summa parte derasæ, & in potu datæ, veneream cohibent. Quod eo magis mirū est, quia totius tegamenti farina traditur libidinem accedere. Marinarum carnes sorbentur in stomachi doloribus admixtæ ranarum carnibus contra salamandras præclare auxiliantur. Sanguine autem alopiarum inanitas, & prurigo, omniūque capitis vlcera curantur. Instillatur & dolori aurium cū lacte mulierum. Aduersus morbos comiciales manditur cum polline frumenti. Fel testudinum claritatem facit oculorum, cicatrices extenuat, tonsillas sedat, & agninas & omnia oris vitia. Valet & contra salamandras. Testudo lutaria lata & incurua est, ingrata visu. Ex hac quoque tamen aliqua contingunt auxilia. Carnes eius vsum habent cōtra paralyfim & articulares morbos. Fel vero extrahit pituitas sanguinæque vitium. Siftitur ab eo remedio aluus aquæ frigide de potu. Quartū generis testudinum, scilicet, quæ sunt in arnibus diuillarum pinguia quattuor valere dicuntur. Sanguis instillatus cerebro capitis dolores sedat. Itēque strumas. *Pallad. ubi sup.* Vt olera quidem animalia infesta non generent, in corio testudinis omnia femina quæ sparsurus es, sicca, vel mentam locis pluribus maxime inter caules sere. Porro contra limaces vel amurcam recentem, vel ex caminis fuliginem sparge.

est med- cinalis testudinum.

De tinea.

CAPVT CLXXIV.

Tinea pertinax.

I Sidorus. Tinea est vestimentorum vermis, sic dicta, eo quod teneat & eo vsque insidiat quo erodat. *Inde & pertinax eo quod eandem rem identidem vrgeat. Ex lib. de nat. rerum.* Tinea est vermis ex aere corrupto in vestibus ex humore marcido, qui in lana eorum est procreatus. Adeoque insidet vt eas erodat. *Plinius li. 11.* Puluis tineas creat in lanis & vestibus, præcipuè si vna includatur araneus. Sitit enim & omnem absorbens humorem, ampliatur ariditatem, hæc & in cartis nascitur. Est autem genus earum tunicas suas trahentium quæ cochlear modo, sed cum harum pedes cernuntur spoliati expirant. *Idem in li. 17.* Vexant ficorum semina tineæ, contra quas remedium est in eadem scrobe defodere lentisci taleam, inuertiā parte quæ fuit à cacumine. *Idē in lib. 28.* Tinearum genera pellit cornu ceruini cinis. *Glossa super Osee. 5.* Tinea vestimentum, & putredo ligna lente corrodit. Sed tinea citius quam putredo consumit, vnde de captiuatione decem & duarū tribuum Dominus per prophetam dicit. *Ego quasi tinea Effraim, & quasi putredo domus Iuda. Greg. in moralibus, li. 4.* Tinea de veste nascitur, & eandem vestem nascendo corrumpit de qua oritur. Vnde dicit scriptura quod qui terrenū habent fundamentum consumuntur velut à tinea. Homo nanque

Remedium contra tineas

Osee. 5.

A velut tinea consumitur, cum de ipso id est de carne quæ est vestis animæ tentatio carnalis oritur, vnde conteratur. Tinea quoque damnum facit, & sonitum nō facit, sic mentes iniquorum, quia damna sua considerare negligunt, integritatem quasi nescientes perdunt, quasi ergo à tinea consumitur, quia non sonitu culpe morsum tolerant dum quanta vitæ innocentie decrimenta patiantur ignorant. Vnde & ibidem recte subiungitur; *De mane vsque ad vesperam succidentur,* de mane vsque ad vesperam peccator succiditur, dum à vitæ suæ exordio, vsque ad terminū iniquitatis perpetracione vulneratur. *Auscenn. in 4. canon.* Pannos à tinea prohibet absinthium & similiter calamentum, & etiam cortices citri.

Inigni velut tinea.

De vespa.

CAPVT CLXXV.

I Sidorus. Vespa est animal exiguū volatile, aculeis venenosum, quæ dicitur de putridis asinorum carnibus nasci, sicut fuci de mulis, scabrones de equis, & apes de vitulis. *Aristoteles.* Vespa est animal annulosum volatile, quod aerem non recipit, id est non anhelat, suaque vita & nutrimentum est circa stercus & carnes. Et est de animalibus quæ manent cum socijs suis sicut formica & apis, habet autem lanceam interius, sicut scorpio exterius. Sanguine caret, alique membranis cooperatas habet. Accidit vespis senectutem exuere. Apesque nocentur à vespis propriè, ideoque nocet apibus illas appropinquare. Itaque custodes alueorū deprehendunt vespas per hunc modum; *accipientes ollam, carnes in eam ponunt, & cum in eam multiæ vespa ceciderint, eam cooperiunt, ac super ignem ponunt:* habet autem aculeum intra corpus vespa, sicut apis, quia si esset extra de facili corrumpetur propter debilitatem sui. Siquis vespæ pedes acciperit, eamque dimiserit vagari cum alis, tunc volant circa ipsam vespæ carentes aculeis, habentes autē aculeos non volant super ipsas, propter hoc multoties in hyeme deprehenduntur in sepulchris. *Ex libro de naturis rerum.* Vespæ ex equinis carnibus aliquando procreantur. In plenilunio magis crescere dicuntur; harum vita circa stercus est. Ceras quidem faciunt, sed non ex collectione florum, & ob hoc inutiles sunt.

Vespa.

Stratum exant.

Deprehensio vespæ.

De diuersis generibus vespæ.

CAPVT CLXXVI.

A *Ristoteles.* Vespæ duplicis sunt generis: vnum est agreste, quod non est in montanis, nec pullificat in terra, sed in arboribus, & est maior quam vespa domestica, longius, ac nigrius, & fortius, pungitque forti punctura, huius etiam aculeus maior est aculeo alterius generis respectu sui corporis, harum vitæ tempus est anni duo, & multoties cum abscinduntur arbores in hyeme exeunt ab eis vespæ volando, quia tunc latitant in arboribus, & ibi est semper eorum mansio: *Vespa autem domestica duo sunt genera.* Vnum genus illarū sunt rectoris, & dicuntur mutica, aliud dicitur argilla quæ non vivit duobus annis, sed omnes moriuntur apud præsentiam hyemis, quod apparet ex hoc, quia cum hyems incipit, argillæ accidit inhrmitas, scilicet capitis euacuatō, & si fuerit hyems fortis non apparent omnino. Rectoris autem qui mutica dicuntur apparent hyeme tota, & nidificant in terra, vnde multi viderunt eas terram cauantes, & nunquam videntur argillæ hoc facientes. Genus vespæ quod dicitur mutica, lata sunt & ponderosa, crassioris corporis quam fuci, & propter earum ponderositatē non sunt virtutis bonæ, nec possunt multum saltare. Apparet autem nobis quod rectoris habent aculeum similem illi, qui est in rectoribus apum, sed non extrahunt eum, nec pungunt aliquid per ipsum. Item quædam vespæ non habent aculeum, alie vero habent: aculeis carentes minores ac debiliores sunt, nec pungunt, habentes autem aculeum magne sunt.

Vespa agreste.

Vespa domestica.

Ulla vespæ.

sunt & fortes, ideoque dicuntur à quibusdam mares, foeminae vero, aculeis carentes. Visæ sunt aliquando vesparum coire cum alio vesparum genere, ut cum agrestibus domesticis. Et videbatur, quod vna quidem aculeum habebat, sed vtrum alia similiter haberet incertum erat.

De cibus & mansionibus ipsarum.

CAPVT CLXXVII.

Vesparum cibus est ex floribus & fructibus. Saepè quoque viuunt ex cibus animalium. Mutira venatur in fine hyemis, & plures earum venantur circa calceas, venanturque mutira prope aggeres magnos, & altissima loca, omnèsque videntur eum aculeis. Non autem congregant vesparum flores, nec cibantur ex eis sicut apes. Sed cibus earum in maiori parte est ex carne. Ideoque circa stercora manent, muscæque magnas deprehendunt & caput earum abscindunt, corpusque ferentes cum ipso volant, fructus etiam dulces comedunt. Nidos sub terra faciunt, & ut formica terram extrahunt, alia quidem paruos faciunt nidos, alia magnos. Cumque alucaria fuerint fertilia, duos aut tres fauos extrahunt, & non deponunt, ut dictum est, sicut apes faciunt, sed hyeme manent in alucariis. Ideoque plures earum moriuntur, nec in vno nido plus rectorum vno, sicut habent apes in alucariis vno. Cumque aliquis ex iribeon à nido suo amittitur, omnes prope locum aliquem in quo sunt pascua congregantur, ibique nidum sibi faciunt, & apparet cetera quæ in maiori parte est extra, atque in vno nido rectorum vnum ponunt. Cum autem rector ille creuerit & exierit accipiet iribeon secum & ponet in quadam illius nidi domorum. *Plinius libr. 11.* Vesparum in sublimi è luto nidos faciunt, & in his ceras. Scabrones cauernis aut sub terra, & horum sexangulæ cellæ. Apes nullum corpus attingunt, nec carne vescuntur. Sed vesparum muscæ grandes venantur, & amputato capite reliquum corpus auferunt. Vesparum quæ ichneumones vocantur, & sunt minores quam alia, vnum genus ex araneis perimunt spha-langium appellatum, & in nidos suos ferunt, deinde illiunt & ex his incubando genus suum procreant. Omnes autem carne vescuntur, serpentem quoque auide comedunt, quo scilicet alimento ictus mortiferos faciunt.

De generatione ipsarum.

CAPVT CLXXVIII.

Vesparum generatio fit hoc modo: rectores in æstate convenientem locum quæruunt, & in eo paruas domos ex cera quatuor habentes portas vel simile faciunt, & in eis vesparum gignuntur, non illæ quæ mutira dicuntur. Cum autem itæ creuerint, generantur, post alia maiores istis. Et cum creuerint illæ, generantur & alia, propter hoc sunt kephenes in fine autumnus multæ & magnæ, habentque rectores scilicet, qui dicuntur mutira & illud non generat kephenes, sed mutiras. Eruntque magni vermes in quatuor foraminibus continuis, & sunt frequenter foramina plusquam quatuor, in quibus sunt rectorum pulli. Cùmque pulli creuerint, adducunt, seruietes eis vnde cibentur, quod apparet nobis ex hoc, quia rectores seruietium non volant sed in domibus manent. Cùmque moriuntur rectores ea vna quæ anno præterito illos regebant, rectorem nouum super eas ponunt. Vesparum multiplicantur in locis suis & in regionibus asperis. Suntque sub terra, & parant nidos ex terra & luto, atque omnes attingunt ab vno principio, sicut generantur res ab aliqua radice. Vermes autem ex ves-

parum generantur, sicut ex apibus, vesparum rubear ac citrina non generantur nisi ex vespis quæ mares dicuntur. Et ipsæ prius præparant domos in quibus manent, ipsæque emendant. Cumque coirent adinuicem generantur pulli vesparum, multoties enim apparuit coitus earum. Non autem apibus ac vespis monstruositas accidit, quia quilibet pullus earum in foramine per se existit. *Auctor.* Dicuntur etiam, ut habitum est supra iuxta Isidorum, vesparum de putridis asinorum carnibus nasci, sicut de mulis fuci. Præterea iuxta Plinium quædam vesparum phalangiorum genus perimunt, & in nidos suos portant, deinde illiunt, & ex his incubando genus suum procreant.

De punctiõibus earum.

CAPVT CLXXIX.

Constant. ubi supra. Vesparum & apes eis quos pungunt tumorem calidum & ruborem faciunt, rostrumque earum remanet vbi tangunt, & aliquando morfi sudorem patiuntur & abominationem, labro ictigationem, inguinum tumorem, virgæ erectionem. *Auisen. in 2. canone.* Vesparum puncturæ bonum est polium, emplastri more superpositum. Similiter folia syluestris maluarum sedant illam emplastratæ. Item stercus caprarum attrahit vesparum venenum. Ex sale quoque cum aceto & melle fit emplastrum ad puncturam vesparum, sed & oleum lauri confert eius mordicationi. *Idem li. quarto.* Effugiunt autem vesparum ex suffumigatione sulphuris & aliorum, nec propinquat ei qui linitur ex altea vel succo maluarum & oleo.

Porro accidunt ex morſu vesparum dolor & rubedo & apostema, ex vespis magnis est genus capam nigram & aculeos plurimos habens, ac per hoc interficiens, magne siquidem maioris sunt profus cautelæ, magisque perniciosæ. Ideoque perducunt ad spasmus, & ad debilitatem genuum, sed & in paruarum quoque morſu quandoque tumor magnificatur. Nam plerumque faciunt accedere vesicas, & grauant linguam.

Cura vero eius in succis intrigidantibus ac refrigeratiuis potibus, porro de ipsius epithematibus est aqua maluarum, Althææ quoque confert, ac ficus, & acetum, & lutum. Stercus etiam vaccinum confert cum aceto propriè. Itemque folia simbrij, & folia lauri recentis, & viriditas quæ accidit super cursum aquarum, præterea si hora vna in aqua calida dimittatur, deinde subito ad aquam salisam cum aceto mixtam permutetur, statim sedabitur. De fricationibus autem eius sunt muscæ, quia dolorem sedant. *Aristot.* Agrestis vespa pungit forti punctura, aculeus siquidem illius maior est aculeo alterius generis respectu sui corporis, quædam vero carentes aculeis minores ac debiliores sunt, & illæ non pungunt. *Plin. libro 11.* Vesparum serpentem auide comedunt, ex quo alimento mortiferos ictus faciunt. *Idem in libr. 20.* Folia vero rutæ trita ex vino sumpta, valent contra vesparum aculeos. Maluarum quoque satiuarum ac syluestres contra omnes aculeatos ictus præcipuè vesparum sunt efficaces. Trita vero qualibet earum oleo peruncti ante, vel eas habentes non feriuntur à vespis. *Idem in libr. 21.* Melissophyllum contra vesparum ictus est præstantissimum. *Idem in libr. 31.* Vinum contra vespas est remedium, lactis quoque ficulnei natura, & decoctum ex folijs lauri resistit venenis earum. *Idem in libr. 28.* A scorpione percussus, nunquam postea feriuntur à vespis. *Idem in libr. 19.* Nocturæ à vespis non feriuntur, locustarum etiam minime quos vocant atelabos vespis aduersantur. Salis quoque natura valet ex aceto contra vespas.

Remedia
ria contra
puncturam
vesparum.

Accidentia
ex morſu
vesparum.

Cura.

Melissophyl-
lum.